

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ANASINIFINA DEVAM EDEN ALTI YAŞ ÇOCUKLARININ DUYGUSAL
ZEKALARINA DUYGUSAL ZEKA EĞİTİMİNİN ETKİSİNİN
İNCELENMESİ

DOKTORA TEZİ

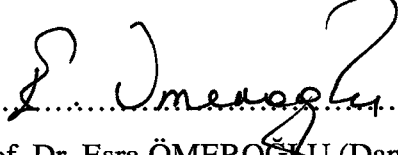
Hazırlayan
İlkay ULUTAŞ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Esra ÖMEROĞLU

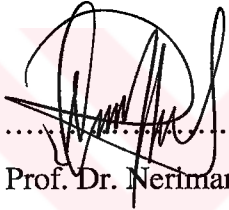
Ankara- 2005

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ' NE

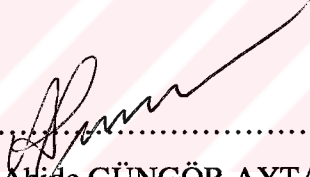
İlkay ULUTAŞ'a ait "Anasınıfına Devam Eden Altı Yaş Çocuklarının Duygusal Zekalarına Duygusal Zeka Eğitiminin Etkisinin İncelenmesi" adlı çalışma, jürimiz tarafından Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Anabilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: .....

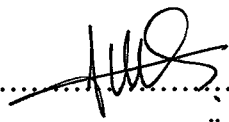
Prof. Dr. Esra ÖMEROĞLU (Danışman)

Üye: .....

Prof. Dr. Neriman ARAL

Üye: .....

Doç. Dr. Abide GÜNGÖR AY TAR

Üye: .....

Doç. Dr. Figen GÜRSOY

Üye: .....

Yrd. Doç. Dr. Adalet KANDIR

ÖZET

Anasınıfına Devam Eden Altı Yaş Çocuklarının Duygusal Zekalarına Duygusal Zeka Eğitiminin Etkisinin İncelenmesi

Bu araştırma, anasınıfına devam eden altı yaş çocuklarının duygusal zekalarına duygusal zeka eğitiminin etkisinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini, alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki ilköğretim okullarının anasınıfına devam eden çocuklar arasından tesadüfi olarak seçilen 120 çocuk oluşturmuştur. Çocukların 40'ı deney grubu, 40'ı placebo kontrol grubu ve 40'ı kontrol grubu olarak belirlenmiştir. Deney grubuna duygusal zeka eğitim programı, placebo kontrol grubuna placebo eğitim durumları uygulanmış, kontrol grubu ise kendi sürecinde bırakılmıştır. Çocukların duygusal zekalarını belirlemek için “Sullivan Çocuklar İçin Duygusal Zeka Ölçeği”, “Sullivan Çocuklar İçin Kısa Empati Ölçeği” ve “Sullivan Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği” kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda, duygusal zeka eğitimi alan deney grubundaki çocukların duygusal zekalarında anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir ($p<.01$). Ayrıca deney grubuna son testten bir ay sonra uygulanan kalıcılık testi ile eğitimin etkisinin korunduğu görülmüştür ($p<.05$). Çocuklar gruplarına göre (deney, placebo kontrol ve kontrol) ayrı ayrı ele alındığında, cinsiyetlerine, sosyo-ekonomik düzeylerine ve anne-baba öğrenim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık olmadığı ortaya çıkmıştır ($p>.05$). Çocuklar cinsiyetleri, sosyo-ekonomik düzeyleri ve anne-baba öğrenim düzeyleri içinde değerlendirildiğinde ise anlamlı farklılıklar olduğu, duygusal zeka eğitimi alan çocukların puanlarının yüksek olduğu belirlenmiştir ($p<.01$). Bu sonuçlar doğrultusunda, çocukların akademik zekalarının desteklendiği eğitim programları, duygusal zekayı destekleyen çeşitli etkinliklerle güçlendirilerek, çocukların duyguları tanıma, anlama ve yönetme yetilerini kazanmaları sağlanabilir.

Anahtar kelimeler: Duygusal zeka, okulöncesi eğitim, sosyal-duygusal öğrenme, duygusal gelişim, çocuklar.

ABSTRACT

The Effect of Emotional Intelligence Education on Emotional Intelligence of the Six Years Old Children Attending Pre-School Classes

The aim of the current study was to research the effect of emotional intelligence education on the emotional intelligence of the children who are six years old and attending pre-school classes. The sample of the present study were six years old children who are from low and upper socio-economic levels and attending pre-school classes by using random selection procedure (N=120). The experimental group consists of 40 children, the placebo control group consists of 40 children, and the control group also consists of 40 children. The emotional intelligence program used for the experimental group, placebo activities used for the placebo group. “Sullivan Emotional Intelligence Scale for Children”, “Sullivan Brief Empathy Scale for Children”, and “Sullivan Teacher Rating Scale of Emotional Intelligence in Children” were used for determining the children’s emotional intelligence.

The results of the study revealed that after the emotional intelligence education program there were significant differences on the children’s emotional intelligence ($p<.01$). The permanence test was administered to the children who were in the group of emotional intelligence education one month later after post-test. The results showed that there was still effect of emotional intelligence education on children’s emotional intelligence. The examination of the experimental, placebo control, and control groups separately in terms of the children’s gender, socio-economic backgrounds, and parents’ education level revealed that there were no significant differences among the children ($p>.05$). However, examination of all children in the study in terms of their genders, socio-economic backgrounds, and parents’ education level showed that there were significant differences, in other words the children who were in the emotional intelligence education group had higher scores ($p<.01$).

Key Words: Emotional intelligence, pre-school education, social-emotional learning, emotional development, children.

ÖNSÖZ

Günümüzde toplumların sağlıklı bireyler yetiştirmesi için duygusal zekanın önemi ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu nedenle eğitim programlarının duygusal zekayı destekleyecek şekilde hazırlanması ve uygulanması gerekmektedir. Anasınıfına devam eden altı yaş çocuklarının duygusal zekalarına duygusal zeka eğitiminin etkisinin incelenmesi amacıyla yapılan bu çalışma, özellikle okulöncesinde duygusal zeka ile ilgili daha kapsamlı programların hazırlanmasında katkıda bulunacak ve bundan sonraki araştırmalar için rehber olacaktır.

Bu çalışmayı yapmamda en büyük desteği ve rehberliği olan danışmanım Sayın Prof. Dr. Esra ÖMEROĞLU'na, duygusal zeka eğitim programıyla ilgili öneriler veren Sayın Eray BECEREN ve Sayın Nuran KANSU'ya, araştırmanın istatistiksel analizlerinde yardımcı olan Sayın Doç.Dr.Şener BÜYÜKÖZTÜRK'e, eğitim programının uygulanması ve verilerin toplanmasında her türlü kolaylığı sağlayan araştırmada yer alan okulların yöneticilerine, öğretmenlerine ve özellikle de ısıltılı gözlerle benimle zamanlarını paylaşan çocuklara teşekkür ederim.

İlkay ULUTAŞ

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR CETVELİ	vii
TABLolar CETVELİ	viii
ŞEKİLLER CETVELİ	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1. Duygusal Zekanın Tanımı	2
1.2. Duygusal Zekanın Temelleri	4
1.3. Beyinde Duyguların Gelişimi	5
1.4. Duygusal Zeka Modelleri	7
1.4.1. Peter Salovey ve John Mayer'e Göre Duygusal Zeka...	9
1.4.2. Daniel Goleman'a Göre Duygusal Zeka	11
1.4.3. Reuven Baron'a Göre Duygusal Zeka	11
1.4.4. Robert K. Cooper ve Ayman Sawaf'a Göre Duygusal Zeka	12
1.4.5. Haward Gardner'a Göre Duygusal Zeka	13
1.4.6. Carolyn Saarni' ye Göre Duygusal Zeka	14
1.5. Duygusal Zeka Yetileri	14
1.5.1. Duyguları Tanıma ve İfade Etme	15
1.5.2. Duyguları Anlama	16
1.5.3. Duyguları Yönetme.....	18
1.5.4. Empati	21
1.5.5. Sosyal Beceriler.....	23
1.6. Duygusal Zeka Eğitimi	24
1.7. Duygusal Zekayı Etkileyen Etmenler	30
1.7.1. Mizaç	30
1.7.2. Beyin Gelişimi	30
1.7.3. Yaş	30

1.7.4. Cinsiyet	31
1.7.5. Model olma	31
1.7.6. Kültür	32
1.8. Duygusal Zeka İle İlgili Yanlış Yaklaşımlar	32
1.9. Konu İle İlgili Araştırmalar	35
2. ARAŞTIRMANIN AMACI	46
2.1. Alt Amaçlar	47
3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	48
3.1. Varsayımlar	48
3.2. Kapsam ve Sınırlılıklar	49
4. YÖNTEM	50
4.1. Evren ve Örneklem	50
4.2. Veri Toplama Araçları	53
4.3. Duygusal Zeka Eğitim Programının Hazırlanması	67
4.4. Placebo Kontrol Grubuna Uygulanan Eğitim Durumlarının Hazırlanması	67
4.5. Ölçeklerin ve Eğitim Programlarının Uygulanması	68
4.6. Verilerin İstatistiksel Analizi	70
5. BULGULAR VE TARTIŞMA	72
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	140
6.1. Sonuç	140
6.2. Öneriler	148
KAYNAKÇA	155
EK	166
Kişisel Bilgi Formu	166

KISALTMALAR CETVELİ

EQ: Duygusal zeka (Emotional Quotient)

IQ: Akademik zeka (Intelligence Quotient)

TABLolar CETVELİ

Sayfa No

Tablo 1. Örneklemeye Alınan Çocukların Bulundukları Okullara Göre Dağılımı.....	51
Tablo 2. Örneklemeye Alınan Çocukların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı.....	53
Tablo 3. Örneklemeye Alınan Çocukların Sosyo-Ekonomik Düzeylerine Göre Dağılımı.....	53
Tablo 4. Duygusal Zeka Ölçeğinin Yüzler Bölümüne Ait Madde Analizi Sonuçları	60
Tablo 5. Duygusal Zeka Ölçeğinin Hikayeler Bölümüne Ait Madde Analizi Sonuçları	61
Tablo 6. Duygusal Zeka Ölçeğinin Anlama Bölümüne Ait Madde Analizi Sonuçları	62
Tablo 7. Duygusal Zeka Ölçeğinin Yönetme Bölümüne Ait Madde Analizi Sonuçları	63
Tablo 8. Kısa Empati Ölçeğine Ait Madde Analizi Sonuçları.....	64
Tablo 9. Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği Madde Analizi Sonuçları.....	65
Tablo 10. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Test-Tekrar Test Korelasyon Sonuçları.....	66
Tablo 11. Araştırmaya Alınan Çocukların Kardeş Sayılarına Göre Dağılımı.....	72
Tablo 12. Araştırmaya Alınan Çocukların Doğum Sıralarına Göre Dağılımı.....	73
Tablo 13. Araştırmaya Alınan Çocukların Annelerinin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı.....	74
Tablo 14. Araştırmaya Alınan Çocukların Babalarının Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı	74
Tablo 15. Araştırmaya Alınan Çocukların Annelerinin Yaşlarına Göre Dağılımı.....	75

Tablo 16. Araştırmaya Alınan Çocukların Babalarının Yaşlarına Göre Dağılımı.....	75
Tablo 17. Araştırmaya Alınan Çocukların Annelerinin Mesleklerine Göre Dağılımı.....	76
Tablo 18. Araştırmaya Alınan Çocukların Babalarının Mesleklerine Göre Dağılımı.....	76
Tablo 19. Çocukların Genel Duygusal Zeka Ölçeği Öntest Puanlarına Göre Düzeltilmiş Sontest Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri.....	77
Tablo 20. Çocukların Genel Duygusal Zeka Ölçeği Öntest Puanlarına Göre Düzeltilmiş Sontest Puanlarının Gruba Göre ANCOVA Sonuçları.....	78
Tablo 21. Çocukların Yüzler Bölümündeki Öntest Puanlarına Göre Düzeltilmiş Sontest Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri.....	80
Tablo 22. Çocukların Yüzler Bölümündeki Öntest Puanlarına Göre Düzeltilmiş Sontest Puanlarının Gruba Göre ANCOVA Sonuçları.....	80
Tablo 23. Çocukların Hikayeler Bölümündeki Öntest Puanlarına Göre Düzeltilmiş Sontest Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri.....	82
Tablo 24. Çocukların Hikayeler Bölümündeki Öntest Puanlarına Göre Düzeltilmiş Sontest Puanlarının Gruba Göre ANCOVA Sonuçları.....	83
Tablo 25. Çocukların Anlama Bölümündeki Öntest Puanlarına Göre Düzeltilmiş Sontest Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri.....	85
Tablo 26. Çocukların Anlama Bölümündeki Öntest Puanlarına Göre Düzeltilmiş Sontest Puanlarının Gruba Göre ANCOVA Sonuçları.....	85

Tablo 27. Çocukların Yönetme Bölümündeki Öntest Puanlarına Göre Düzeltilmiş Sontest Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri.....	87
Tablo 28. Yönetme Bölümünün Öntest Puanlarına Göre Düzeltilmiş Sontest Puanlarının Gruba Göre ANCOVA Sonuçları.....	87
Tablo 29. Empati Ölçeği Öntest Puanlarına Göre Düzeltilmiş Sontest Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri.....	89
Tablo 30. Empati Ölçeği Öntest Puanlarına Göre Düzeltilmiş Sontest Puanlarının Gruba Göre ANCOVA Sonuçları.....	90
Tablo 31. Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği Öntest Puanlarına Göre Düzeltilmiş Sontest Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri....	91
Tablo 32. Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği Öntest Puanlarına Göre Düzeltilmiş Sontest Puanlarının Gruba Göre ANCOVA Sonuçları.....	92
Tablo 33. Deney Grubundaki Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Sontest ve Kalıcılık Testi Ortalama Puanlarının t-Testi Sonuçları.....	93
Tablo 34. Çocukların Gurupları ile Ölçeklerden Aldıkları Ortalama Puanların Cinsiyete Göre Mann Whitney-U Testi Sonuçları.....	95
Tablo 35. Kız Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Öntest-Sontest Ortalama Puanları ve Standart Sapma Değerleri	97
Tablo 36. Kız Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Puanların ANOVA Sonuçları	98
Tablo 37. Erkek Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Öntest-Sontest Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	100
Tablo 38. Erkek Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Puanların ANOVA Sonuçları	101
Tablo 39. Deney Grubundaki Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Ortalama Puanların Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Mann Whitney-U Testi Sonuçları.....	102

Tablo 40. Placebo kontrol Grubundaki Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Ortalama Puanların Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Mann Whitney -U Testi Sonuçları.....	104
Tablo 41. Kontrol Grubundaki Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Ortalama Puanların Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Mann Whitney-U Testi Sonuçları.....	106
Tablo 42. Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Öntest-Sontest Ortalama Puan ve Standart Sapma Değerleri	107
Tablo 43. Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Puanların ANOVA Sonuçları.....	108
Tablo 44. Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Öntest-Sontest Ortalama Puan ve Standart Sapma Değerleri	110
Tablo 45. Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Puanların ANOVA Sonuçları.....	111
Tablo 46. Deney Grubundaki Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Ortalama Puanların Anne Öğrenim Düzeyine Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	112
Tablo 47. Placebo Kontrol Grubundaki Çocukların Grupları ile Ölçeklerden Aldıkları Ortalama Puanların Anne Öğrenim Düzeyine Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	114
Tablo 48. Kontrol Grubundaki Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Ortalama Puanların Anne Öğrenim Düzeyine Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	117
Tablo 49. Anneleri İlköğretim Mezunu Olan Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Ortalama Puanların Gruplarına Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	119
Tablo 50. Anneleri Lise Mezunu Olan Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Ortalama Puanların Gruplarına Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	121

Tablo 51. Anneleri Üniversite Mezunu Olan Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Ortalama Puanların Gruplarına Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	123
Tablo 52. Deney Grubundaki Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Ortalama Puanların Baba Öğrenim Düzeyine Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	126
Tablo 53. Placebo Kontrol Grubundaki Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Ortalama Puanların Baba Öğrenim Düzeyine Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	129
Tablo 54. Kontrol Grubundaki Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Ortalama Puanların Baba Öğrenim Düzeyine Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	132
Tablo 55. Babaları İlköğretim Mezunu Olan Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Ortalama Puanların Gruplarına Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	133
Tablo 56. Babaları Lise Mezunu Olan Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Ortalama Puanların Gruplarına Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	135
Tablo 57. Babaları Üniversite Mezunu Olan Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Ortalama Puanların Gruplarına Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	137

ŞEKİLLER CETVELİ

Sayfa No

Şekil 1: Beyinde duygu merkezleri	6
Şekil 2: Duygusal zeka yaklaşımlarının karşılaştırılması.....	8
Şekil 3: Salovey ve Mayer'in duygusal zeka modeli	10

1. GİRİŞ

Duygusal zeka, oldukça yeni ve gelişen bir kavramdır. Duygusal zeka ilk önce 1990 yılında Peter Salovey ve John Mayer tarafından kullanılmış, 1995'te Daniel Goleman tarafından tanıtılmış ve yaygınlaştırılmıştır. Zeka bölümü (IQ) yüksek olan çocukların topluma uyum sağlamada, sosyal ilişkilerde başarılı olamaması, çocukların davranış problemlerinin artması, okuldan kaçma, uyuşturucu, alkol gibi kötü alışkanlıklar edinmeleri, kaygı, depresyon gibi duygusal bozuklukların artması duygusal zeka kavramını ortaya çıkarmış ve zeka bölümü (IQ) kadar önemli olduğu gerçeğinin kabul edilmesini sağlamıştır (Schutte ve başk., 1998:168; Goleman, 2001: 8; Derksen ve başk., 2002: 38; Trinidad ve Johnson 2002: 96).

Ekonomik, sağlık, kültürel ve çevresel bir çok toplumsal sorunun çözümlenmesinde gelişmiş zihinsel yeteneklerin yanı sıra sosyal ve duygusal yeteneklerin de önemi bulunmaktadır. Teknolojik alanda çağın getirdiği bir çok gelişme ve uyarıcıların artması insanların hayatını kolaylaştırması ve üst düzeye çıkarmasına rağmen sosyal ilişkilerin gittikçe zayıflamasına neden olmuş, insanın kişiliğine ve toplumun yapısına etki eden bir çok olumsuz durumu da beraberinde getirmiştir. Kişiler arası ilişkilerin zayıflaması, rekabetin artması, manevi tatminsizlik, şiddet ve çatışma gibi toplumun yapısını ve hatta geleceğini sarsan sorunlar, duygusal zekaya olan ilginin artmasına neden olmuştur (Shapiro, 2000:20; Atabek, 2000:23; Pfeiffer, 2001:138).

İnsan hayatı ve ilişkileri üzerinde duyguların yaşamsal önemi vardır. Sosyal biyologlar, duyguların kritik anlarda akla ve mantığa üstün geldiğine dikkati çekmektedir. Onlara göre duygular, tehlike, acı, kayıp, zorluklara karşı bir hedefe doğru ilerleme, eşine bağlanma ve bir aile kurma gibi görevlerde yol göstericidir. Bu nedenle, bu önemli anlarda verilecek tepkilerin yalnızca akıl veya mantıkla değil, duygularla da belirlenmesi gerekmektedir. Duygular, kişiyi hayatta tekrarlanan güçlüklerle baş edebilecek şekilde yönlendirmektedir (Shapiro, 2000: 24; Aktaran:O'neil, 1996: 9; Goleman, 2001:23).

Duygusal zeka çok çeşitli nitelikleri içermektedir. Düşük zekaya (IQ) sahip olan bir kişinin yüksek zekaya sahip olan bir başkasından hayatta daha başarılı olma nedeni, duyguları anlama, duygularını ifade etme, empati, başkasının mizacını kontrol etme, uyum sağlama, bağımsızlık, beğenilme, kişiler arası sorunları çözme, sebat, sevecenlik, nezaket ve saygı gibi duygusal zeka denilen yeteneklerden kaynaklanmaktadır. Ayrıca duygusal zeka, öz-denetim, azim, sebat ve kendi kendini harekete geçirebilme yeteneklerini de içermektedir. Bu yetenekler, çocukluk döneminde kazandırılarak, genetik olarak getirilen duygusal özelliklerin en üst düzeye çıkartılması sağlanabilir (Shapiro, 2000:16; Goleman, 2001: 10).

1. 1. Duygusal Zekanın Tanımı

Bir çok araştırmacı veya kuramcı duygusal zekayı çeşitli ifadelerle tanımlamaya çalışmıştır. Yapılan tanımlar, kendini ve başkalarını algılama, duyguları anlama ve duygularını kontrol etme gibi duygusal zekanın dört temel boyutunda odaklanmaktadır (Stubbs, 2005:21).

Duygusal zeka ile ilgili ilk çalışmaları yapan Salovey ve Mayer duygusal zekayı, “kişinin kendi duygularını ve başkalarının duygularını tanıması, duyguları ayırt etmesi ve duygusal durumları, problemleri çözmek ve davranışlarını ayarlamak için kullanması gibi yetenekleri içeren sosyal zekanın alt boyutu” olarak tanımlamışlardır. Zamanla bu konudaki çalışmalarını geliştirerek duygusal zekayı yeniden tanımlama ihtiyacı duymuşlar ve duygusal zekayı “duyguları algılama, düşünceyi desteklemek için duyguları kullanma, duyguları ve duygusal bilgiyi anlama, duygusal ve zihinsel gelişme için duyguları ayarlama” olarak tanımlamışlardır (Aktaran:Stubbs, 2005: 21; Mayer ve Salovey, 1997: 5).

Yine Salovey ve Mayer duygusal zekanın tek bir özellik veya yeteneği ifade etmediğini, bireyin kendisinin ve başkalarının duygularını değerlendirmeye ve ifade etmeye katkıda bulunan, kendisinin ve başkalarının duygularını kontrol etmeye yardımcı olan ve bireyin kendi yaşam motivasyonunu, başarısını ortaya çıkartan duyguları kullanmayı sağlayan çok sayıda yeteneklerin bir birleşimi olduğunu

belirtmişlerdir. Duygusal zeka tanımındaki “zeka” terimini, bireyin problem çözümünde ve davranışlarını kontrol etmede kendisinin ve başkalarının duygusal durumlarının farkında olması ve onları amaçları doğrultusunda kullanabilme yeteneği ile ifade etmişlerdir. Salovey ve Mayer duygusal zeka kuramında “zeka” terimini kullandıkları için yapılan eleştirilere;

“Duygusal zekayı, duygusal yetenek olarak isimlendirebildik, ancak zeka ifadesini kullanarak düşüncemizi zeka konusundaki literatürle ilişkilendirmeyi tercih ettik. Ayrıca bizim duygusal zeka kavramı Gardner’ın kişisel zeka tanımıyla benzerlik göstermektedir. Duygusal zekayı tanımlama yaklaşımımızda bir seri zihinsel yetenekler de söz konusu olduğu için bunu zeka biçimi olarak tanımlamanın yanlış olmadığını düşünüyoruz” şeklinde cevap vermişlerdir (Aktaran: Tekin- Acar, 2001: 27).

Goleman duygusal zekayı, “kendini harekete geçirebilme, aksiliklere rağmen yoluna devam edebilme, dürtüleri kontrol ederek tatminini erteleyebilme, ruh halini düzenleyebilme, sıkıntıların düşünmeyi engellemesine izin vermeme, kendini başkalarının yerine koyabilme ve ümit besleyebilme” olarak tanımlamıştır (Goleman, 2001: 50).

Bar-On duygusal zekayı, “bireyin çevresinden gelen baskı ve taleplerle başarılı şekilde baş edebilmesinde bireye yardımcı olacak, kişisel, duygusal ve sosyal yeterlilik ve beceriler dizini” şeklinde tanımlamıştır (Aktaran: Tekin- Acar, 2001: 26; Aktaran: Easton, 2004: 16; Aktaran: Kaplan, 2002: 32-33).

Epstein’e göre duygusal zeka, “kişinin kendi duygularını ve başkalarının duygularını açıkça görmesine ve tanımasına yardımcı olan bir grup zihinsel yetenekler”dir (Aktaran: Ergin, 2000: 20).

Bu yaklaşımlar doğrultusunda duygusal zeka; duyguları tanıma, anlama, yönetme ve empati kurma gibi yetileri içermekte ve bireylerin topluma uyumunu sağlamaktadır. Ayrıca kişinin çevresindekilerle olan ilişkilerini başarılı bir şekilde

yönetmesi, farklı sosyal durumlara uygun tepkilerde bulunması gibi becerileri de kapsamaktadır (Pfeiffer, 2001:140; Mayer ve başk., 2000:108; Sullivan, 1999:12; Davies ve başk., 1998: 989; O’neil, 1996:1).

1. 2. Duygusal Zekanın Temelleri

Duyguların bilişten ayrılması Aristotle ve Plato zamanında başlar. Aristo, “herkes kızabilir, bu kolaydır. Ancak doğru insana, doğru ölçüde, doğru zamanda, doğru nedenle ve doğru şekilde kızmak, işte bu kolay değildir” şeklinde ifade ederek duyguları kontrol etmenin önemine değinmiştir. Duyguların fonksiyonuna yönelik ilk ciddi yaklaşımın 18.yy.’da Descartes tarafından yapıldığı düşünülmektedir. Descartes, duyguların davranışı oluşturduğunu belirtmiş, duyguları gerçeğin karşıtı olarak görmüştür (Aktaran: Goleman, 2001: 7, Kaplan 2002:8).

Duyguların insan yaşamı üzerindeki etkilerine bakıldığında araştırmaların Freud ve James’e kadar uzandığı görülmektedir. Benlik gelişimi ve benlik psikolojisiyle ilgilenen Freud, kişiler arası ilişkilerin benlik üzerinde önemli etkisinin olduğunu belirtmiştir. James ise bireyin sosyal çevreyle ilişkilerinin önemi üzerinde durmuş, benlik bilgisinin başkalarının bakış açılarına göre şekillendiğini savunmuştur. Ayrıca Freud da Aristo gibi duygusal tepkilerin duruma uygun olarak ayarlanması gerektiğini belirtmiştir (Sullivan, 1999: 6, Easton 2004:17).

Duygusal zekanın temellerinin belirlenmesi için zeka ile ilgili yapılmış olan çalışmaların incelenmesi gerekmektedir. Zekanın tanımlanması, belirlenmesi veya değerlendirilmesine yönelik çalışmalar 19.yy.’da artmıştır. Amerika Birleşik Devletleri’nde ilk zeka testleri 1893 yılında ortaya çıkmaya başlamış, Fransa’da Binet ve arkadaşları 1905’te Binet-Simon Zeka Ölçeğini geliştirmişlerdir. Binet’ten başka, Spearman, Thurstone, Wechsler, Catell, Piaget, Bruner, Guilford zekanın bilişsel boyutu üzerinde odaklanmışlardır. Fakat araştırmacılar bu noktada IQ’ları eşit düzeyde yüksek olan bireylerin aynı derecede başarılı olamamalarının nedenlerinden yola çıkarak, başarının sırrını belirlemeye çalışırken, bireyin psikolojik ve sosyolojik özelliklerinden kaynaklanan yetenek, kabiliyet ve yeterlilik

gibi kavramları sistematik olarak yeniden gündeme getirmişlerdir. Çok geçmeden, başarının temel belirleyicisinin her zaman ve sadece bilişsel zeka olmadığı ortaya çıkarılmıştır (Pfeiffer, 2001:138, Tekin-Acar, 2001: 14; Sullivan, 1999: 7; Mayer ve Salovey, 1997: 6-7).

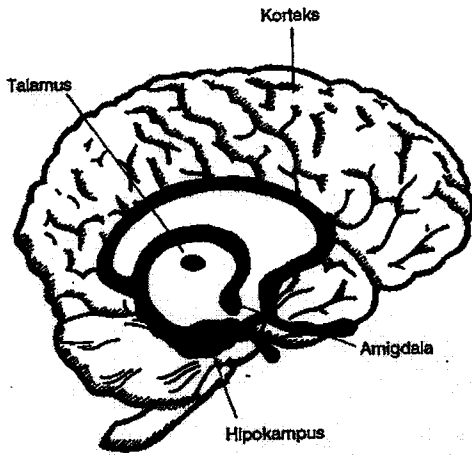
Bu sonuçlar, zekanın sadece bilişsel faktörlere değil, birkaç faktöre bağlı olduğunu savunan yaklaşımları gündeme getirmiştir. Thorndike 1920’de zekanın “öğrenme yeteneği” olduğunu varsaymış ve zekayı mekanik, soyut ve sosyal zeka olarak üç temel alana ayırmıştır. Thorndike sosyal zekayı, “kadın ve erkeğin insan ilişkilerinde akıllıca davranmaları için anlama ve yönetme yeteneği” olarak tanımlamıştır. Sosyal zekanın ölçülebilmesi için maddelerin yaşamdaki gerçek durumlar ve insanlarla ilgili olması gerektiğini belirtmiştir. 1925’de Moss ve arkadaşları George Washington Sosyal Zeka Testi’ni geliştirmişlerdir. Bu çalışmaları bir çok araştırma takip etmiştir. Walker ve arkadaşları sosyal zekanın değerlendirilmesindeki problemin, araştırmacıların başkalarının davranışını anlama ve sosyal olarak uygun şekilde davranma arasındaki ayrımı yapamamalarından kaynaklanmış olabileceğini belirtmişlerdir (Aktaran:Easton, 2004: 15; Aktaran:Sullivan, 1999: 8-10,).

Sosyal zeka ile ilgili bu çalışmalar kişisel zekanın oluşumuna zemin hazırlamış, duygusal zeka kuramını ortaya çıkaran Salovey ve Mayer’in de yararlandığı Haward Gardner’ın Çoklu Zeka Kuramı gündeme gelmiştir. Gardner, zeka boyutlarından olan kişisel ve kişiler arası zekayı “bireyin kendine ulaşması-duyguların bireyin yaşamına etkisi” olarak açıklamıştır. Kişisel zeka, kişinin kendi duygularını tanıması ve anlamasını içermektedir. Kişiler arası zeka boyutu ise başkalarının duygularını ve davranışlarını tanıma ve değerlendirmeyi kapsamaktadır (Easton, 2004: 17; Sullivan, 1999: 9).

1. 3. Beyinde Duyguların Gelişimi

Beyin yarımküreleri, kas hareketleri ve algılama gibi vücudun temel işlevlerinin birçoğunu kontrol ederken, bireyin yaptıklarına ve algıladıklarına da

anlam verirler. Bireyin hisleri hakkında içgörü edinmesi, neden belirli bir şekilde hissediyor olduğunu anlamasını, daha sonra da bu konuda bir şeyler yapmasını sağlar. Çoğunlukla beynin düşünme bölümü olan korteks, beynin limbik sistem denilen duygusal bölümünden ayrıymış gibi söz edilse de duygusal zeka, korteks ve limbik sistem arasındaki ilişki ile belirlenmektedir. Korteks, beynin geniş yarımkürelerini saran kıvrımlı bir doku tabakasıdır. Beynin düşünen bölümünü oluşturduğundan, duygusal zekayı anlamada da önemli bir role sahiptir. Ayrıca korteks, özellikle de önalin lobları, birey eyleme geçmeden önce duygusal bir duruma anlam vererek bir tür tampon vazifesi görür. Beynin duygusal bölümü olan limbik sistem ise beyin yarımkürelerinin içinde bulunur, duyguları ve dürtüleri düzenlemenin asıl sorumluluğunu taşır. Limbik sistem, duygusal öğrenmenin yer aldığı ve duygusal anıların saklandığı yer olan hipokampusu, beynin duygusal kontrol merkezi olduğu düşünülen amigdala ve diğer birkaç yapıyı içerir (Şekil 1). Beynin duygusal ve mantıksal bölümleri, genelde davranışları belirlemede farklı işlevler görmekle birlikte, tamamen birbirine bağımlıdırlar. Beynin duygusal bölümü daha çabuk ve daha güçlü tepki verir. Bir tehlike olacağı zaman hatta tehlikenin ne olduğunu belirlemeden önce bireyi uyarır (Greenberg ve Snell, 1997:98-103, Shapiro, 2000:22-26;).

Şekil 1: Beyinde duygu merkezleri (Shapiro, 2000: 26)

Duygusal zihnin akılcı zihin üzerinde etkisini ve duygu ile aklın neden birlikte çalıştığını anlayabilmek için beynin gelişimini incelemek gereklidir. Beynin

en ilkel kısmı omuriliğin tepesini çevreleyen beyin sapıdır. Duygu merkezleri, beyin sapı denilen bu ilkel kökten gelişmektedir. Düşünen beyin veya akılcı beyin duygu merkezlerinden evrimleşerek oluşmuştur. Yani duygusal beyin akılcı beyinden çok daha önce varolmuştur (Shapiro, 2000:22; Goleman, 2001:24).

Yaşamın ilk yılları sinir hücrelerinin en hızlı çoğaldığı yıllardır. Bu yıllarda beyin çok yoğun bir şekilde çalışmakta, uyarıcılar duyguların gelişiminde önemli etkiye sahip olmaktadır. Beynin sinir hücrelerindeki çoğalmalar çocuklukta yaşanan tecrübeler doğrultusunda gerçekleşmektedir. Bu nedenle, duygusal zeka yetileri çocuklara daha kolay kazandırılır ve çocukların bunları davranışa dönüştürmeleri daha kolay olur.

1. 4. Duygusal Zeka Modelleri

Duygusal zeka ilk kez 1990 yılında literatüre kazandırıldıktan sonra, duygusal zeka ile ilgili bir çok model geliştirilmiştir. Bunların başında Peter Salovey ve John Mayer, Daniel Goleman, Reuven Bar-On gelmektedir. Bu modeller Şekil 2’ de verilmiştir.

Duygusal zeka ile ilgili “yetenek” ve “karışık” model olmak üzere iki yaklaşım bulunmaktadır. Her iki modelin de temelde çıkış noktaları aynı olup, ikisi de çeşitli kişilik özelliklerinden oluşmaktadır. Salovey ve arkadaşlarının geliştirdiği “yetenek” modeli “duygusal bilginin önemiyle ve bu bilginin kullanımıyla ilgili yetenekler dizisi” olarak tanımlanabilir (Easton, 2004: 19; Cobb ve Mayer, 2000: 15; Tekin-Acar, 2001:28).

Yetenek modeli, duyguları algılama ve ifade etme, düşüncenin duygusal olarak kolaylaştırılması, duyguları anlama ve analiz etme, duygusal ve zihinsel büyümeyi desteklemek için duyguları ayarlama gibi her biri ayrı zihinsel yeteneği içeren dört daldan oluşmaktadır. Zihinsel performansı yansıtan yetenek modeline göre, zihinsel yetenekler birbiriyle ilişkili olup, zeka, deneyim ve yaşla

gelişmektedir. Ayrıca bu model bireyin, yaşamına yönelik tahmin ve yorumlar yapmada rehber olmaktadır (Easton, 2004: 20; Mayer ve başk., 2000: 107).

Goleman, Bar-On ve Cooper ve Sawaf'ın 'ın geliştirdiği modeller ise "karışık" model olup, bunun tam tersidir. Zihinsel yeteneğin yanı sıra, sosyal yeteneklerin, davranışların ve kişilik özelliklerinin bir birleşimidir (Easton, 2004: 20-22; Cobb ve Mayer, 2000: 15).

Şekil 2: Duygusal zeka yaklaşımlarının karşılaştırılması

Duygusal Zeka Özellikleri	Salovey ve Mayer	Goleman	Bar-On	Cooper ve Sawaf
İçsel farkındalık	- Duygularını bilme - Duyguların sebeplerini bilme - Duygularının sonucunu bilme - Zamanla oluşan duygusal süreci bilme	- Kendi duygularını doğru olarak bilme - Kendine güven	Kişisel beceriler: - Duygusal benlik bilinci - Kendine güven - Kendine saygı - Kendini gerçekleştirme - Bağımsızlık	Duyguları öğrenmek: - Duygusal dürüstlük - Duygusal enerji - Duygusal geribildirim - Pratik sezgi
Duyguların içsel yönetimi	- Duyguları Yönetme - Duygularını uygun şekilde ifade etme - Kendi kendini motive etme - Karar verme sürecini etkilemek amacıyla duyguları kullanma - Olumlu ruh hali - Olumsuz ruh halini olumluya çevirme	- Duygusal öz denetim - Motivasyon - Memnuniyetini erteleme - Karar alırken duygularını kullanma - İnsiyatif - İyimserlik - Kolayca uyum sağlama - Saydamlık	Uyumluluk boyutu: - Problem çözme - Gerçeklik ölçüsü - Esneklik Stresle başa çıkma boyutu: - Stres toleransı - Dürtü kontrolü Genel ruh durumu: - Mutluluk - İyimserlik	Duygusal zindelik: - Öz varlık - Güven çemberi - Yapıcı hoşnutsuzluk - Esneklik ve yenileme Duygusal derinlik: - Özgün potansiyel ve amaç - Adanmışlık - Dürüstlüğü yaşamak - Yetki olmadan tepki Duygusal simya: - Sezgisel akış - Düşünsel zaman değişimi - Fırsatı sezinlemek - Geleceği yaratmak - Çeşitlilikten yararlanma - Politik bilinç
Dışsal farkındalık	Empati (başkalarının duygularının farkına varma)	- Empati (başkalarının duygularını ve duygusal durumlarını hissetme) - Çevresindeki örgütlerin farkına varma - Hizmet yönlendirme	Kişilerarası beceriler: - Empati - Bireyler arası ilişkiler - Sosyal sorumluluklar	
Dışsal duygu yönetimi	- Başkalarının duygularını yönetme - Başkalarının hissettiklerini doğru şekilde ifade etme - Sosyal yetenekler - İlişkileri yönetmek	- Başkalarının olumsuz duygularına yardımcı olma - Sosyal etkililik - Başkalarını geliştirme - Etkileme - Liderlik - Takım çalışması- işbirliği - Sorun çözümü		Sosyal beceriler: - Etki - İletişim - Çatışma yönetimi - Liderlik - Değişim katalizörlüğü - Bağ kurmak - İşbirliği ve dayanışma - Takım yetenekleri

(Stubbs, 2005:23; Tekin-Acar, 2001:28-29)

1.4.1. Peter Salovey ve John Mayer'e Göre Duygusal Zeka

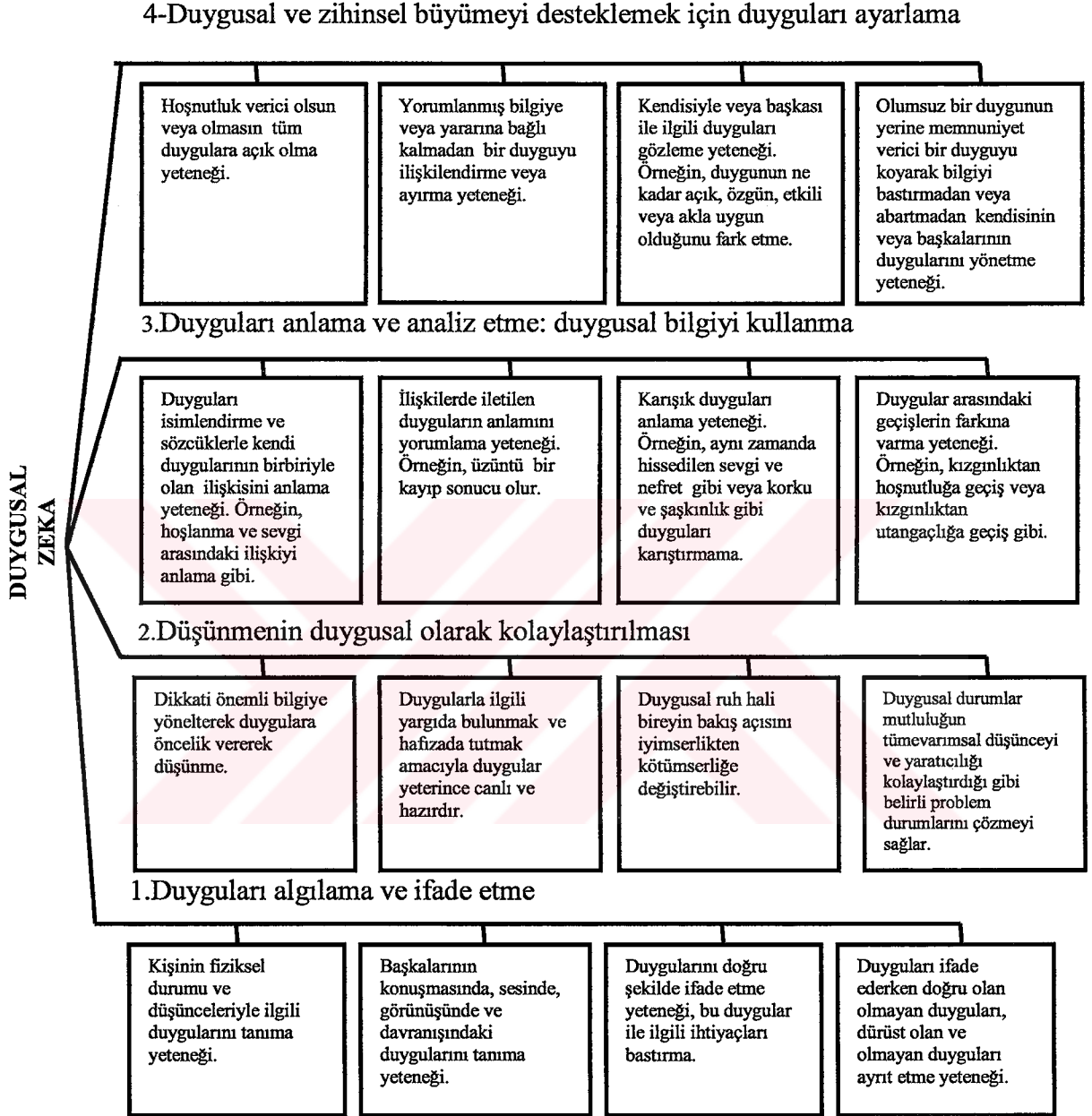
Duygusal zeka terimi ilk olarak 1990'da Peter Salovey ve John Mayer tarafından başarı için önemli gibi görünen empati, duyguları ifade etme ve anlama, mizacını kontrol etme, bağımsızlık, uyum sağlayabilme, beğenilme, kişiler arası sorunları çözme, sebat, sevecenlik, nezaket ve saygı gibi duygusal nitelikleri ifade etmek için kullanılmıştır (Shapiro, 2000:16)

Salovey ve Mayer duyguları, fiziksel, bilişsel, güdüsel ve yaşantısal sistemleri içeren bir çok psikolojik alt sistemle kesişen organize tepkiler olarak ele almışlardır. Başkalarının duygularını yorumlamanın ve bu bilgiyi ortaya çıkacak davranışların tahmininde kullanmanın, duygusal zekanın bir yönü olduğunu belirtmişlerdir (Aktaran: Stubbs, 2005: 21).

Salovey ve Mayer'e göre duygusal zeka dört daldan oluşmaktadır. Mayer ve arkadaşları (2001) bunu dört dallı diyagram olarak tanımlamıştır. Şekil 3'de verildiği gibi bunlar; 1- Duyguları doğru şekilde algılama, değerlendirme ve ifade etme, 2- Düşünceyi kolaylaştırmak için duyguları kullanma, 3- Duyguları ve duygusal bilgiyi anlama, 4- Duygusal ve zihinsel gelişmeyi desteklemek için duyguları ayarlama'yı içermektedir. 1., 3. ve 4. dallar duyguları yorumlamayı, 2. dal ise muhakeme yeteneğini desteklemek için duyguları kullanmayı kapsamaktadır (Mayer ve Salovey, 1997: 10; Aktaran: Zeidner ve başk., 2003: 85).

Duygusal zekanın yeteneğe bağlı ölçümü üzerine Mayer ve arkadaşları, çeşitli boyutlarını değerlendirmek amacıyla öncelikle Mayer-Salovey-Caruso Duygusal Zeka Testi'ni (Mayer-Salovey-Caruso Emotional Intelligence Test-MSCEIT), daha sonra ise duygusal zekanın tek bir yetenekten veya bir çok yetenekten oluşup oluşmadığını belirlemek amacıyla Çok Faktörlü Duygusal Zeka Ölçeği'ni (Multifactor Emotional Intelligence Scale-MEIS) oluşturmuşlardır. Her iki ölçek de algı, düşüncenin kolaylaştırılması, anlama ve yönetme gibi duygusal zekanın dört dalını ölçmektedir (Cobb ve Mayer, 2000:16; Easton, 2004: 22).

Şekil 3: Salovey ve Mayer'in Duygusal Zeka Modeli

(Mayer ve Salovey, 1997:11).

Salovey ve Mayer, geliştirdikleri modelin problem çözme yeteneklerinin bir dizisini içerdiğinden, bir zekanın kapsayabileceği standartları karşıladığını savunmaktadırlar. Bu yetenekler birbiriyle ilişkili olup yaş ve deneyimle gelişirler. Ayrıca, Salovey ve Mayer duygusal zekası yüksek bireylerin, daha çok uyumlu bir aile bireyi olduklarını, savunmaya ihtiyaç duymadıklarını, duygularını etkili bir

şekilde ifade edebildiklerini, olumlu duygusal modelleri tercih ettiklerini, duygularla iletişim kurabildiklerini, duyguları tartışabildiklerini ve belirli bir duygusal alanda uzmanlaşabildiklerini (estetik, ahlak veya etik, problem çözme, liderlik vb.) belirtmişlerdir (Aktaran: Kaplan, 2002: 30).

1.4.2. Daniel Goleman'a Göre Duygusal Zeka

Goleman'ın duygusal zeka modeli en yaygın bilinen modeldir. Hayatta başarı için duygusal zekanın çok önemli bir faktör olduğunu savunan Goleman, duygusal zekayı beş temel boyutta ele almıştır. Bunlar; 1- Kendinin farkına varma 2- Duygularını ayarlama, 3- Kendini motive etme 4- Başkalarının duygularının farkına varma 5- Duyguları kullanma, şeklinde sıralanmıştır (Aktaran: Zeidner ve başk., 2003: 70; Aktaran: Easton, 2004: 20)

Goleman'a göre bu beş unsur, bireyin temel nitelikli pratik becerileri öğrenme potansiyelini belirler. Duygusal yeterlilik ise, bireyin bu potansiyelin ne kadarını aktarabildiğini gösterir. Goleman duygusal yeterliliklerin etkin durumdaki bilişsel unsurların yanı sıra, bir dereceye kadar duygular ile ilgili becerileri de içerdığını ifade etmektedir (Goleman, 2000: 35).

Goleman duygusal zekanın eğitim ile geliştirilebileceğini, okulların çocuklara duyguları nasıl tanıyacaklarını ve yöneteceklerini öğretmeleri gerektiğini, öğretmenlerin de çocuklarla ilgilenerek onlara model olmaları gerektiğini belirtmiştir. Duygusal evreler çocukluk yıllarındaki deneyimlerle biçimlenmektedir. Erken yıllarda eğitim ile duygusal zekanın desteklenmesi daha etkili olacaktır (O'neil, 1996:10).

1.4.3. Reuven Bar-On'a Göre Duygusal Zeka:

Bar-On'un duygusal zeka konusundaki çalışmaları 1980'li yıllarda başlar. Bar-on, duygusal zeka ile ilgili beş kategoriden oluşan karışık bir model sunmuştur. Bu model şu becerileri kapsamaktadır; 1- Kişisel beceriler (kendinin ve başkalarının

duygularının farkına varma ve duyguları ifade etme) 2- Kişiler arası beceriler (ilişkiler kurmak ve sürdürmek amacıyla başkalarının duygularını anlama) 3- Uyum sağlayabilirlik (kişisel ve kişiler arası problemleri uygun şekilde çözme, dışsal ipuçlarına tepkide bulunurken duygularını doğru şekilde değerlendirme) 4- Stres yönetimi (duygularını kontrol ederek stresli durumlarla baş etme) 5- Genel ruh sağlığı (kendisine ve başkasına karşı olumlu, iyimser ve memnuniyet verici duygular hissetme). Şekil 3’de verildiği gibi her bir kategori kendi içinde çeşitli alt becerilere ayrılmaktadır (Bar-On, 2000: 365; Aktaran: Easton, 2004: 21; Aktaran: Stubbs, 2005: 29).

Bar-On’un duygusal zeka modeli, duygusal zeka ve sosyal zeka modellerini kapsamaktadır. Çünkü, Bar-On’un temel olarak yoğunlaştığı konu bilişsel olmayan zeka faktörleridir. Bu faktörler, zekanın kişisel, duygusal, sosyal ve hayatta kalma boyutlarını içermekte, kişinin gündelik hayatla başa çıkabilmesi yönünden bilişsel zekadan daha etkin olmaktadır (Çakar, 2002: 21).

Bar-On duygusal zekayı ölçmek için, yetişkinler ve gençler için ayrı olarak duygusal zeka envanterleri (Bar-On Emotional Quotient Inventory, Bar-On Emotional Quotient Inventory: Youth Version) geliştirmiştir. Yetişkinler için olan envanter, 15 bölüm ve 133 maddeden oluşmaktadır. Gençler için olan envanter ise 7-18 yaş çocukları için olup 60 maddeden oluşmaktadır (Pfeiffer, 2001: 140, Schutte ve başk., 1998:168).

1.4.4. Robert K. Cooper ve Ayman Sawaf’a Göre Duygusal Zeka

Cooper ve Sawaf’a göre, duygusal zeka, duyguların gücünü ve hızlı algılayışını, insan enerjisi bilgisi, ilişkileri ve etkisinin bir kaynağı olarak duyumsama, anlama ve bunları etkin bir biçimde kullanma yeteneğini içermektedir (Cooper ve Sawaf, 2000: 12).

Cooper ve Sawaf’ın duygusal zeka modeli, duygusal zekayı iş ortamı içinde, özellikle de liderlik özellikleri yönünden incelemektedir. Duygusal zekayı dört köşe

taşı adını verdikleri bir modelle açıklamışlardır. Duygusal zekayı meydana getiren dört köşe taşı; 1- Duyguları öğrenmek, 2- Duygusal zindelik, 3- Duygusal derinlik ve 4-Duygusal simya olarak tanımlamışlardır. Bu temel boyutları da Şekil 2’de yer alan çeşitli yetenek ve becerilerle açıklamışlardır (Aktaran: Tekin-Acar, 2001: 32, Aktaran: Çakar 2002).

1.4.5. Haward Gardner’a Göre Duygusal Zeka

Çoklu zeka kuramının kurucusu olan Haward Gardner’a göre zeka sadece IQ puanı değil, beynin farklı bölümlerinde yer alan yeteneklerin birleşimidir. Bu yetenekler dilsel, alansal, mantık/matematiksel, müziksel, kinestetik, kişiler arası ve kişisel olmak üzere yedi boyutta sıralanmıştır. Bu zekalar, birbirleri ile ilişkili olup bağımsız olarak da işlev göstermektedir. Çocuklar bunların bazılarında yüksek bazılarında ise düşük performans gösterebilirler. Zekalar durağan ve doğuştan belirlenmiş olmadığından adaleler gibi beslenir ve güçlendirilirse hayat boyu gelişebilirler. Bu da doğru ortamda olduğunda insanların daha başarılı olacağı anlamına gelmektedir (Shaffer, 1999: 320; Checkley, 2000: 97).

Gardner “çoklu zeka” kuramında kişisel zeka (intrapersonal intelligence) ve kişiler arası zeka (interpersonal intelligence) türlerinde duygusal zeka özelliklerine yer vermiştir. Kişisel zekayı kendi duygularına ulaşabilme, bunları ayırt edip davranışını buna göre yönlendirme ile tanımlarken, kişiler arası zekayı bireyin diğerlerinin ruh halini, mizacını, güdülerini, isteklerini anlayıp ona uygun tepkiler verme yeteneği olarak tanımlamıştır. Kişisel zeka benlik bilincini, kendini duyma ve anlamayı, hangi duyguların neden hissedildiğini vurgularken, kişiler arası zeka ise insanlarla iletişim kurma, onlarla empati kurma ve davranışlarını yorumlama yeteneklerini vurgulamaktadır. Kişisel zekası yüksek bireyler, kendini tanıma, güvenme, disiplinli olma, hedeflerini belirleme ve kişisel problemleri çözme becerisi gösterirler. Sosyal zekası yüksek bireyler ise, politikacılar, liderler, psikologlar, öğretmenler, aktörler, turizmciler örnek olarak verilebilir (Talu, 1999:167; Goleman, 2001: 57).

Kişiler arası ilişkilerde zeka, diğer insanları anlamaktır. Diğer insanları harekete geçiren şeyi ve onlarla işbirliğine giden yolları bulmak kişiler arası zekanın kapsamına girmektedir. Kişisel zeka bireyin içine dönüktür. Kişinin kendisi hakkında dikkatli doğru bir model oluşturup bunu etkili bir yaşam sürdürebilmek için kullanma becerisidir. Gardner, kişisel zeka türünde duyguların önemine dikkati çekse de duygunun zeka üzerindeki rolüne ayrıntılı bir şekilde bakmayıp, duygu hakkındaki bilişler üzerinde durmuştur (Goleman, 2001: 57).

1.4.6. Caraloyne Saarni'ye Göre Duygusal Zeka

Saarni duygusal zekayı, duygusal yetenek olarak ele almış, duygusal yeteneği de sosyal ilişkilerde duyguları ifade etme yeterliliği gösterme olarak tanımlamıştır. Ayrıca duygusal yeteneği sekiz boyuta ayırarak, bu boyutların bir çoğunun erken çocukluk yıllarında kazanıldığını belirtmiştir. Duygusal yeteneğin boyutları şunlardır; 1- Kendi duygusal durumunun farkına varma, 2- Başkalarının duygularının farkına varma yeteneği, 3- Duygularını içinde yaşadığı kültüre uygun bir şekilde ifade etme, sosyal kurallarla duygular arasında bağlantı kurma, 4- Başkalarının duygularına empatik ve sempatik katılım, 5- Kendinin ve başkalarının içsel ve dışsal duyguları arasındaki uyumsuzluk olabileceğini anlama, 6- Hoş olmayan duygularla kontrol stratejileri kullanarak baş etme yeteneği, 7- Duyguların ilişkilerin kuruluşunu nasıl etkilediğini anlama, 8- Duygusal öz-etkilik; kendi duygusal deneyimlerini kabullenme ve duygularından hoşnut olma (Saarni, 1999: 4; Aktaran: Cole ve Cole 2001: 415).

1.5. Duygusal Zeka Yetileri

Duygusal zeka, temelde duyguları tanıma, anlama, yönetme ve empati kurma gibi temel duygusal zeka yetilerinden oluşmaktadır. Bu yetiler, birbirleriyle etkileşim içinde gelişmektedir (Sullivan, 1999:14; Mayer ve başk., 2000:108-110; Scharfe, 2000: 244-245).

Duygusal zeka yetilerini kullanabilen bir insan, kendi duygularını tanır ve ifade eder, başkalarının duygularını okuyup onlarla etkili bir şekilde başa çıkar. Bu kişilerin hayatın her alanında başarıyı belirleyen sözsüz kuralları kavrama becerisinde daha avantajlı oldukları, yaşamlarını daha doyumlu ve etkili bir şekilde sürdürebildikleri, kendi verimliliklerini besleyecek zihinsel alışkanlıkları edinebildikleri söylenebilir. Duygusal hayatını kontrol altına alamayan kişiler ise kendi içlerinde işe odaklanıp açıkça düşünmelerini sağlayacak bu becerileri kullanamazlar (Goleman, 2001:53).

Bireylerde duygusal zekanın göstergelerinden bazıları şu şekilde sıralanabilir;

- Kendi beden dilini kontrol edebilmek, başkalarının beden diline duyarlı olmak,
- Empati göstermek,
- Uzlaşmaya dayalı sinerjik ilişki kurmak,
- İnsanlarla olumlu ilişkiler içinde olmak,
- Başkalarını hesaba katmak,
- Yüksek duygusal enerji,
- Çalışmaya kendini adanmış olmak,
- Değişime istek duymak,
- Kendini yönlendirebilmek,
- Olumsuz duygularla başa çıkmak,
- Stresle başa çıkmak,
- Kararlılık (Baltaş, 2001: 66-68).

1.5.1. Duyguları Tanıma ve İfade Etme

Duyguları tanıma, duyguları veya duygusal bilgiyi algılama yetisidir. Gülümseme, kaşlarını çatma, şaşırma, ses tonu vb. mesajlar ile verilen duyguların tanınması ve anlamlarının ortaya çıkarılmasını kapsamaktadır. Üç yaşından önce çocuklar çevrelerindeki yetişkinleri gözleyerek üzüntü, mutluluk, korku gibi duyguları, jest, mimik, yüz ifadesi ve ses tonu gibi sözel olmayan ipuçları ile ayırt

edebilir ve isimlendirmeyi öğrenirler. Mutluluk, üzüntü, korkma, şaşırma ve kızma gibi duygular bebeklikten itibaren görülür. Fakat gurur, utanma, suçluluk, aşağılama gibi duyguların belirtileri altıncı aydan itibaren görülse bile iki yaşından önce bir anlam kazanmaz (Hyson, 1994: 47; Sullivan, 1999:14-18; Mayer ve başk., 2000: 108-11; Elksnin ve Elksnin, 2003: 64).

Goleman, duygularını tanımayı kendinin farkına varma olarak yorumlamıştır. Kişinin kendi duygularını tanıması ve gözlemesi kendisinin farkına varmayı ve hayatını kontrol altına almayı artırır. Shapiro'ya göre, çocuğun duygularını kelimelerle ifade etmesi temel ihtiyaçlarını karşılama arzusundan kaynaklanmaktadır. Duygularını tanıma ve ifade etme, iletişimin önemli bir boyutunu oluşturur ve duygusal kontrolün kazanılmasında önemli bir belirleyicidir (Aktaran: Richburg ve Fletcher, 2002: 32).

Duyguları tanıma ve ifade etme, duygusal zekanın temel taşıdır. Duyguları tanıyan ve ifade edebilen kişi çevresindekilere daha olumlu tepkiler verebilir. Eğer çocuk duyguları tanıma ve ifade etme yetisi kazanmamışsa, zihinsel performansı ne olursa olsun sosyal problemlere çözümler bulmakta güçlükler gösterebilir (Yamada-Sunew, 2004: 5).

Çocuklar doğumdan itibaren duyguları tanımaya çalışırlar. Doğumda hayatta kalmalarını ve çevrelerine uyum sağlamalarını kolaylaştıran duyguları vardır. Büyüdükçe duygu repertuarları genişler. Yüz ifadeleri, mimik ve jestler, vücut dili ile duygular ifade edilirken büyüdükçe sözcükler duyguların ifade aracı olur (Hyson, 1994: 48).

1.5.2. Duyguları Anlama

Duyguları anlama, duyguları tanımayı temel alan gelişmiş duygusal zeka yetisidir. Duygusal durumları tanıma, duygusal durumların sebeplerini ve birbiriyle ilişkilerini anlama yeteneklerini içerir (Bohnert ve başk., 2003: 79).

Çocuklar duyguları tanımayı ve isimlendirmeyi öğrendikten sonra bunu başkalarının duygularını anlamak için kullanabilirler. Duygusal anlama, duygularla durumlar arasında bağlantı kurma yeteneğini de kapsamaktadır. Bu tür anlama, empati gelişimiyle doğrudan ilişkilidir (Sullivan, 1999: 14-18; Mayer ve başk., 2000: 109).

Duygusal anlama, iki yaşında duygusal dilin başlamasıyla görülür ve üç-dört yaşına doğru gelişir. Fakat okul öncesi çocukları ahlaki yargıları içeren utanma ve minnettarlık gibi karışık duyguları anlamakta güçlük çekerler (Zeidner ve başk., 2003: 72).

Bebekler doğuştan yüz ifadelerini ayırt etme yeteneğine sahiptirler. Onların bu özelliği mutlu, üzgün, kızgın, şaşkın vb. yüz ifadelerini anlama yeteneğinin temelini oluşturur. Bebekler altı-yedi aylık olduklarında annelerinin yüzlerinden neler hissettiklerini anlayabilirler. İki yaşında başkasına vurduğunda kötü hissedeceğini, güzel bir şey verdiğinde ise mutlu olacağını bilirler. Yine erken yaşlarda “Ayşe ağlıyor, ben onu sandalyeden düşürdüm, çok üzgünüm” veya “ağladığım için babam kızdı” gibi başkalarının neler hissettiğini anladıklarını gösteren ifadeler kullanabilirler. Fabes ve arkadaşları, üç-altı yaş çocukları ile yaptıkları çalışmalarında, üç yaş çocuklarının bile başkalarının duygularını doğru şekilde anladıklarını ortaya çıkarmışlardır (Scharfe, 2000: 252; Aktaran: Cole ve Cole, 2001: 412-413).

Çocuklar küçük yaşlarda duyguların sebepleri, sonuçları ve davranışsal işaretleri ile ilgili konuşmaya başlarlar. Zamanla duygularla ilgili kesin ve karışık durumları anlama düzeyleri artar. Dört-beş yaşlarında bir çok duygunun sebepleri hakkında yorumlar yapabilirler. Örneğin, “çok mutlu, çünkü çok yükseklerde sallanıyor”, “çok kızgınım, çünkü o benimle oyuncağı paylaşmadı”, “çok üzgün, çünkü annesini özlemiş” vb. gibi konuşmalarında duygusal anlamayla ilgili ifadeler kullanabilirler. Arkadaşlarının duygularını anlamak amacıyla da dili etkili bir şekilde kullanırlar. Annesi kendisini okuldan almaya geç kaldığı için ağlayan bir arkadaşına: “Ne oldu?, üzülme, annen gelir şimdi, benimle oynamak ister misin?” gibi onun

duygularını hafifletici etkili yollar bulmaya çalışırlar. Duyguları anlar ve yorumlarken içsel faktörlerden çok dışsal faktörlere önem verirler. Arkadaşlarına istediği bir şeyi verme gibi fiziksel olanaklar sunarak üzüntülerini azaltmaya çalışırlar (Berk, 1998: 249).

Şiddetli bir duygunun neden olabileceği sonuçları önceden kestirebilirler. Örneğin, bir çocuğun çok kızdığında arkadaşına vurabileceğini veya onun oyuncağını zorla alabileceğini, mutlu bir çocuğun ise, eşyalarını başkalarıyla paylaşacağını tahmin edebilirler. Çocukların zamanla gelişen benlik kavramı, utanma, suçluluk, gurur, kıskançlık gibi duyguların da farkına varmalarını sağlar (Hyson, 1994: 52; Berk, 1998: 248-249).

Çocukların duygularındaki bu özelliklere rağmen, duyguları anlamalarında bazı sınırlılıklar olabilir. Örneğin, duygusal çatışmaların veya karışıklıkların olduğu bir durumda çocukların neler olduğunu anlaması güçleşmektedir. Mutlu bir çocuk ve bozuk bisikletin olduğu bir resim çocuklara gösterilip burada ne olmuş olabileceği sorulduğunda, dört ve beş yaş çocukları “Mutlu, çünkü bisikletini seviyor” cevabını vererek duygusal ifadelere göre durumu açıklamaya eğilimlidirler. Karışık durumla ilgili bazı bilgileri gözardı ederler ve görünen üzerine odaklaşırlar. Büyük çocuklar ise ipucu üzerine yoğunlaşarak “Mutlu, çünkü babası bisikletini yapacak” şeklinde resmi yorumlarlar. Görüldüğü gibi çocukların karışık durumlarda duyguları anlamaları ve doğru yorumlamaları ancak beş yaşından sonra olmaktadır (Berk, 1998: 249).

1.5.3. Duyguları Yönetme

Duyguları yönetme, daha karmaşık bir duygusal zeka yetisi olup, kendini gözleme, memnuniyetini erteleme yeteneklerini içerir. Duyguları lehte bir durum yaratacak şekilde yönetebilmek, sorunlar karşısında yeterli düzeyde kontrol, özgüven ve esneklik gösterebilmek, acı çekme, üzüntü stres gibi durumlardan kolaylıkla sıyrılıp tekrar kendine gelebilme becerisidir (Sullivan, 1999: 14-18; Mayer ve başk., 2000: 108-110; Kansu ve Beceren, 2002: 187).

Duygularını iyi bir şekilde yönetebilen kişi duygusal olarak çevresindekilere açıktır. Çevresindekilerle ilişkilerinde duyguların etkisini anlayabilir. Goleman'a göre kişinin duygularını yönetmesi, kendinin farkına varma düzeyinin artışına bağlıdır. Bu durum hayatın iniş ve çıkışlarında karşılaşılan olumlu olumsuz deneyimlere tahammül etme olarak yorumlanabilir. Duygularını kontrol edebilen çocuklar genellikle ruhsal olarak rahat, daha empatik ve sosyal, arkadaşları tarafından beğenilen çocuklardır. Duygularını kontrol edemeyen çocuklar ise, olumsuz duygularının etkisi altında kalarak, kızlar daha kaygılı, erkekler ise düşmanlık duyguları içinde olabilmektedirler (Mayer ve başk., 2000: 108; Aktaran: Richburg ve Fletcher, 2002: 32, Berk, 2002: 372).

Çocuklar, duygularını bebeklikten itibaren sosyal ortamdan aldıkları tepkilere göre ayarlamaya çalışırlar. Bebeklikte duygularını kontrol etmeden, olduğu gibi ifade ederler. Büyüdükçe duygularını ayarlama ve kontrol etme yetenekleri artar. Çevresindekilerden aldıkları tepkilere göre bazı duyguları belirli durumlarda kullanmayı öğrenirler. Çevresindekilerin tepkisini gözleme yaşam boyu devam eder ve bu gözlemler onlara hangi duyguların uygun hangilerinin uygun olmadığı konusunda rehber olur ve böylece sosyalleşmeye de başlarlar. Bireysel farklılıklar olmakla birlikte, üç yaşına geldiğinde çocuklar duygularını gösterme ve yorumlama becerilerini kazanırlar. Bu dönemde zihinsel ve dil gelişimi yönünden yeterli olgunluğa ulaşmadıkları için duygusal stres (kaygı, korku, heyecan, üzüntü vb.) yaşadıklarında duyu-motor süreç duygusal kontrolü sağlar (kendi kendini uyarma, vb.). Çoğu kez de bu tür duygularla baş etmek için ebeveynlerinin yardımlarına ihtiyaç duyarlar (Hyson, 1994: 50-51; Greenberg ve Snell, 1997: 104).

Çocuklar üç-dört yaşından itibaren duyguları rahatlatacak farklı stratejiler uygulayabilirler. Örneğin, duyguların duygusal girdilerin azaltılmasıyla engellenebileceğini bilirler (korku veren bir durumda gözlerini veya kulaklarını kapatma), kendi kendine konuşma (annem yakında gelecek), amacını değiştirme (oyun dışı kaldığında oynamamaya karar verme) gibi değişik stratejiler geliştirebilirler. Çocukların bu stratejilerin farkında olması ve kullanması nedeniyle

okul öncesi yıllarda duygusal şiddet ve patlamalar azalmaya başlar. Beş-yedi yaşları arasında zihin ve beyin gelişimindeki artış, çocukların sorumluluk alma, bağımsızlık ve sosyal rollerin kazanımını artırır, içsel denetimlerini güçlendirir. Büyük problemler karşısında sakin kalmayı başarabilirler. Büyüdükçe davranışsal olmaktan çok bilişsel stratejiler kullanarak duygularını yönetirler (Greenberg ve Snell, 1997: 105-106; Berk, 1998: 249; Zeidner ve başk., 2003: 72).

Çocukların duygularını ifade edecek farklı yollar bularak duygularını kontrol etmeleri, aşamalı bir şekilde olur. Küçük hayal kırıklıklarında ağlamamayı, arkadaşları oyunu kaybettiğinde gülmemeyi, kendilerine alınan bir hediyeyi eleştirmemeyi, kontrollü ifade ve duygularını bastırma arasında denge kurmaya çalışarak öğrenirler. Okul öncesi ve okul yıllarında duygularla ilgili toplumsal kuralların farkına varır ve duygularını bu kurallara göre kontrol altına almaya başlarlar. İki yaşında, beğenmedikleri yemeğe iğrenme tepkisi gösterirken, altı yaşına geldiklerinde yemeği beğenmediklerinde bunu uygun sözlerle belirtebilirler (Hyson, 1994: 50-51).

Okul öncesi ve okul yılları boyunca kazanılması gereken en önemli özellik, düşünme ve hissetmeyi dil ile aktarmaktır. Çocuk konuşmayı öğrenince daha önce hareketler, jest ve mimiklerle ifade ettiklerini sözcüklerle daha tutarlı, belirgin ve düzenli bir şekilde ifade etmeye başlar. İfade edici dil gelişimi, özdenetimlerini kolaylaştırır ve hoş olmayan durumlarla ilgili zihinsel planlar yapabilseler de etkili duygusal kontrol süreci okul yılları boyunca ortaya çıkar. Okul öncesi çocuğu stresli durumda duygularını ayarlamak için yetişkinin desteğine ihtiyaç duyarken, okul yıllarında arkadaşlarının desteğine ihtiyaç duyar ve kendisini arkadaşlarıyla kıyaslaması özgüvenin gelişimine de olanak sağlar (Greenberg ve Snell, 1997: 105-106; Saarni, 1997: 39; Zeidner ve başk. 2003: 72)

Çocuklar arasında karşılaşılan en yaygın duygusal sorun öfkenin kontrol edilmesidir. Çocuklar olaylar karşısında duygularını davranış olarak gösterirken çoğu zaman bunları kelimelerle anlatmakta zorluk çekerler. Bunun önemli nedenlerinden biri duyguları tanınamaları ve onları anlatacak kelime dağarcıklarının olmamasıdır.

Yaşadıkları olaylardan etkilenip doğal olarak gelişen duygularıyla hareket ederler. Bu bazen saldırı ve arkadaşına vurma, bazen kötü söz söyleme bazen de ağlama, utanma, kırgınlık şeklinde ortaya çıkabilir (Kansu ve Beceren, 2002: 187).

Çocuklar yetişkinleri gözleyerek duygularını kontrol etme yeteneklerini geliştirirler. Yetişkinlerin bazı durumlarda kendilerini tuttuklarını ve duygusal patlamaların başkaları tarafından onaylanmadığını gördüklerinde şiddetli duygularını daha kolay kontrol altına alabilirler. Ayrıca duyguları tartışma onlara duygusal kontrol için yardımcı olur. Yetişkinler çocuklara olumsuz durumlarda ne tür beklentiler içinde olacakları, üzüntülerini veya kaygılarını nasıl azaltacakları konusunda hazırladıklarında çocuklar da bunları kendi kendilerine uygulamayı öğrenirler (Hyson, 1994: 50-51; Berk, 1998: 249).

Çocukların duygularını yönetmeyi öğrenmesi için duygusal sorunlara duygusal kökenli çözümler bulunması gereklidir. Konuşarak çocukların duygularını denetlemesini sağlamak, sadece düşünen beyni harekete geçireceğinden çok yararlı olmayacaktır. Çocukların dikkati özdenetimi öğrenmeleri için duygusal tepkilerinin ilk fiziksel işaretlerine çekilmelidir. Çocuk olumsuz duygu yaşadığı zaman yüz ifadesi, ses tonu, hareketleri gibi vücudunda olan değişimlerin farkına varması sağlanabilir, sakin olmak için oyalayıcı bir takım etkinlikler yapıp (derin derin nefes alma, uğraşısını değiştirme vb.) ilgilerini başka yönlere yönelterek duygusal kontrol geliştirmelerine yardımcı olunabilir. Ayrıca, duygularını kontrol ettikleri durumlarda çevresindeki anne-baba veya öğretmen gibi yetişkinlerin olumlu geribildirimleri de onların kontrol yeteneğini artıracaktır (Shapiro, 2000: 252-253).

1.5.4. Empati

Başkalarının duygularını anlama ve bunlara uygun tepkide bulunma empati olarak adlandırılır. Rogers'a göre empati, "bir kişinin kendisini karşısındaki kişinin yerine koyarak olaylara onun bakış açısıyla bakması, o kişinin duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlaması, hissetmesi ve bu durumu ona iletmesi süreci"ne denmektedir. Sadece konuşarak değil, ses tonundan, yüz ifadesinden veya

hareketlerinden etkilenererek de empati kurulabilir. İnsanlar söylemeden, onların hislerini anlayabilmek empatinin özünü oluşturur. Empati kişiler arası ilişkilerde, içtenlik, ilgi, bağlılık ve duyarlılık gösterebilme özelliklerini içerir. Çocuğun, başkasının zor durumda neler yaşadığını anlaması için onun ağladığını görmesi gerekmez, bunu kendisini onların yerine koyarak hissedebilir (Aktaran: Dökmen 1997: 135; Pool, 1997:14 ; Berk 1998: 250-251; Shapiro 2000:55; Kansu ve Beceren, 2002: 191).

Başkalarının duygularını anlama ve içten tepki verme, olumlu sosyal davranış gelişimi için çok önemlidir. Empati duygusuyla hareket eden çocuklar paylaşımcıdır ve başkası üzüntülü olduğunda ona yardım eder. Arkadaşını teselli edecek sözcükler söyleyebilirler (Berk 1998: 250-251; Sullivan 1999: 14-18; Mayer ve başk. 2000:108-110).

Empati, sosyal davranışın temelini oluşturur. Hoffman'a göre, çocuklar her yaşta başkalarına karşı empati duygusu gösterebilmektedirler. Büyüdükçe empati duygusu artar ve başkalarının üzüntülerini anlayabilir ve uygun şekilde tepki gösterebilirler. Hoffman empatinin gelişimini dört evreye ayırmıştır. Birinci evre, hayatın ilk yıllarını kapsar. Bir bebek ağladığında başka bir bebeğin de ona ağlayarak tepki vermesi bu evreye örnek olarak verilebilir. Bu tepkide, karşısındakini anlama olmayıp sadece onun duygularına katılma söz konusudur. İki yaşına karşılık gelen ikinci evrede, çocuklar başkalarıyla aynı olduklarını hissederler ve başkalarının üzüntülerine kendi üzüntüleri gibi bakarlar, ağlayan birisine en sevdiği nesnesini vererek (örneğin, oyuncakını) rahatlatmaya çalışırlar. Başkalarının bakış açısından olayları değerlendiremezler. Erken çocukluk yıllarını içeren üçüncü evrede, dil ve diğer sembollerle empatik tepkiler verilir. Çocuklar başkalarını anladıklarını konuşarak ifade edebilirler. Resimler, hikayeler ve televizyon aracılığı ile bir çok insan veya canlı ile empati kurabilirler. Empatinin son evresi olan dördüncü evre ise bazen altı-dokuz yaşlarında gerçekleşir. Bu evrede çocuklar, daha büyük gruplarla empati kurmaya başlarlar ve başkalarının yoksulluk, hastalık, vb. genel durumlarıyla ilgilenmeye yönelirler (Cole ve Cole, 2001: 409-410).

Empatinin gelişimi bilişsel ve dil gelişimine bağlıdır. Fakat bunun yanı sıra kazanılan deneyimler de çok etkili olmaktadır. Çocuklarına sıcak, destekleyici olan empatik tepkiler veren ebeveynlerin çocukları da başkalarının acılarına karşı duyarlı olmaktadır. Fiziksel olarak kötü muamele gören çocukların çok nadir empatik davranış gösterdikleri, bu çocukların yaşitlarına korku, kızgınlık ve fiziksel şiddet kullanarak tepki verdikleri görülmüştür. Goleman, ailesi tarafından sevilen iki yaşındaki bir çocuğun ağlayan arkadaşını teselli etmeye çalıştığını, fakat ailesi tarafından yaşamlarının ilk yıllarında ihmal edilen çocukların ağlayan bir çocuğa bağırıklarını veya ona vurduklarını belirtmiştir (Berk, 1998: 250-251, Aktaran; Pool, 1997:14).

Çocukların diğer bireylerin duyguları ile ilgilenmeleri yaşla birlikte değişmektedir. Çocuk büyüdükçe başkasının bakış açısını daha iyi anlar ve empatik tepkisi artar. Yedi yaşındaki bir çocuk, okul öncesi çocuğuna oranla diğer insanların duygularını anlamada ve üzüntüleri ile ilgilenmede, onu rahatlatma veya yardım etmede daha başarılıdır. Çocuklar, bebeklikten itibaren empatik davranış özellikleri gösterebilirler de bunlar sadece fiziksel boyutta kalıp empatik anlama ancak okul yıllarında gerçekleşebilmektedir (Köksal, 2000: 4)

1.5.5. Sosyal Beceriler

Diğer insanlarla iyi ilişkiler kurabilmek için gerekli olan davranışlar genellikle sosyal beceriler olarak adlandırılmaktadır. Sosyal beceriler, büyük ölçüde empati yeteneğine dayanmakta ve davranış şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu davranışlar, çevredeki kişiler tarafından beğenilen davranışlar olup, bu davranışları gösteren kişi çevresinden olumlu bir pekiştireç alır (Kansu ve Beceren, 2002: 194; Bacanlı, 2000: 175).

İlişkilerde duyguları yönetme, arkadaş edinme, kendini başkasına tanıtmak, randevu isteme, arkadaşlığı sürdürme, bir gruba katılma, akran baskısıyla başa çıkma, işbirliği içinde çalışma, küçük ve büyük gruplarla çalışma, yeni bir grup üyesini kabullenme, liderlik, başkalarına uyma, çatışmayı yönetme, rahatsızlık

belirtme vb. gibi beceriler sosyal beceriler arasında yer almaktadır (O'Neil, 1996: 6; Bacanlı, 2000: 175).

Sosyal beceri türleri, kişisel davranışlar (övülmek ve övmek amacıyla arkadaşlık kurma ihtiyacından doğan kişisel davranışlar), yaşlılarla kurulan sosyal ilişkiler (birlikte çalışma ve paylaşma amacıyla sınıf arkadaşlarıyla kurulan ilişkiler), öğretmenin sözünü dinleme gibi öğretmenin memnuniyeti artırıcı sosyal beceriler, öz kontrolle ilgili davranışlar (stresle başa çıkma gibi), iletişim becerileri (konuşanı dinleme ve ona karşılık verme gibi) ve kendine güven becerileri şeklinde gruplanabilir. Çocuklar genellikle sosyal becerilerin kazanımı ve sosyal durumlarda performansları ile ilgili sosyal problemler yaşarlar (Elksnin ve Elksnin, 2003:68).

Gerek çocukların doğuştan gelen mizaçları, gerekse hem sosyal hem de akademik becerilerini etkileyen belirli psikolojik eksiklikler nedeniyle, psikoloji literatürünün çoğu sosyal becerilerde zorluk çeken çocuklarla ilgilidir. Başlangıçta sosyal ilişkilerin bozulmasına neden olan bu sorunlar, zamanla çocukların okuldaki öğretmenlerle olan ilişkilerin kopmasına, akademik başarının düşmesine ve hatta suç işlemeye eğilimli olmaya neden olabilmektedir (Shapiro, 2000: 157).

Çocuklarda sosyal becerilerin eksikliğinin nedenleri arasında kendilerini ifade edememeleri, karşısındaki ile empati kuramamaları vb. duygusal sorunlar yer almaktadır. Çocukların belirli aralıklarla gözlenmesi ve sosyal becerilerinin kayıt edilmesi öğretmene çocuğun sosyal becerilerini değerlendirme imkanı vermesi bakımından yararlı olacaktır (Lawhon ve Lawhon, 2000: 106).

1.6. Duygusal Zeka Eğitimi

Duygusal gelişim doğumdan itibaren gelişmeye başlar. Annenin bebeğinin temel ihtiyaçlarını karşılaması çocuğun çevresindekilerle ilk duygusal bağıni oluşturur. Çocuğun anne-babası, kardeşleri, arkadaşları ve öğretmeni gibi yakın çevresindekilerle olan zamanla artan etkileşiminin niteliği duygusal zekasını geliştirebilir veya köreltebilir (Saarni, 1999:81; Sullivan, 1999:3; Ashiabi, 2000:79; Shapiro, 2000:28; Houtmeyers, 2000:18-24; Eren- Yavuz, 2002:23).

Freud, duyguları kontrol etmeyi öğrenmenin uygar insanı tanımlayan kişilik gelişiminin bir göstergesi olduğunu belirtmiştir (Aktaran: Shapiro, 2000: 249). Günümüzde çocuklar yoksulluk, şiddet, ırkçılık vb. gibi bir çok toplumsal problemlerle karşı karşıyadırlar. Çocukların çevrelerindeki bu olumsuzluklarla baş edebilmeleri için zihinsel olduğu kadar duygusal açıdan da donatılmaları gerekir (Stone-McCown ve başk., 1998: 4).

Çocukların duygularını etkin bir şekilde kullanması, stresli durumlarda da iç güdüsel tepkilerini kontrolleri altında tutmayı ve duygularıyla iletişimde bulunmayı öğrenmeleri, kendilerini daha iyi ifade etmelerini, aile bireyleriyle veya arkadaşlarıyla sağlıklı ilişkiler sürdürebilmelerini okulda, işte hatta hayatta başarılı olmalarını sağlamaktadır (Elias ve başk., 1997:6; Payton ve başk., 2000:179; Elias ve Weisberg, 2000:186).

Araştırmalar, duygularını kontrol edemeyen ve sosyal ilişkileri zayıf olan çocukların, yaşlıları tarafından kabul edilmeme oranının yüksek olduğunu göstermektedir. Ayrıca kaygı, depresyon gibi duygusal bozukluklar da duyguları yönetememe ve başkaları tarafından reddedilme sonucu olabilmektedir. Duygusal problemleri olan çocuklar öğrenme arzusunda olmayabilir, zamanla okuldan uzaklaşabilir ve yeme bozuklukları gibi sağlık problemler gösterebilirler (Elias ve başk., 1997:5; Elias ve Weisberg, 2000:186; Payton ve başk., 2000:179; Goleman, 2001:319).

Duygusal zekanın ilk okulu ailedir. Anne ve babanın davranışları çocuğun duygusal zekasında derin ve kalıcı etkiler yaratır. Çocuklarının duygularını önemsemeyen ve duygusal gereksinimlerine karşılık vermeyen anne ve babalar, onların duygusal zekalarının yanı sıra zihinsel gelişimlerine de engel olurlar. Şiddete eğilimi olan çocuklar genelde aileleri tarafından önem verilmemiş, ilgi gösterilmemiş, sürekli eleştirilmiş, anlaşılmamış ve ağır cezalar verilmiş çocuklardır. Aile içinde çocuklara zaman ayırmak, sevildikleri ve önemsendiklerini belirtmek

onların özgüvenlerini geliştirerek, başkalarıyla iyi ilişkiler kurmalarında etkili olacaktır (Kansu ve Beceren, 2002: 179).

Aileler çocuklarının duygusal zekalarını desteklemekte yeterli olamayabilir. Bu nedenle okullarda yapılan eğitimle desteklenmesi gerekir. Çocukların kendilerine ve çevrelerine zarar veren olumsuz duygularını yönlendirebilecekleri bir çok yöntem olduğunu bilmeleri ve bu yöntemleri kullanma alışkanlığı edinmeleri ancak kapsamlı bir eğitim programı ile olabilecektir (Aktaran: O'neil, 1996:10; Elias ve Weisberg, 2000:187).

Çocukların kişisel, sosyal ve akademik yaşamda başarı için motive olmaları, yaşlıları ve yetişkinlerle olumlu ilişkiler kurmaları, büyüme ve gelişmenin getirdiği güçlüklerle uyum sağlamaları için okullarda uygulanan eğitim programlarının duygusal zekayı destekleyen programlarla güçlendirilmesi gerekmektedir (Payton ve başk., 2000:189; Goleman, 2001:348).

Çocuklara, duygusal ve sosyal yeterlilikleri içeren, duygusal zekalarını destekleyen kapsamlı bir eğitim verildiğinde, kendilerini kötü alışkanlıklardan korudukları, saldırganlık, kavga gibi tutumlardan kaçındıkları görülmüştür (Elias ve başk., 1997:1; Cobb ve Mayer, 2000:17; Elias ve Weisberg, 2000:186; Payton ve başk., 2000:179).

Okul programları incelendiğinde, zihinsel yeteneklerin daha çok desteklendiği, duygusal zeka yeteneklerine ise, çok fazla önem verilmediği görülmektedir. Oysa duygusal zeka eğitimi, çocuklara olduğu kadar eğitimcilere de yararlar sağlamaktadır. Çocuklar duygusal zeka yeteneklerini kazandıklarında akademik başarıları artmakta ve sosyal ilişkileri güçlenmektedir. Eğitimciler ise, disiplin problemlerinin azalması nedeniyle eğitim verme işlevlerini daha etkili bir şekilde sürdürebilmektedir (Stone-McCown ve başk., 1998:4).

Duygusal zeka eğitiminde öğretmenlerin dikkat edeceği noktalar şu şekilde sıralanabilir;

- Hangi alanda olursa olsun öğrenme, öğrencinin duygularından bağımsız olarak gerçekleşmez. Etkili bir öğrenme için çocukların duygularının da desteklenmesi gerekir.
- Duygusal zeka ve akademik zeka birbirini etkiler. Duygusal zekanın ihmal edilmesi, akademik zeka kapasitesinin daha çok ve daha etkili kullanılmasını engeller. Dolayısıyla duygusal zekanın gelişimi akademik başarıyı artırır.
- Duygusal zeka kapasitesi her çocukta vardır. Ancak çocuklar farklı zeka profilleri ile eğitim sürecine katılırlar. Öğretmenler, farklı zeka alanlarına eşit derecede önem vermelidirler.
- Öğretmenler, eğitim etkinliklerini planlama, yürütme ve değerlendirmede duygusal zeka alanına geliştirmeye yönelik etkinliklere yer vermelidir. Duygusal zekanın etkinlikler ile desteklenmesi öğrenmeyi daha zevkli ve kalıcı hale getirir.
- Çocukların duygusal gelişimleri doğrultusunda eğitim için gerçekleştirilecek hedefler ve hedef davranışlar belirlenmelidir.
- Duygusal zeka eğitimi için bir grupta en uygun çocuk sayısı 15-20'dir. Bu sayıdan fazla olan gruplarda çocukların birbiriyle etkileşimi az olur.
- Uygulamalar sırasında çocukların kendilerini rahat hissedebilecekleri bir eğitim ortamı sağlanmalıdır.
- Çocukların bireyselliğine önem verilmelidir.
- Çocuklarla duygusal iletişim kurulmalı, çocuklar gün içinde kendilerini duygusal olarak ifade etmeye yönlendirilmelidir.
- Çocukların duygularını ifade etmelerini desteklemek için öğretmenlerin rehberlik edici, duyguları övücü ve uyarıcı olmaları, ayrıca çocuklarla ilişkilerinde de duygusal olarak yansız olmaları gerekir. Eğitimciler çocuklarla ilişkilerinde stres, korku, üzüntü, kızgınlık gibi olumsuz duyguları kullandıklarında, çocukların da bu tür olumsuz duygularla tepki verdikleri görülmektedir.

- Çocukların duygularını farklı şekilde ortaya koyduğu edebiyat, resim, müzik vb. gibi sanatsal etkinliklerine sıkça yer verilmelidir.
- Çocukların başkalarını anlaması ve onlara karşı duyarlı olması için “duygusal proje” çalışmaları yapılmalıdır. Bu çalışmalarla çocuk zor durumda olan bir insana veya hayvana yardım ederek onun yaşamına katkıda bulunabilir.
- Öğretmen, çocukları anlaşılması gereken duyguları, düşünceleri, sorunları ve gereksinimleri olan bireyler olarak görebilmelidir.
- Duygusal zekayı geliştirmeye yönelik çalışmalarda cinsiyet farklılıkları dikkate alınmalıdır.
- Okuldaki rehberlik uzmanları, duygusal zekanın geliştirilmesi konusunda yönetici ve öğretmenlere rehberlik hizmeti vermelidir. Okulda verilen eğitimin evde pekiştirilmesi için aile katılım çalışmaları ile aileler de mutlaka eğitime dahil edilmelidir (Yeşilyaprak, 2001:139-146; Eren-Yavuz, 2002:10-10; Radford, 2003: 256; Ahn, 2005: 49).

Duygusal zeka eğitiminin amacı, çocukların duyguları ifade etme, anlama ve yönetme gibi temel duygusal zeka yetilerini kazanmalarını ve günlük ilişkilerinde, karşılaştıkları sosyal problemlerde, gelişimlerinin karmaşık ihtiyaçlarına uyum sağlamada bu yetileri kullanmalarını sağlamaktır. Duygusal zeka eğitimi, sosyal ve duygusal becerilerin öğrenildiği bir süreç olup, kendinin farkına varma (özbilinç), güdü kontrolü, işbirliği içinde çalışma ve kendisi ve başkalarına karşı duyarlı olma gibi bir çok beceriyi içermektedir. Goleman’ın değişiyile duygusal zeka eğitimi, zeki olmanın başka bir yoludur (Elias ve başk., 1997:2).

Duygusal zeka eğitiminin kapsamı şu şekilde sıralanabilir:

1. Özbilinç

- Kendi duygularını tanıma ve isimlendirme,
- Duyguların sebebini ve koşullarını anlama.

2. Duyguların kontrolü

- Kaygı, kızgınlık ve depresyon gibi duygularını açıklayabilme ve bunlarla baş etme,
  - Kızgınlık ve anti sosyal davranışlara neden olacak güdülerini kontrol etme,
  - Kendisi, ailesi, okulu ve çevresindekiler hakkında olumlu duygular geliştirme.
3. Kendini izleme ve performans
- İşine odaklanma,
  - Uzun ve kısa vadeli amaçlar belirleme,
  - Geri bildirimlere göre performansını değiştirme,
  - Umut ve iyimser düşünceyi harekete geçirme,
  - En iyi performans için çalışma.
4. Empati
- Günlük hayatında sözel geri dönüt vermeyi öğrenme
  - İyi bir dinleyici olma,
  - Başkalarının duygularına empati ve duyarlılık gösterme,
  - Duyguları başkalarının bakış açısına göre anlama.
5. Sosyal beceriler
- İlişkilerinde duygularını yönetebilme,
  - Duygularını etkili bir şekilde ifade etme,
  - Kendine güvenen, lider ve ikna kabiliyeti olma,
  - Bir grubun veya takımın bir üyesi olarak çalışma,
  - Sosyal olaylara duyarlılık gösterme,
  - Sosyal karar verme ve problem çözme,
  - Kişiler arası ilişkilerinde yapıcı ve problem çözücü tepkiler verme (Elias ve başk., 1997: 30).

Eğitim yaklaşımında duygusal zekaya yer vermek isteyen eğitim kurumları tercih ettikleri duygusal zeka modeline göre program geliştirebilirler. Uygulanacak olan eğitim programının savunulabilir, ölçülebilir ve açık olması gerekir (Cobb ve Mayer, 2000:18).

1.7. Duygusal Zekayı Etkileyen Etmenler

1.7.1. Mizaç

Çocuklar aynı yaşta ve cinsiyette olsalar da duygusal yoğunluğu, duygusallığı ve duyguları kontrol etme yetenekleri mizaç özelliklerine bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir. Mizaç özellikleri çocukların kalıtım ve biyolojik yapısından kaynaklanan bir çok özelliği kapsamaktadır. Bazı çocuklar çok mutlu bazıları ise üzgün veya kızgın bir yapıya sahip olabilmektedir. Çocuklar büyüdükçe de onların doğuştan getirdikleri bu özellikleri duygusal gelişimlerini etkilemektedir. Örneğin, utangaç bir çocuk sınıf içindeki etkinliklere daha az katılacak, bu da onun sosyal-duygusal gelişimini sınırlayabilecektir (Hyson, 1994: 69; Zeidner ve başk., 2002: 219).

1.7.2. Beyin Gelişimi

Duygular üzerinde beyin önemli bir etkiye sahiptir. Duygular, duygusal ifadeler ve davranışlar beyin ve sinir sistemi tarafından yönetilmektedir. Beyin ve merkezi sinir sistemi geliştikçe çocuklar duygularını yerinde ve zamanında ifade ve kontrol edebilirler. Normal gelişen çocuklarda bu süreç kendiliğinden ve beklenen şekilde oluşur. Özellikle serabral korteks olgunlaştıkça çocuklar kendilerini olumsuz davranışlara itecek güçlü duygularını bastırabilirler (Hyson, 1994:64-65).

1.7.3. Yaş

Duygusal zeka yetilerinin kazanımı yaşla birlikte artmaktadır. Çocuklar duyguları bebeklikten itibaren tanımaya, ayırt etmeye ve anlamaya başlarlar. Fakat duyguların kontrolü yaşla birlikte artar. Küçükken duygularını ifade edebilseler de kontrol etmekte güçlük çekerler. Büyük çocuklarla karşılaştırıldıklarında bebeklerde duygularını kontrol etmekle ilgili küçük belirtiler görülebilir. Fakat bebekler genellikle içsel tepkilerini yüz ifadeleri, sözel veya vücut hareketleriyle olduğu gibi

dışa yansıtırlar. Bu, onların beyin ve sinir sistemlerinin davranışlarında kontrolü sağlayacak kadar olgunlaşmamasından kaynaklanmaktadır. Duygularını yer ve zamana bağlı olarak maskeleye yeteneği üç yaşından sonra, duygularını toplumsal değerkere göre ifade ve kontrol etme yeteneği ise okul yılarında gelişmektedir. Duygusal zeka ve yaşı arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalar da büyük yaşı grubundakilerin küçük yaşı grubuna göre duygusal zeka puanlarının yüksek olduğunu göstermektedir (Hyson, 1994:50; Kyoung Hoe ve Hye Jung, 1999: 156; Bar-On, 2000: 367).

1.7.4. Cinsiyet

Cinsiyet çocukları birbirinden ayıran en önemli biyolojik özelliktir. Kızlar genellikle duyguları tanıma ve maskeleye yönünden erkeklerden daha yeteneklidirler. Ayrıca duygusal açıdan daha duyarlı, daha empatik ve sosyal olarak daha uygun tepkiler verebilmektedirler (Davis, 1995: 660; Cole ve Cole, 2001:414). Duyguları anlama, ifade etme ve gizleme yönünden kızların erkeklerden daha başarılı olduğunu belirlenmesine rağmen, erkeklerin stresle baş etme yönünden kızlardan daha başarılı oldukları görülmektedir (Kyung Hee ve Kyoung Hoe, 1998: 48; Kyoung Hoe ve Hye Jung, 1999: 156; Bar-On, 2000: 367).

1.7.5. Model olma

Erken yaşlarda duygusal zeka yetilerinin kazanılmasında model olma çok etkili olmaktadır. Çocuklar önce anne ve babasını, sonra öğretmenini model alırlar. Yetişkinlerin sosyal ilişkilerde yaşadıkları duyguları ve tepkilerini gözleyerek kendileri de duygularını kontrol etmeye yönelik yöntemler geliştirirler. Ebeveynlerin ve öğretmenlerin uygun davranışlarla çocuklara iyi bir model olması ve gelişimlerine uygun olarak bu yetenekleri kullanma fırsatları vermesi, çocuklara duygusal zeka yeteneklerinin kazandırılması yönünden önemli olmaktadır (Sullivan, 1999:3; Ashiabi, 2000:80; Shapiro, 2000:197).

Çocuğun bebeklikten itibaren annesine olan bağlanma düzeyi, çocukların duygularına yetişkinlerin gösterdikleri duyarlılık, ebeveyn veya öğretmen tutumları (baskıcı, destekleyici, hoşgörülü vb.) ve duyguları anlamaya açık olması, duygusal zekalarında etkili olabilmektedir (Zeidner ve başk., 2002: 220).

1.7.6. Kültür

Bazı temel duygular evrensel olsa da duygusal zeka yetilerinin kazanımı çocukların içinde bulunduğu toplumun kültürel ve sosyal değerlerinden etkilenebilmektedir. Kùltürler arası karşılaştırmanın yapıldığı bir araştırmanın bulguları, İngiliz çocukların olumsuz duygularını maskeleymeyi İtalyan çocuklardan daha küçük yaşlarda öğrendiklerini göstermiştir. Başka bir araştırmada ise, Bombaylı çocuklarının olumsuz duygularını gizlemede İngiliz çocuklardan daha duyarlı olduğu belirlenmiştir (Cole ve Cole, 2001:415). Javanese kültüründe duyguların açıkça ifade edilmesi yasaklandığı, anne ile çocuk arasındaki ilişkinin mesafeli olduğu gör÷lmektedir. Kore kültüründe de duyguların açıkça ifade edilmesi engellenir. Örneğin, yabancı birisine gülümseme çok uygun bir tepki değildir. Her kültürün kendi içinde, çocukların yaşına göre hangi duyguların doğal veya uygun olduğu, hangisinin sosyal ilişkilere göre ifade edileceğı ile ilgili inançları bulunmaktadır (Hyson, 1994: 73).

1.8. Duygusal Zeka İle İlgili Yanlış Yaklaşımlar

Duygusal zeka yeni bir kavram olduğu için bu konuda bir takım yanlış tanımlamalar ve yorumlar yapılabilmektedir. Duygusal zeka ile ilgili yaklaşımlar aşağıdaki bilgilerle açıklanabilir;

- Duygusal zeka (EQ) ve bilişsel zeka (IQ) ayrı ayrı yetenekleri içermektedirler. Fakat duygusal zeka bilişsel zekadan (IQ) bağımsız bir zeka değildir. Duygusal zeka ve bilişsel zeka dinamik bir etkileşim içindedirler. Özellikle duygusal zekanın yönetme alt boyutu bilişsel süreçleri de içermektedir. Dolayısıyla bir kişinin hem duygusal hem de

bilişsel zeka becerileri de olacaktır. Belki de EQ ile IQ arasındaki en önemli fark doğanın bir çocuğun başarı şansını belirlemeyi bıraktığı yerden devam etmek üzere ebeveynlere ve eğitimcilere fırsat yaratan EQ'nun daha az kalıtım yüklü olmasıdır.

- Duygusal zekanın ortaya çıkış nedeni mantığın veya aklın etkisinin azalması değil, insan yaşamında duyguların ve kalbin öneminin artmasıdır. Duygular başlangıçta organize edilemeyen yetenekler olarak görülürken, artık duygularımızı organize etmenin mümkün olduğu anlaşılmıştır.
- Duygusal zeka yetileri doğuştan var olup sonradan çevrenin etkisiyle her yaşta geliştirilebilirler.
- Duygusal zeka, duygularla iç içe olmak veya duyguları görmezden gelmek değildir. Duygusal zekaya sahip olmak, duyguların uygun ve etkin şekilde ifade edebilmesi için onları yönetebilme yeteneğine sahip olmak demektir.
- Duygusal zeka basit bir şekilde her zaman iyi hoş olmak demek değildir. Duygusal zekaya sahip olmak demek sorunları görmezlikten gelmek veya sorunlardan kaçmak, üstünü kapatmak demek değildir. Duygusal zekası yüksek bireyler istenmedikleri gerçeklerle karşı karşıya geldiklerinde olumsuz duygularının farkına varır ve bunları karşısındakine zarar vermeyecek şekilde ifade ederler.
- Duygusal zeka duyguların her zaman kontrol edilmesi veya ifade edilmesi demek de değildir. Duygusal zeka doğru duyguların, doğru zamanda kontrol edilmesi veya ifade edilmesi demektir. Aristo'nun belirttiği gibi, doğru insana, doğru ölçüde, doğru zamanda, doğru nedenle ve doğru şekilde kızmayı başarmak gerekir.
- Duygusal zeka becerilerini kazanmak, zihinsel becerilerden daha çok zaman almaktadır. Bireyler bir saat içinde bir çok bilgi edinebilir. Fakat öfkeyi veya kızgınlığı kontrol etmeyi öğrenmek çok pratik isteyen ve zaman alan bir çalışmadır.

- Duygusal zeka sadece olumsuz duyguları kontrol etmek değildir. Olumlu duyguların da içinde bulunulan sosyal koşullara göre kontrol edilmesi gerekebilir (Goleman, 2001: 62; Tekin-Acar, 2001:32; Stubbs, 2005: 2; Shapiro, 2000:20; Stein ve Book, 2003:42-43).

1.9. Konu İle İlgili Yapılan Çalışmalar

Schutte ve arkadaşları (1998) Salovey ve Mayer'in duygusal zeka modelini temel alarak 62 maddeden oluşan bir ölçek geliştirmişlerdir. Ölçeğin faktör analizini yapmak için ortalama 29 yaşlarında 346 kişiyi örnekleme almışlardır. Analizler 62 maddeden 33'ünün .40 ve üstü değerde olduğunu ve bu 33 maddenin iç tutarlılık alfa değerinin de .90 olduğunu göstermiştir. Ayrıca, duygusal zekanın öğrencilerin başarısını belirlemede etkili olduğu, kızların duygusal zekasının erkeklerden yüksek olduğu ve duygusal zekanın bilişsel yetenekle ilişkili olmadığı tespit edilmiştir.

Kyung Hee ve Kyoung Hoe (1998) okul öncesi çocukları için duygusal zeka ölçeği hazırlamış ve bunun ilk geçerlik-güvenirlilik çalışmasını yapmışlardır. 55 madde ve 5 bölümden oluşan ölçeği, anaokuluna devam eden 3-6 yaşlarındaki 208 erkek ve 173 kız olmak üzere toplam 381 çocuğa uygulamışlardır. İç ve yapı geçerliliği analizleri sonucu ölçek 50 madde ve 6 bölüm (empati, duyguları kullanma, duyguları ayarlama, duyguları ifade etme, çocuk ve öğretmen arasındaki ilişki, çocuğun arkadaşlarıyla ilişkisi) olarak düzenlenmiştir. Tüm ölçek için alfa .92 olarak hesaplanmış, çocukların yaşı ile empati, duyguları kullanma, duyguları ayarlama, duyguları ifade etme, arkadaşlarıyla ilişkisi bölümleri arasında olumlu bir ilişki olduğu görülmüştür. Çocukların cinsiyeti ile de empati, duyguların kullanımı ve arkadaşlarıyla ilişkisi bölümleri arasında anlamlı ilişki olduğu, bu bölümlerde kızların erkeklerden daha yüksek ortalamaya sahip oldukları belirlenmiştir.

Hye Jung ve Kyoung Hoe (1999) okul öncesi çocuklarda duygusal zeka ile sosyal yetenek arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. 3-6 yaşlarında 503 çocuğa okul öncesi çocuklar için duygusal zeka ölçeği ve sosyal yetenek ölçeğini uygulamışlardır. Araştırma sonucunda, duygusal zeka ile sosyal yetenek arasında güçlü bir ilişkinin olduğu, sosyal yeteneğin tüm alt boyutlarının genel duygusal zeka ile anlamlı ilişkisinin olduğu, duygusal zekanın ise altı alt boyutundan beşinin sosyal yetenek ile anlamlı ilişkisinin olduğu ortaya çıkmıştır.

Kyung Hee ve Kyoung Hoe (1999) 3-6 yaş çocukları için geliştirdikleri duygusal zeka ölçeğinin yapı geçerliği ve güvenilirliğini belirlemek ve duygusal zeka ile mizaç ve bilişsel yetenekler arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmak amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Örneklem aldıkları 973 anaokulu çocuğuna kendilerinin geliştirmiş oldukları “Okulöncesi Çocuklar İçin Duygusal Zeka Ölçeği”, “Mizaç Ölçeği” ve “Çok Yönlü Bilişsel Yetenekler Testi”ni uygulamışlardır. Elde edilen verilere göre duygusal zeka ölçeğinin iç güvenilirliği .75-.99, test tekrar test güvenilirliği .87-.89 olarak hesaplanmıştır. Duygusal zekanın mizaç ve bilişsel yeteneklerle ilişkisine bakıldığında, duygusal zeka ile mizaç özellikleri ve bilişsel yetenekleri arasında olumlu bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Kyoung Hoe ve Hye Jung (1999) çocukların duygusal zekası ile yaşları, cinsiyetleri, anne-babalarının mesleği, sosyo-ekonomik düzeyleri, annelerinin çalışma durumu ve doğum sıraları gibi değişkenler arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. 3-6 yaşındaki 503 çocuk araştırmaya alınmış, veri toplama aracı olarak okul öncesi çocuklar için duygusal zeka ölçeği kullanılmıştır. Çalışma sonucunda, duygusal zekanın yaşla arttığı, kızların erkeklerden daha yüksek puanlar aldıkları, anne-baba mesleği ve sosyo-ekonomik düzey ile duygusal zeka arasında anlamlı ilişki olmadığı, doğum sırası ve annenin çalışma durumu ile duygusal zeka arasındaki ilişkinin ise anlamlı olduğu ortaya çıkmıştır.

Dawda ve Hart (2000) Bar-On Duygusal Zeka Ölçeğinin 243 üniversite öğrencisi üzerinde geçerlik ve güvenirlik çalışmasını yapmışlardır. Çalışma sonucunda duygusal zeka ölçeğinin iyi bir iç geçerliliğinin olduğu, duygusal zekayı ölçtüğü sonucuna varılmıştır. Duygusal zeka ölçeği ile kişilik, depresyon, somatik hastalık belirtileri, aleksiya ölçekleri arasındaki ilişki anlamlı bulunmuş, kız ve erkeklerden elde edilen verilerin birbirine benzer olduğu görülmüştür.

Ergin (2000) üniversite öğrencilerinin sahip oldukları duygusal zeka düzeyi ile 16 kişilik özelliği arasındaki ilişki üzerine bir araştırma yapmıştır. Bu amaca ulaşmak için öncelikle duygusal zeka ölçeğinin Türkçe’ye uyarlama çalışması yapılmıştır. Küme örneklem yolu ile seçilmiş 112 kız, 109 erkek ve 131’i sözel, 90’ı

sayısal bölümde olan toplam 221 öğrenci örnekleme dahil edilmiştir. Veriler Kişilik Faktörü Envanteri ve Duygusal Zeka Değerlendirme Ölçeği ile elde edilmiştir. Araştırma sonucunda, Duygusal Zeka Değerlendirme Ölçeği'nin 4 boyutu ile, Kişilik Faktörü Envanteri'nin ölçtüğü 16 kişilik özeliğinden 10 kişilik özeliği arasında %63 oranında bir benzerlik olduğu, ayrıca duygusal zeka ve kişilik özelliklerinin cinsiyet ve bölüm değişkenine göre önemli ölçüde farklılaşmadığı ortaya çıkarılmıştır.

Houtmeyers (2000) okul öncesi çocukların bağlanma düzeyleri ve duygusal zekaları arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Dört yaşındaki 31 çocuğa, ebeveynlerine ve öğretmenlerine bağlanma ve duygusal zeka ile ilgili testler uygulamıştır. Çocukların duygusal zekalarını, duygusal farkındalık, empati ve başarı boyutları ile ele almıştır. Sonuçlar anneye bağlanma ile duygusal zeka arasında anlamlı bir ilişki olmadığını göstermiştir. Fakat babaya olan güvenli bağlanma çocukların dışsal davranış problemlerinin az olması ile ilişkili bulunmuştur. Çocuğun ve ebeveynin cinsiyetine göre bakıldığında, kız çocuklarının anneye bağlanmalarının duygusal zekanın alt boyutu olan uyum başarısıyla ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Petrides ve Furnham (2000) duygusal zeka ve cinsiyet arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Örnekleme aldıkları, 23 yaşlarında 175 kadın ve 85 erkek olmak üzere toplam 260 kişiye Schutte ve arkadaşlarının geçerliğini yaptığı duygusal zeka aracını ve kendi geliştirdikleri duygusal zeka değerlendirme anketini uygulamışlardır. Duygusal zeka ölçeğinden elde edilen verilere göre, sosyal beceriler bölümünde kızların erkeklerden önemli farklılıkla yüksek puanlar aldıkları tespit edilmiştir. Duygusal zeka değerlendirme anketinden elde edilen verilere göre ise erkeklerin kızlardan önemli düzeyde yüksek puanlar aldıkları belirlenmiş, ayrıca iki ölçeğin alt boyutları arasında önemli bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Balcı (2001) İlköğretim okulu yöneticilerinin duygusal zeka becerilerini kullanabilme düzeyleri konusunda yöneticilerin ve öğretmenlerin görüşlerini araştırmıştır. Araştırmanın örneklemine 909 öğretmen ve 45 ilköğretim okulu müdürü alınmıştır. Çalışma sonucunda, öğretmenler, ilköğretim okulu yöneticilerinin duygularının çoğunlukla farkına vardıklarını belirtirken, yöneticiler duygularının her

zaman farkında olduklarını belirtmişlerdir. Öğretmenler, yöneticilerin duyguların nedenlerini bazen anlayabildiklerini, duygularını bazen yönetebildiklerini, başkalarının duygularını bazen anlayabildiklerini, başkalarının duygularını bazen yönetebildiklerini belirtmişlerdir. Yöneticiler ise, duyguların nedenlerini her zaman anlayabildiklerini, duygularını her zaman yönetebildiklerini, başkalarının duygularını her zaman anlayıp yönetebildiklerini bildirmişlerdir.

Bertges (2001) çocuklarda stresli yaşam olayları, liderlik ve duygusal zeka arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. 60 ebeveyn ve bunların okul çağındaki çocukları araştırmaya alınmıştır. Çalışma sonunda duygusal zeka ile çocukların liderlik özelliği arasında güçlü bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Charbonneau ve Nicol (2001) üç haftalık ordu eğitim kampına katılan 14 yaşarındaki 191 ergen üzerinde duygusal zeka ile liderlik arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Çalışmalarında öncelikle duygusal zeka ölçeklerinin geçerliliğini test etmişler, sonra ölçekleri hem ergenlere hem de arkadaşlarına ve liderlerine uygulamışlardır. Liderlik ile ilgili veriler arkadaş ve öğretmen görüşlerine göre karşılaştırılmıştır. Ölçeklerin geçerliği ile ilgili yapılan çalışmada Schutte ve arkadaşlarının geliştirmiş olduğu duygusal zeka ölçeğinin bu yaş grubu için uygun olmadığı, Weisenger'in geliştirdiği duygusal zeka ölçeğinin ise kabul edilebilir bir geçerliliğinin olduğunu belirlemişlerdir. Weisenger'in duygusal zeka ölçeğinden elde edilen verilere göre de Duygusal zekanın kişiler arası ilişkiler boyutu ile liderlik özelliği arasında ilişki olduğu görülmüştür.

Ciarrochi, Chan ve Bajgar (2001) Schutte ve arkadaşlarının geliştirmiş olduğu duygusal zeka ölçeğinin ergenler üzerinde geçerlik güvenirliğini belirlemek ve 13-15 yaş arasındaki ergenlerin duygusal zekalarını tespit etmek amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Örneklem aldıkları 73 erkek ve 58 kız olmak üzere 131 ergene, duygusal zeka ölçeği, öz-saygı ölçeği, kaygı ölçeği ve sosyal destek ölçeği uygulamışlardır. Araştırma sonucunda ölçeğin ergenlerde duygusal zekayı belirlemek için güvenilir olduğu, kızların duygusal zekasının erkeklerden yüksek

olduğu, duygusal zeka ile sosyal destek, özsaygı ve kaygı arasında önemli bir ilişkinin olduğunu belirlemişlerdir.

İşmen (2001) tezsiz yüksek lisans öğrencileri ile üniversite öğrencilerinin duygusal zekaları ile problem çözme becerileri arasında ilişkiyi araştırmıştır. 202 lisans ve 53 tezsiz yüksek lisans olmak üzere toplam 255 öğrenci araştırmanın örneklemine alınmıştır. Araştırmanın sonucunda, 19 yaş ve altı ile 26 yaş ve üstü yaş grubunda duygusal zeka düzeyinin yaşa göre farklılaşmadığı, kız öğrencilerin duygusal zekanın üç boyutunda erkek öğrencilerden daha yüksek puan almalarına rağmen duygusal zekanın cinsiyete göre farklılaşmadığı ve duygusal zeka ile problem çözme becerisi arasında ters yönlü bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır.

Tekin-Acar (2001) yöneticilerin duygusal zekaları ile liderlik davranışları arasında bir ilişki olup olmadığını araştırmak amacıyla 181 yönetici ile bir çalışma yapmıştır. Yapılan analizler sonucunda yöneticilerin genel duygusal zekaları ile insana yönelik liderlik davranışları arasında olumlu bir ilişki bulunurken, göreve yönelik liderlik davranışı ile herhangi bir ilişki bulunamamıştır. Duygusal zekanın kişisel yetenekler, kişiler arası yetenekler, uyumluluk ve genel ruh durumu boyutları ile insana yönelik liderlik davranışı arasında ilişki olduğu, uyumluluk ve genel ruh durumu boyutları ile de göreve yönelik liderlik davranışı arasında ilişki olduğu belirlenmiş, fakat stresle başa çıkma boyutu ile liderlik davranışları arasında ilişki bulunamamıştır.

Ural (2001) yöneticilerin duygusal zekanın üç boyutu olan duygularının farkında olma, duygularını ifade etme ve başkalarının duygularının farkında olma düzeylerini belirleyerek aralarındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırmaya 38 üst ve orta kademe yöneticisi alınmıştır. Araştırma kapsamına giren konaklama işletmeleri yöneticilerinin duygusal zekanın üç boyutunda da baskı altında oldukları durumlarda yaratıcılık ve etkileycilik özelliklerini kaybetmeden güçlü kalabileceklerini ve araştırmada kullanılan değerlendirme ölçeğine göre duygusal zekanın en üst düzeyini ifade eden en iyi dereceye ulaşamadıkları sonucuna varılmıştır. Ayrıca araştırma ile yöneticilerin; duygularının farkında olma düzeyleri ile duygularını ifade etme

düzeyleri ile başkalarının duygularının farkında olma düzeyleri arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu gözlenmiştir. Bu bulguyla, yönetsel başarıda duygusal zeka bileşenlerinin birbirinden bağımsız olamayacakları sonucuna varılmıştır.

Çakar (2002) Duygusal zekanın dönüşümcü liderlik davranışı üzerindeki etkisini araştırmıştır. Araştırmanın örnekleme 106 yönetici ve 32 akademik personel alınmıştır. Sonuçlar duygusal zekanın boyutları ile dönüşümcü liderlik davranışı arasında olumlu bir ilişkinin olduğunu, özellikle duygusal zekanın sosyal beceriler boyutunun dönüşümcü liderlik üzerinde büyük bir etkisinin olduğunu göstermiştir. Ayrıca, duygusal zeka ve dönüşümcü liderlik davranışlarının bireylerin mesleklerine göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir.

Derksen, Kramer ve Katzko (2002) Bar-On'un duygusal zeka ölçeğini genel zihin ölçeği ile karşılaştırmışlardır. Araştırmada duygusal zeka ölçeğinin verileri 1633 kişiden toplanmış bunun 873 kişi ise genel zihin ölçeğini tamamlamıştır. Araştırma sonucunda iki ölçek arasındaki ilişkinin düşük olduğu, cinsiyete göre anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir.

Eren-Yavuz (2002) 1. ve 2. sınıf öğrencileri ile yaptığı pilot çalışmada çeşitli etkinlikler ile çocukların duygusal zekalarını bir öğrenim yılı boyunca desteklemiştir. Bir yıl sonunda programa katılan öğrencilerin kendilerini kontrol edebilme, birbirlerine kendilerini ifade edebilme anlamında gelişme kaydettikleri gözlenmiştir. Programın ikinci yılında ise “Duygusal Zeka Anne Gelişim projesi” başlamıştır. Annelere 20 saatlik devamlılık gerektiren bir gelişim programı uygulanmıştır. Bu programın da annelerin duygusal zekalarına olumlu etkisinin olduğu görülmüştür.

Erginsoy (2002) üniversite öğrencilerinin duygusal zekaları ve kişiler arası ilişki tarzları konulu bir çalışma yapmıştır. Örnekleme aldığı 439 öğrenciye duygusal zeka ölçeği ve kişiler arası ilişkiler tarzı ölçeği uygulamıştır. Araştırma sonucunda, duygusal zeka ile sosyallik, destekleyicilik dengelilik, gibi kişiler arası ilişki tarzları arasında önemli bir ilişki olduğu, fakat duygusal zeka ile kişiler arası ilişkilerin

başkalarına güvenme alt boyutu arasında önemli bir ilişki olmadığı tespit etmiştir. Ayrıca öğrencilerin sınıf ve yaşları arttıkça duygusal zeka ve kişiler arası ilişki tarzının daha gelişmiş olduğu, duygusal zeka ve kişiler arası ilişki tarzının öğrencilerin cinsiyetlerine ve öğrenim gördükleri anabilim dalına göre farklılık göstermediği belirlenmiştir.

Kaplan (2002) okul öncesi ve ilköğretim öğretmenlerinin duygusal zekalarının gelişiminde eğitimin etkisini araştırmıştır. Örneklem sosyo-ekonomik düzeyi düşük bölgelerde hizmet veren okullarda çalışan öğretmenler alınmıştır. Duyguları algılama, anlama ve yönetme yeteneklerini geliştirmek amacıyla eğitim programı hazırlanmış ve 20 haftalık bir süreçte uygulanmıştır. Eğitim sonrasında çeşitli duygusal zeka testleri ve performans gözlemleri ile değerlendirme yapılmıştır. Eğitim öncesinde duygusal zekanın düşük olduğu, eğitim sonrasında ise anlamlı düzeyde yüksek olduğu ve öğretmenlerin sınıf içindeki uygulamalarında da başarılı oldukları tespit edilmiştir.

Mumcuoğlu (2002) Bar-On Duygusal Zeka Testi'nin Türkçe'ye uyarlama güvenirlik ve geçerlik çalışmasını yapmıştır. Çeşitli sektörde çalışan ve üniversitede okuyan 18 yaş ve üstü toplam 125 kişi araştırmanın örneklemine alınmıştır. Çalışma sonucunda, ölçeğin ve alt bölümlerinin iç tutarlılığın .48-.84 arasında olduğu, test-tekrar test güvenirlik çalışmasında güvenirlik katsayısının .71 ile .93 arasında olduğu, maddelerin hem ayırtedicilik niteliklerinin hem de ilgili boyutla ilişkileri bakımından anlamlı düzeyde olduğu ve kriter geçerliğine bakıldığında duygusal zekanın, zeka ile ilişkili olmadığı ama kişilik özellikleriyle ilişkili olduğu orta çıkmıştır.

Reker (2002) çocukların duygusal zekaları, güvenli bağlanma durumları ve içsel-dışsal davranış problemleri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. 205 anne ve bunların 7-18 yaşlarındaki çocukları araştırmaya alınmıştır. Veriler hem annelere hem de çocuklarına uygulanan duygusal zeka, bağlanma ve davranış problemleri ölçekleri ile elde edilmiştir. Araştırma sonuçları duygusal zeka ile güvenli bağlanma durumları ve içsel-dışsal davranış problemleri arasında doğrudan bir ilişki olmadığı

fakat bağlanma ile dışsal davranış problemleri arasında anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir.

Van Der Zee, Thijs ve Schakel (2002) duygusal zeka ile akademik zeka ve kişilik arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Örneklemeye alınan 116 üniversite öğrencisine duygusal zeka, akademik zeka ve kişilik ölçekleri uygulanmıştır. Duygusal zeka ile akademik zeka arasında düşük bir ilişki olduğu, duygusal zeka ile kişilik ölçekleri arasında ise daha güçlü bir ilişkinin olduğu saptanmıştır.

Boncher (2003) bağlanma biçimleriyle duygusal zeka arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, üniversiteye devam eden 18-30 yaşlarında 271 öğrenciyi örneklemeye almıştır. Araştırmada, bağlanma düzeyleri ile duygusal zeka arasındaki ilişkinin öğrencilerin yaşına, cinsiyetine ve etnik kökenlerine göre farklılık gösterip göstermediği sorularına cevap aranmıştır. Bağlanma ile duygusal zeka arasındaki ilişkiye bakıldığında, bağlanmanın yakın bağlanma boyutu ile duygusal zekanın duyguları anlama boyutu arasında önemli farklılık olduğu belirlenmiştir. Ayrıca kızlarda bağlanmanın kaygı boyutu ile duygusal zekanın duyguları kullanma boyutu arasında önemli farklılık olduğu, Asyalı öğrencilerin yakın bağlanma boyutu ile duyguları anlama, duyguları yönetme boyutları ve genel duygusal zekaları arasında önemli farklılık olduğu saptanmıştır.

Johntson (2003) ergenlerde duygusal zeka ve saldırganlık arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. 11-14 yaşlarında yedinci ve sekizinci sınıftaki 71 öğrencinin katıldığı araştırmada Bar-On Duygusal Zeka Envanteri (gençler için olan versiyonu) ve Saldırganlık Envanteri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda duygusal zeka ile saldırganlık arasında önemli ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Duygusal zeka ve saldırganlığın alt boyutlarına bakıldığında, duygusal zekanın stres yönetimi ile kişiler arası ilişkiler boyutlarının ve saldırganlığın kızgınlık ile düşmanlık boyutlarının istatistiksel olarak önemli düzeyde fiziksel saldırganlığı bildirdikleri belirlenmiştir. Ayrıca cinsiyete göre duygusal zeka ve saldırganlık arasında önemli ilişkinin olduğu, erkeklerin saldırganlık puanlarının, kızların ise duygusal zeka puanlarının yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Özdemir (2003) yaratıcı drama dersinin duygusal zeka gelişimine etkisini araştırmıştır. Araştırmanın örnekleme üniversite 3. sınıf öğrencilerinden deney grubuna 32, kontrol grubuna 32 olmak üzere toplam 64 öğrenci alınmıştır. Elde edilen verilere göre deney grubundaki öğrencilerin öntest ve sontest puanları arasında anlamlı farklılık olduğu, öğrencilerin özellikle duygusal zeka puanları ve öz bilinç, empati ve sosyal beceriler alt boyutlarında anlamlı bir artış olduğu, kontrol grubunda ise duygusal zeka ve alt boyutlarında anlamlı bir artış olmadığı belirlenmiştir.

Vela Jr. (2003) Kolej öğrencilerinin birinci sınıftaki akademik başarılarında duygusal zekanın rolünü araştırmıştır. 760 birinci sınıf öğrencisine duygusal zeka değerlendirme aracı uygulamıştır. Veriler birinci yarıyıl başarı puanları, cinsiyet ve etnik kökenlerine göre analiz edilmiştir. Araştırmada, öğrencilerin duygusal zeka becerileri ile cinsiyetleri, etnik kökenleri ve birinci yıl sonundaki akademik başarıları arasında önemli ilişki olduğu ve özyönetim becerilerinin akademik başarı ile önemli ölçüde ilişkili olduğu belirlenmiştir.

Wintergerst-Lanning (2003) 10-14 yaş çocuklarında inanç yönelik tutum ve uygulamaların duygusal zeka gelişimi üzerindeki etkisini araştırmıştır. Duygusal zekalarını belirlemek amacıyla Gençler İçin Çok Faktörlü Duygusal Zeka Ölçeği, inanç tutum ve uygulamalarını belirlemek amacıyla da Kentucky İlmihal Değerlendirme Aracı kullanılmıştır. Örnekleme aldığı 10-14 yaş çocuklarından elde ettikleri verileri 13-18 yaş grubundaki başka bir gruba karşılaştırmış, inanç tutumları ile duygusal zeka arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Chan (2004) Çinli ortaokul öğretmenlerinin duygusal zekaları ile genel etkililik düzeylerini ve başkalarına yardım etmedeki etkililik düzeylerini araştırmıştır. 65 erkek ve 92 kadın olmak üzere toplam 158 öğretmen örnekleme alınmış, öğretmenlere Schutte ve arkadaşlarının geliştirdiği duygusal zeka ölçeği, genel etkililik ve başkalarında yardımda etkililik ölçekleri uygulanmıştır. Verilerin analizi sonucunda, öğretmenlerin duygusal zeka ölçeğinin pozitif yararlanma, duygusal değerlendirme, empatik duyarlık ve pozitif düzenleme boyutlarındaki puanlarının

yüksek olduğu, bu dört duygusal zeka yeteneği ile genel etkililik düzeyi arasında önemli ilişki olduğu, pozitif düzenleme ile genel etkililik düzeyini ve empatik duyarlık ile başkalarına yardım etmede etkililik düzeyi arasında önemli ilişki olduğu tespit edilmiştir. Öğretmenlerin yaşlarına, cinsiyetlerine ve verdikleri derslere göre duygusal zeka puanları arasında önemli bir ilişki saptanmamıştır.

Drago (2004) üniversite öğrencilerinde duygusal zeka ve akademik başarı arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçilen 76 öğrenci ile yaptığı çalışmada duygusal zeka ile akademik başarı arasında önemli bir ilişki olduğu, akademik başarının duyguları tanıma, kullanma ve yönetme yetenekleriyle bağlantılı olduğu tespit edilerek, üniversitede uygulanacak olan duygusal zeka programının öğrencilerin duygusal zekalarını artırmada yardımcı olacağı önerilmiştir.

Gerber (2004) sekizinci sınıf öğrencilerinin duygusal zekalarına duygusal zeka programının etkisini ve okul başarıları ile duygusal zekaları arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. 51 öğrenciye Bar-On duygusal zeka ölçeğini (gençler için olan versiyonu) uygulanmıştır. Sonuçlar eğitim öncesi ve sonrasında öğrencilerin duygusal zekalarında anlamlı farklılık olmadığını ortaya çıkarmıştır. Öğrencilerin ortalama puanlarının Yazma, Matematik, İspanyolca ve Fen derslerindeki notları, disiplin ve derse gecikme durumlarına göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Ayrıca kız öğrenciler duygusal zeka ölçeğinin kişiler arası ilişkiler boyutunda erkeklerden anlamlı olarak yüksek puanlar almışlardır. Duygusal zeka ortalaması yüksek olan öğrencilerin ortalaması düşük olanlara göre okuldaki başarı durumlarının daha iyi olmadığı görülmüştür. Öğretmen, ebeveyn ve öğrencilerden alınan veriler arasında önemli ilişkiler olduğu, ebeveynlerin çocuklarını öğretmenlerden daha iyi tanıdıkları belirlenmiştir.

Parker ve başk. (2004) lise öğrencilerinin akademik başarıları ile duygusal zekaları arasındaki ilişkiyi araştırdıkları çalışmalarında 14-18 yaşlarında 304 erkek ve 363 erkek öğrenciye Bar-On duygusal zeka ölçeğini (gençler için olan versiyonu) uygulamışlardır. Öğrenciler akademik başarılarına göre yüksek, orta ve düşük

başarılı olarak gruplara ayrılmıştır. Akademik başarının duygusal zekanın çeşitli boyutlarıyla önemli düzeyde ilişkili olduğu belirlenmiştir. Duygusal zekanın kişiler arası ilişkiler, stres yönetimi, uyum sağlama gibi alt boyutlarında akademik başarısı yüksek olan çocukların daha yüksek puanlar aldıkları tespit edilmiştir.

Ahn (2005) çocukların duygularını sosyalleştirmelerinde anaokulu öğretmenlerinin kullandıkları stratejileri araştırmıştır. Bu amaçla tam gün çalışan 12 öğretmeni serbest oyun saatinde, öğretmenin yönettiği etkinliklerde ve kahvaltı saatinde gözleyerek çocuklarla olan etkileşimini kaydetmiştir. Her öğretmen toplam 30 saat gözlenmiştir. Gözlemler daha sonra öğretmenin çocukların olumlu duygusal ifadelerine tepkisi (olumlu duygusal ifadeyi destekleme, empatik davranışı destekleme gibi), çocukların olumsuz duygularına tepkisi (çocukların duygularına empati gösterme, fiziksel rahatlık sağlama, dikkatini dağıtma, duyguların yapıcı ifade yollarını gösterme, problem çözme) şeklinde ayrılarak değerlendirilmiştir. Çalışma sonucunda öğretmenlerin olumlu duyguları sözel olarak pekiştirdikleri, çocukların empatik davranışlarını destekledikleri, çocukların olumsuz duygularına empati ile yaklaştıkları ve bu duyguların normal olduğunu onlara anlatmaya çalıştıkları, üzüntü ve kızgınlık gibi olumsuz duygularını sözel olarak ifade etmelerine imkan verdikleri belirlenmiştir.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Duygusal zeka; mutluluk, üzüntü, şaşkınlık ve kızgınlık gibi duyguları tanıma, duyguları anlama, duyguları yönetme ve empati gibi yetileri içermektedir. Duygusal zeka yetilerine sahip çocuklar duygularını tanır, kontrol edebilir, yönetebilir, başkalarının duygularını anlayabilir ve sosyal ilişkilerinde daha başarılı olurlar.

Duygusal zeka, çocukların kişiler arası ilişkilerden kaynaklanan problemlerle başa çıkmalarına ve işbirliği içinde çalışmalarına olanak sağlar. Duyguları anlayabilen ve tanıyabilen çocuklar mutlu, huzurlu, dengeli bir yetişkin olurlar.

Çocuklar yaşamları boyunca hem kendi içinde hem de çevresindekilerle duygusal alışverişte bulunacak, olumlu veya olumsuz deneyimlerle duygularını anlamaya ve kontrol etmeye çalışacaklardır. Erken yıllarda duygusal zekanın desteklenmesi, çocukların duygularını hem kendisinin hem de başkasının yararını uygun olarak kullanmayı öğrenmelerini sağlar.

Özellikle erken çocukluk yılları beynin ve duyguların gelişiminin hızlı olduğu bir dönemdir. Çocukların duyguları tanınması, sosyal ilişkilerinde duyguları uygun şekilde yönlendirebilmesi bu yaşlarda sağlanabilir.

Bu nedenle araştırmanın temel amacını, anasınıfına devam eden altı yaş çocuklarının duygusal zekalarına duygusal zeka eğitiminin etkisinin olup olmadığını ortaya koymak oluşturmaktadır.

Araştırmanın diğer amacını da verilen bu eğitimle çocukların duygusal zekalarına etki ettiği varsayılan cinsiyet, anne-baba öğrenim durumu, sosyo-ekonomik düzey değişkenlerini incelemek oluşturmaktadır. Bunlara ilave olarak, çocukların duygusal zekalarının erken yaşlarda desteklenmesine yönelik önerilerde bulunmak da araştırmanın amaçlarından birisidir.

2.1. Alt Amaçlar

1. Duygusal zeka eğitimi alan çocukların duygusal zekalarında, eğitim almayanlara göre anlamlı fark var mıdır?
2. Duygusal zeka eğitiminden hemen sonra ve bu eğitimden dört hafta sonra, duygusal zeka eğitimi alan çocukların duygusal zekalarında anlamlı fark var mıdır?
3. Çocukların öntest-sontest puanlarında;
Cinsiyetlerine,
Sosyo-ekonomik düzeylerine,
Anne-baba öğrenim düzeylerine göre anlamlı fark var mıdır?

3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Duygusal zeka yetileri erken yaşlardan itibaren çocuklara kazandırılması gereken ve tüm yaşam boyu gerekli olan becerilerdir. Bu yetiler toplumun bütünleşmesini sağlamada, geleceğin duyarlı liderlerini yetiştirmede ve dolayısıyla bireylerin üretken olmalarında önemli bir yer tutmaktadır.

Erken yaşlarda çocukların duygularını tanıması, kontrol etmeyi ve yönetmeyi öğrenmesi onların topluma uyumunu kolaylaştıracak, hem sosyal hem de akademik hayatlarında başarılı bireyler olmalarını sağlayacaktır.

Bu araştırmanın, okul öncesinden başlayarak tüm eğitim kurumlarında yürütülen programların geliştirilmesinde rehber olacağı, çocukların duygularını tanımalarına, duyguları anlamalarına ve duygularını yönetmelerine yardımcı olacağı, başkalarının duygularını anlamalarını ve duygularını kendilerini başarıya götürme aracı olarak kullanmalarını sağlayacağı, duygusal zeka yetileri ile ilgili temel deneyimler kazanmalarına fırsat vereceği düşünülmektedir. Aynı zamanda, bu çalışma ile yetişkinlerin de çocukların duygusal zekasını destekleme yollarını öğrenme imkanı bulacakları düşünülmektedir.

Duygusal zekanın ve duygusal gelişimin desteklenmesi amacıyla yapılacak olan bu çalışma, eğitim programlarının hazırlanmasına da katkıda bulunacak ve sonrasında yapılacak olan araştırmalara yol gösterici olacaktır.

3.1. Varsayımlar

Araştırmanın yapılmasında geçerli olabilecek varsayımlar aşağıda belirtilmiştir;

- Örneklem grubunun evreni temsil ettiği varsayılmaktadır.
- Sullivan Çocuklar İçin Duygusal Zeka Ölçeği, Sullivan Kısa Empati Ölçeği ve Sullivan Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını

Değerlendirme Ölçeği'nin çocukların genel duygusal zekalarını ölçtüğü varsayılmaktadır.

3.2. Kapsam ve Sınırlılıklar

- Araştırma anasınıfına devam eden altı yaş çocukları ile sınırlandırılmıştır.
- Normal gelişim gösteren çocuklar ile sınırlandırılmıştır.
- Alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki çocuklar ile sınırlandırılmıştır.

4. YÖNTEM

Bu araştırma, anasınıfına devam eden altı yaş çocuklarının duygusal zekalarına duygusal zeka eğitim programının etkisinin incelenmesi konusunda Ekim 2004-Şubat 2005 tarihleri arasında Ankara’da gerçekleştirilmiştir.

4.1. Evren ve Örneklem

4.1.1. Evren

Araştırmanın evrenini, 2004-2005 eğitim-öğretim yılında Ankara İl Merkezinde Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı resmi ve özel ilköğretim okullarının anasınıflarına devam eden altı yaş çocukları oluşturmuştur.

4.1.2. Örneklem

Örneklemin oluşturulmasında, ilk olarak alt ve üst sosyo-ekonomik gruba giren ilköğretim okulları belirlenmiştir. Bunun için Devlet İstatistik Enstitüsü’nden Ankara il merkezinde mevcut yerleşim bölgelerinin sosyo-ekonomik düzeylere göre gruplama listesi ve Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden, Ankara İli’ndeki Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı resmi ve özel ilköğretim okullarının listesi elde edilmiştir. Bu listeden Devlet İstatistik Enstitüsü’nün verileri doğrultusunda belirlenen semtlerdeki ilköğretim okulları arasından tesadüfi örnekleme yöntemi ile alt ve üst sosyo-ekonomik düzeyi temsil ettiği varsayılan okullar belirlenmiştir. Örnekleme alınan okullar Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Örnekleme Alınan Çocukların Bulundukları Okullara Göre Dağılımı

OKULLAR	Deney Grubu		Placebo Kontrol Grubu		Kontrol Grubu	
	N	%	N	%	N	%
Arı Koleji Anaokulu	-		20	%50.0	20	%50.0
Aykan Koleji Anaokulu	20	%50	-		-	
Mehmet Çekiç İlköğretim Okulu Anasınıfı	20	%50	20	%50.0	-	
Tuzluca İlköğretim Okulu Anasınıfı	-		-		20	%50.0
TOPLAM	40	%100.0	40	%100.0	40	%100.0

Belirlenen okullara devam eden anasınıfı çocukları arasından tesadüfi olarak seçilen 120 çocuk örnekleme oluşturmuştur. Örneklemin seçiminde öğretmen etkisini ortadan kaldırmak için tüm şubelerden eşit sayıda çocuk seçilerek heterojen gruplar oluşturulmuştur. Örnekleme oluşturan çocukların 40'ı deney grubu, 40'ı placebo kontrol grubu ve 40'ı kontrol grubu olarak belirlenmiştir. Placebo kontrol grubu grup etkileşiminden oluşabilecek farkı belirlemek amacıyla alınmıştır.

Araştırmada, 3x3'lük bir karışık desen kullanılmıştır (Deney, placebo kontrol ve kontrol grubu X öntest, sontest ve kalıcılık testi). Karışık desenlerde, bağımlı değişken üzerinde etkisi incelenen en az iki değişken vardır. Bunlardan birisi yansız grupların oluşturulduğu farklı deneysel işlem koşullarını, diğeri ise deneklerin farklı zamanlardaki tekrarlı ölçümlerini tanımlar. Karışık desenlere, split-plot faktöriyel desenler (split-plot factorial designs) de denilmektedir (Büyüköztürk 2001:17).

Araştırma deseninin sembolik görünümü şu şekilde yapılabilir ;

		Öntest		Sontest	Kalıcılık testi
G _D	R	O ₁	X _{DZEP}	O ₄	O ₇
G _P	R	O ₂	X _{PE}	O ₅	O ₈
G _K	R	O ₃	X	O ₆	O ₉

G_D Duygusal zeka eğitimi verilen deney grubunu,

G_P Placebo kontrol grubunu,

G_K Kontrol grubunu,

R: Deneklerin gruplara yansız atandığını,

O₁, O₄, ve O₇: Deney grubunun öntest, sontest ve kalıcılık testi ölçümlerini,

O₂, O₅, ve O₈: Placebo kontrol grubunun öntest, sontest ve kalıcılık testi ölçümlerini,

O₃, O₆, ve O₉ : Kontrol grubunun öntest sontest ve kalıcılık testi ölçümlerini,

X_{DZEP} : Deney grubuna uygulanan duygusal zeka eğitim programını,

X_{PE} : Placebo kontrol grubuna uygulanan etkinlikleri,

X : Kontrol grubuna hiçbir işlem yapılmadığını göstermektedir .

(Büyüköztürk 2001: 23).

Desende bağımlı değişken, alt ve üst sosyo ekonomik düzeydeki çocukların duygusal zekaları, bu çocukların duygusal zekalarına etkisi incelenen bağımsız değişken ise eğitim programıdır. Çalışmada, deney grubuna seçilen çocuklar bulundukları ortamdaki yaşantılarına ek olarak, duygusal zeka eğitim programına alınırken, placebo kontrol grubundakilerle günlük eğitim programlarına uygun etkinlikler yapılmış, kontrol grubundaki çocuklar ise doğal süreçlerinde bırakılmıştır.

Örnekleme alınan çocukların cinsiyetlerine ve gruplarına göre dağılımı Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Örnekleme Alınan Çocukların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Gruplar	Kız		Erkek		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Deney	20	%50.0	20	%50.0	40	%50.0
Placebo kontrol	20	%50.0	20	%50.0	40	%50.0
Kontrol	20	%50.0	20	%50.0	40	%50.0
Toplam	60	%50.0	60	%50.0	120	%100.0

Tablo 2 incelendiğinde, araştırmaya alınan deney, placebo kontrol ve kontrol grubundaki çocukların %50'sinin kız, %50'sinin erkek olduğu, grupların cinsiyet bakımından eşit oldukları görülmektedir.

Tablo 3'de, örnekleme alınan çocukların bulundukları sosyo-ekonomik düzeye göre dağılımı görülmektedir.

Tablo 3. Örnekleme Alınan Çocukların Sosyo-Ekonomik Düzeylerine Göre Dağılımı

Gruplar	ALT SED		ÜST SED		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Deney	20	%50.0	20	%50.0	40	%100.0
Placebo kontrol	20	%50.0	20	%50.0	40	%100.0
Kontrol	20	%50.0	20	%50.0	40	%100.0
Toplam	60	%50.0	60	%50.0	120	%100.0

Tablo 3'de, araştırmaya alınan deney, placebo kontrol ve kontrol grubundaki çocukların %50'sinin alt, %50'sinin üst sosyo-ekonomik düzeyde olduğu görülmektedir. Gruplar sosyo-ekonomik düzeyleri bakımından da eşittirler.

4.2. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu, Sullivan (1999)'ın geliştirdiği Sullivan Çocuklar İçin Duygusal Zeka Ölçeği, (Sullivan

Emotional Intelligence Scale for Children), Sullivan Çocuklar İçin Kısa Empati Ölçeği (Sullivan Brief Empathy Scale For Children) ve Sullivan Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği (Sullivan Teacher Rating Scale of Emotional Intelligence in Children) kullanılmıştır.

4.2.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formunda, örnekleme dahil edilen çocukların yaşı, cinsiyeti, kaçınıcı çocuk olduğu, kardeş sayısı, anne-babasının öğrenim durumu, anne-babasının yaşı ve mesleği ile ilgili bilgiler yer almaktadır (Ek 1). Alt amaçlar arasında yer almayan kaçınıcı çocuk olduğu ve kardeş sayısı gibi bilgiler deney, placebo kontrol ve kontrol gruplarını eşitleyebilmek amacıyla alınmıştır.

4.2.2. Sullivan Çocuklar İçin Duygusal Zeka Ölçeği (Sullivan Emotional Intelligence Scale For Children)

Sullivan (1999) tarafından geliştirilen Çocuklar İçin Duygusal Zeka Ölçeği, duyguları tanıma, duyguları anlama ve duyguları yönetme gibi duygusal zeka yetilerini temel alarak, Yüzler, Hikayeler, Anlama ve Yönetme bölümlerinden oluşmaktadır. Ölçek dört-on yaşında olan her çocuğa bireysel olarak uygulanmaktadır.

Duyguları tanıma, duygusal zekanın en temel yeteneğidir. Başarılı bir toplumsal uyum için ihtiyaç duyulan yetenekleri oluşturmada esastır. Bu yetenek S-ÇDZÖ' nin "Yüzler" bölümünde çeşitli yüz resimleri kullanılarak, "hikayeler" bölümünde ise hikayedeki kahramanın duyguları ile ilgili resimler kullanılarak ölçülmektedir.

S-ÇDZÖ'nün birinci bölümü olan "Yüzler" testinde amaç, çocuğun çeşitli yüz resimlerine bakarak, bu yüzlere ait duyguları tanıma yeteneğini ölçmektir. Yüzler bölümünde iki tane örnek resim ve 19 tane test resmi bulunmaktadır.

S-ÇDZÖ'nin ikinci bölümündeki **“Hikayeler”** testi, çocuğun dinlediği hikayedeki ana karakterin duygularını algılama yeteneğini ölçmektedir. Bu bölüm, iki örnek hikaye ve beş test hikayesinden oluşmaktadır. Her bir hikaye çocuğa okunduktan sonra mutlu, üzgün, korkmuş, ve şaşırılmış yüz çizimlerinin olduğu kağıda bakarak, hikayedeki kahramanın nasıl hissettiğini göstermesi beklenmektedir.

S-ÇDZÖ'nün üçüncü bölümü olan **“Anlama”** testi, çocuğun kendisinin ve başkalarının hissettiği duyguları kavrama yeteneğini ölçmektedir. Bu bölüm, çocuğa yüksek sesle okunan bir örnek hikaye ile üç test hikayesini ve bunlara ait soruları içermektedir. Kısa hikayeler çocuğa iki bölüm halinde anlatılır. Her bölüm sonunda çocuğa hikayedeki kişinin hissettiği ile ilgili iki soru sorulur ve cevapları “evet, bilmiyorum, hayır” şeklinde forma kaydedilir. Bu bölümde toplam 10 soru vardır.

S-ÇDZÖ'nün dördüncü ve son bölümünde ise **“Yönetme”** testi yer almaktadır. Bu bölüm, çocuğun hissettiği varsayılan bazı durumlar karşısında nasıl kararlar vereceğini ortaya çıkarmaktadır. Yönetme alt testinin işlevi, çocuğun duygusal-sosyal ilişkiler ile ilgili uygun yorumlar yapmasını sağlamaktır. Bu alt testte, bir örnek durum ve üç test durumu vardır. Her durumun sonunda, çocuğa bu durumda neler yapacağı ile ilgili üç tane soru sorulur. Çocuğun cevapları “evet, bilmiyorum, hayır” şeklinde forma kaydedilir. Bu testte toplam yedi soru vardır.

Sullivan Çocuklar İçin Duygusal Zeka Ölçeği çocukların verdikleri doğru yanıtlara göre değerlendirilmektedir. Doğru cevapların çok olması duygusal zekanın yüksek olduğunu göstermektedir. Çocuk tüm, maddelere doğru cevap verdiğinde ölçekten alınabilecek en yüksek puan 41'dir. Ölçeğin bir çocuğa uygulama süresi 20-25 dakika sürebilmektedir.

4.2.3. Sullivan Çocuklar İçin Kısa Empati Ölçeği (Sullivan Brief Empathy Scale For Children)

Sullivan Kısa Empati Ölçeği eğitimcilere ve çocukla ilgilenen diğer uzmanlara dört-on yaş çocuklarının empatik tepkisi hakkında bilgi vermek için

tasarlanmıştır. Bu ölçek, çocuğa yüksek sesle okunan on maddeyi içermekte, dört-yedi yaş çocuklarına bireysel olarak, sekiz-on yaş çocuklarına grup halinde uygulanmaktadır. Her cevap Kısa Empati Ölçeği Formu'na “evet, bilmiyorum, hayır” şeklinde kaydedilmektedir. Ölçekten elde edilen puanın yüksek olması çocuğun empati düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir.

4.2.4. Sullivan Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği (Sullivan Teacher Rating Scale of Emotional Intelligence in Children)

11 maddeden oluşan derecelendirmeye dayalı bir ölçektir. Öğretmen tarafından her bir çocuk için ayrı olarak doldurulmaktadır. Öğretmen çocuklar ile ilgili gözlemlerine dayanarak, her bir soruyu “hiç”, “nadiren”, “bazen”, “sık sık”, “her zaman” şeklinde derecelendirir. Ölçekten elde edilen puanın yüksek olması, çocuğun duygusal zekasının yüksek olduğunu göstermektedir.

4.2.5. Sullivan Çocuklar İçin Duygusal Zeka Ölçeği, Sullivan Çocuklar için Kısa Empati Ölçeği ve Sullivan Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği'nin Türkçe'ye Uyarlama Çalışmaları

Sullivan Çocuklar İçin Duygusal Zeka Ölçeği, (Sullivan Emotional Intelligence Scale for Children), Sullivan Çocuklar İçin Kısa Empati Ölçeği (Sullivan Brief Empathy Scale For Children) ve Sullivan Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği (Sullivan Teacher Rating Scale of Emotional Intelligence in Children) İngilizce dil uzmanı tarafından Türkçe'ye çevrilmiş, Türkçe'ye çevrilen maddeler, başka bir İngilizce dil uzmanı tarafından Türkçe'den tekrar İngilizce'ye çevrilmiştir. Her iki çeviri birebir karşılaştırılarak anlam karşılığına bakılmış, Türkçe ve İngilizce formları arasında farklılık olmadığı belirlenmiştir. Türkçe'ye çevrilen ölçek Türk Dili uzmanı tarafından incelenmiş, uzmanın önerileri doğrultusunda tekrar düzenlenmiştir. Son olarak, araştırmacı

tarafından önce İngilizce, sonra da Türkçe anlam karşılığı tekrar gözden geçirilmiş, gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

Ölçeklerin kapsam geçerliği için dokuz uzmanın görüşüne sunulmuştur. Bu uzmanlar, duygusal zeka konusunda çalışmaları olan kişilerdir. Uzmanlardan, ölçeklerde yer alan her bir maddeyi, amaca uygunluk bakımından beşli derecelendirme ölçeği üzerinde “Hiç, Az, Orta, Uygun, Çok uygun” şeklinde değerlendirmeleri ve envanterde yer alan maddeleri geliştirmeye yönelik eleştiri yapmaları istenmiştir.

Dokuz uzmana form gönderilmesine rağmen bir uzmandan geri bildirim alınamamış, ölçeğin değerlendirilmesi sekiz uzmanın görüşüne göre yapılmıştır. Uzmanlardan alınan değerlendirmelere göre, ölçekte yer alan maddelerin amaca uygunluğunu belirlemek için her bir maddeye verilen puanın SPSS paket programında aritmetik ortalama ve standart sapması hesaplanmıştır. Aritmetik ortalaması ($\bar{x}$) 3.5 ve yukarı değerde olan, standart sapması ise 1 ve aşağı değerde olan maddelerin uygun maddeler olacağı temel alınarak maddeler değerlendirilmiş, tüm maddelerin $\bar{x} \geq 3.5$ ve $S \leq 1$ olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç, uzmanların maddelerin kapsamını uygun bulduklarını ve dolayısıyla farklı bir uzmanın görüşüne ihtiyaç olmadığını göstermiştir.

Ölçekteki maddeler uzmanların önerileri doğrultusunda düzenlenerek, dil bilgisi yönünden daha anlaşılır, basit hale getirilmiş ve resimlerde yapılması önerilen düzeltmeler de yapılarak uygulama çalışmalarına geçilmiştir. Bu amaçla, toplam 87 maddeden 30’unda, resimlerin de altısında öneriler doğrultusunda düzeltme yapılmıştır.

4.2.6. Sullivan Çocuklar İçin Duygusal Zeka Ölçeği, Sullivan Çocuklar için Kısa Empati Ölçeği ve Sullivan Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği'nin Geçerlik-Güvenirlik Çalışması

“Sullivan Çocuklar İçin Duygusal Zeka Ölçeği”, Sullivan Çocuklar İçin Kısa Empati Ölçeği (Sullivan Brief Empathy Scale For Children) ve Sullivan Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği (Sullivan Teacher Rating Scale of Emotional Intelligence in Children)'nin geçerlik ve güvenilirlik çalışması için öncelikle alt ve üst sosyo ekonomik düzeyi temsil edebilecek okulların listesi Ankara il merkezindeki ilçe milli eğitim müdürlüklerinden elde edilmiştir. Bu bilgilere göre, alt ve üst sosyo-ekonomik düzeyi temsil ettiği varsayılan ilköğretim okulları basit rastgele örnekleme yöntemiyle belirlenmiş, bu okullara devam eden anasınıfı çocukları arasından da basit rastgele örnekleme yöntemiyle seçilen, alt sosyo-ekonomik düzeyi temsil ettiği varsayılan 50 çocuk ve üst sosyo-ekonomik düzeyi temsil ettiği varsayılan 50 çocuk olmak üzere toplam 100 çocuk geçerlik-güvenirlik çalışması için seçilmiştir. Ölçekler çocuklara, araştırmacı tarafından uygulanmış, bir ölçeğin uygulama süresi bir çocuk için 25-30 dakika sürmüştür.

Uygulama sonucu ölçeklerin geçerliğini belirlemek amacıyla, madde analizleri yapılmış ve alfa değerleri belirlenmiştir. Analizler sonucunda, ölçeklerdeki bir çok maddenin alfa değerlerinin düşük olduğu, çıkarılması gerektiği tespit edilmiştir. Bunun örnekleme alınan alt ve üst sosyo-ekonomik düzeyi temsil ettiği varsayılan grupların homojen olması nedeniyle olabileceği düşünüldükçe ölçeklerin yeniden heterojen bir gruba uygulanmasına karar verilmiştir. Birinci uygulamada, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki resmi ilköğretim okullarının anasınıfına devam eden çocuklar örnekleme alınmıştı. İkinci uygulamada ise, grupları heterojen hale getirmek amacıyla üst sosyo-ekonomik düzeyi temsil eden okullar Milli Eğitim Bakanlığı'nın özel ilköğretim okulları arasından seçilmiştir.

Ölçeklerin yeniden geçerlik ve güvenirlik çalışması için, öncelikle alt sosyo-ekonomik düzeyi temsil edebilecek okulların listesi Ankara il merkezindeki ilçe milli eğitim müdürlüklerinden elde edilmiştir. Bu bilgilere göre, alt sosyo-ekonomik düzeyi temsil ettiği varsayılan ilköğretim okulları basit rastgele örnekleme yöntemiyle belirlenmiş, bu okullara devam eden anasınıfı çocukları arasından da basit rastgele örnekleme yöntemiyle seçilen, alt sosyo-ekonomik düzeyi temsil ettiği varsayılan 32 çocuk geçerlik-güvenirlik çalışması için seçilmiştir. Üst sosyo-ekonomik düzeyi temsil edecek grup ise Ankara ili merkezindeki özel ilköğretim kurumlarından basit rastgele örnekleme yöntemiyle belirlenmiş, bu okullara devam eden anasınıfı çocukları arasından da basit rastgele örnekleme yöntemiyle seçilen, üst sosyo-ekonomik düzeyi temsil ettiği varsayılan 32 çocuk geçerlik-güvenirlik çalışması için seçilmiştir.

Uygulama sonucu, ölçeklerdeki maddelerin madde analizleri yapılmış, madde toplam korelasyonu ve alfa değerlerine bakılmıştır. Madde analizleri sonucunda, ölçekteki maddelerin çoğunluğunun madde toplam korelasyonu ve alfa değerlerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Duygusal Zeka Ölçeğinde Yüzler bölümünden 10, Hikayeler bölümünden 4, 5 ve 7, Anlama bölümünden 1c ve 2a, Yönetme bölümünden 1a ve 2c maddelerinin madde korelasyonu ve alfa değerlerinin düşük olması nedeniyle çıkartılmasına karar verilmiştir.

Tablo 4’de Duygusal Zeka Ölçeğinin Yüzler bölümüne ait madde analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4. Duygusal Zeka Ölçeğinin Yüzler Bölümüne Ait Madde Analizi Sonuçları

Maddeler	1.Uygulama	2. Uygulama
	Madde Toplam Korelasyonu (N=100)	Madde Toplam Korelasyonu (N=64)
1.	0.123	0.206
2.	0.254	0.221
3.	0.80	0.492
4.	0.046	0.282
5.	0.042	0.236
6.	0.173	0.366
7.	0.266	0.349
8.	0.087	0.218
9.	0.258	0.318
11.	0.091	0.166
12.	0.0193	0.371
13.	0.070	0.112
14.	0.210	0.218
15.	0.122	0.318
16.	0.054	0.318
17.	-.029	0.372
18.	-.080	0.276
19.	0.292	0.184
20.	0.207	0.275
	Alfa=0.51	Alfa=0.68

Tablo 4’de Duygusal Zeka Ölçeğinin Yüzler bölümüne ilişkin madde analizi sonuçlarına bakıldığında, ikinci uygulamada 10.madde çıkarıldıktan sonra alfa değerinin arttığı görülmektedir (Alfa=0.68). Sullivan (1999) ilk çalışmasında Yüzler bölümünün alfa değerinin .56, ikinci çalışmasında .76 olduğunu belirlemiştir.

Tablo 5’ de Duygusal Zeka Ölçeğinin Hikayeler bölümüne ait madde analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 5. Duygusal Zeka Ölçeğinin Hikayeler Bölümüne Ait Madde Analizi Sonuçları

Maddeler	1.Uygulama Madde toplam korelasyonu (N=100)	2. Uygulama Madde toplam korelasyonu (N=64)
1.	0.108	0.230
2.	0.337	0.386
3.	0.230	0.440
6.	-	0.297
8.	-	0.194
	Alfa=0.38	Alfa=0.54

Tablo 5 incelendiğinde, Hikayeler bölümüne ait ikinci uygulamada madde toplam korelasyonlarının arttığı, 4.,5. ve 7. maddeler çıkarıldıktan sonra alfa değerinin de arttığı görülmektedir (Alfa=0.54). Sullivan (1999)'ın ilk çalışmasında Hikayeler bölümünün alfa değeri .52, ikinci çalışmasında ise .67'dir.

Tablo 6'da Duygusal Zeka Ölçeğinin Anlama bölümüne ait madde analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 6. Duygusal Zeka Ölçeğinin Anlama Bölümüne Ait Madde Analizi Sonuçları

Maddeler	1.Uygulama Madde toplam korelasyonu (N=100)	2. Uygulama Madde toplam korelasyonu (N=64)
1a.	0.325	0.183
1b.	0.177	0.301
1d.	0.245	0.500
2b.	0.335	0.421
2c.	0.547	0.089
2d.	0.528	0.502
3a.	0.077	0.107
3b.	0.244	0.190
3c.	0.556	0.328
3d.	0.350	0.326
	Alfa=0.62	Alfa=0.63

Tablo 6’da, Anlama bölümünü ait ikinci uygulamada 1c ve 2a maddeleri çıkarıldıktan sonra alfa değerinin 0.63 olduğu gözlenmiştir. Sullivan (1999) ilk çalışmasında Anlama bölümünün alfa değerinin .57, ikinci çalışmasında .80 olduğunu belirlemiştir.

Tablo 7’de Duygusal Zeka Ölçeğinin Yönetme Bölümüne ait madde analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 7. Duygusal Zeka Ölçeğinin Yönetme Bölümüne Ait Madde Analizi Sonuçları

Maddeler	1.Uygulama Madde toplam korelasyonu (N=100)	2. Uygulama Madde toplam korelasyonu (N=64)
1b.	0.416	0.508
1c.	0.269	0.451
2a.	0.547	0.460
2b.	0.476	0.587
3a.	0.289	0.629
3b.	0.385	0.619
3c.	0.386	0.445
	Alfa=0.69	Alfa=0.76

Tablo 7’de, Yönetme bölümünde madde toplam korelasyonlarının ikinci uygulamada arttığı, 1a ve 2c maddeleri çıkarıldıktan sonra alfa değerinin yükseldiği görülmektedir (Alfa=0.76). Sullivan (1999)’ın ilk çalışmasında Yönetme bölümünün alfa değerinin .66 iken, ikinci çalışmasında .90 olduğu ortaya çıkmıştır.

Tablo 8’de Kısa Empati Ölçeğine ait madde analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 8. Kısa Empati Ölçeğine Ait Madde Analizi Sonuçları

Maddeler	1.Uygulama Madde toplam korelasyonu (N=100)	2. Uygulama Madde toplam korelasyonu (N=64)
1.	0.365	0.243
2.	-	0.518
3.	0.138	0.141
4.	0.060	0.329
5.	-	0.243
6.	-.285	0.332
7.	-.112	0.461
8.	-.004	0.405
9.	-.285	0.508
10.	-	0.276
	Alfa=-.06	Alfa=0.67

Tablo 8’de Kısa Empati Ölçeği’ne ilişkin ikinci uygulamada alfa değerinin birinci uygulamaya göre oldukça yüksek olduğu belirlenmiştir (Alfa=0.67). Sullivan (1999)’ın çalışmasında ise Kısa Empati Ölçeği alfa değeri .61’dir.

Tablo 9’da Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği madde analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 9. Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği Madde Analizi Sonuçları

Maddeler	1.Uygulama Madde toplam korelasyonu (N=100)	2. Uygulama Madde toplam korelasyonu (N=64)
1.	0.779	0.739
2.	0.798	0.798
3.	0.816	0.787
4.	0.813	0.857
5.	0.522	0.666
6.	0.708	0.722
7.	0.728	0.767
8.	0.388	0.234
9.	0.695	0.636
10.	0.725	0.702
11.	0.410	0.776
	Alfa=0.91	Alfa=0.90

Tablo 9’da Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeğinin hem birinci hem de ikinci uygulamada alfa değerlerinin oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Sullivan (1999)’ın çalışmasında Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeğinin alfa değerinin .96 olduğu tespit edilmiştir.

Ölçeklerin madde toplam korelasyonları ve alfa değerleri incelendikten sonra güvenilirlik çalışmasına geçilmiştir. Test-tekrar test güvenilirliği için ikinci uygulamanın yapıldığı alt ve üst sosyo-ekonomik düzeyi temsil eden gruplardan basit rastgele örnekleme yöntemiyle 15 alt, 15 üst olmak üzere 30 çocuk seçilmiştir. Bu çocuklara 3 hafta sonra ölçekler tekrar uygulanmıştır.

Tablo 10'da araştırmada kullanılan ölçeklerin test-tekrar test korelasyon sonuçları verilmiştir.

Tablo 10. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Test-Tekrar Test Korelasyon Sonuçları (N=30)

Ölçekler	Alfa	KR-20	Test-tekrar test
Genel Duygusal Zeka Ölçeği			
• Yüzler alt testi	0.71	0.72	0.97
• Hikayeler alt testi	0.54	0.56	0.97
• Anlama alt testi	0.63	0.64	0.98
• Yönetme alt testi	0.80	0.82	0.99
Kısa Empati Ölçeği	0.66	0.67	0.99
Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği	0.90	-	0.99

$p < .01$

Tablo 10 incelendiğinde, Genel Duygusal Zeka Ölçeğinin alt bölümleri arasında hesaplanan test-tekrar test korelasyonunun .97 ile .99 arasında değiştiği görülmektedir. Test-tekrar test korelasyonu Yüzler testinde .97, Hikayeler testinde .97, Anlama testinde .98, Yönetme testinde .99, Kısa Empati Ölçeğinde .99 ve Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği'nde de .99 olduğu tespit edilmiştir.

Bu analizler doğrultusunda hazırlanan envanterin, geçerli ve güvenilir bir araç olduğu kabul edilmiştir.

4.3. Duygusal Zeka Eğitim Programının Hazırlanması

Araştırmada deney grubu için “Duygusal Zeka Eğitim Programı” hazırlanmıştır. Eğitim programı hazırlanırken öncelikle duyguları tanıma (özbilinç), duyguları yönetme, empati ve sosyal beceriler gibi duygusal zeka yetileri temel alınarak altı yaş çocuklarının gelişimleri doğrultusunda gerçekleştirilmesi beklenen hedefler ve kazanılması beklenen hedef davranışlar belirlenmiştir. Bu doğrultuda her bir yeti için ayrı ayrı hedefler belirlenmiş, bu hedef ve hedef davranışlar doğrultusunda 12 haftalık (24 eğitim durumu) eğitim durumları hazırlanmıştır. Okul öncesi eğitimde program geliştirme uzmanı tarafından hedefler, hedef davranışlar ve eğitim durumları incelenmiş ve gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

Duygusal zeka yetilerini geliştirmeye yönelik hedef–hedef davranışlar ve bu hedeflerin gerçekleştirilmesini sağlayacak 24 eğitim durumu, hazırlık aşamasından sonra duygusal zeka alanında ve okul öncesi eğitimde program geliştirme alanında uzman olan sekiz kişinin görüşüne sunulmuştur. Uzmanların hepsi duygusal zeka eğitim programının amacına uygun olduğunu belirtmişler, bazı eğitim durumlarına yönelik önerilerde bulunmuşlardır. Önerilen düzeltmeler yapılarak program uygulamaya hazır hale getirilmiştir.

4.4. Placebo Kontrol Grubuna Uygulanan Eğitim Durumlarının Hazırlanması

Placebo kontrol grubu için yapılan eğitim durumları “placebo” yani duygusal zekayı veya duygusal gelişimi destekleyici etkisi olamayan etkinliklerdir. Placebo eğitim durumları için çocukların günlük eğitim programlarında yer alan duygusal zekayı veya duygusal gelişimi desteklemeyen hedef ve hedef davranışlardan yararlanılmıştır. Eğitimci uygulamadan bir önceki hafta çocukların öğretmenleriyle görüşerek uygulanacak eğitim durumlarını planlamıştır. Placebo eğitim durumları 24

hafta için düzenlenmiş olup, kavram çalışmaları, özbakım becerileri, okuma yazmaya-hazırlık gibi alanları kapsamıştır.

4.5. Ölçeklerin ve Eğitim Programlarının Uygulanması

4.5.1. Öntestlerin Uygulanması

Deney, Placebo kontrol ve kontrol gruplarına Sullivan Çocuklar İçin Duygusal Zeka Ölçeği, Sullivan Çocuklar İçin Kısa Empati Ölçeği ve Sullivan Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği 20 Eylül-8 Ekim 2004 tarihlerinde öntest olarak uygulanmıştır. Araştırmacı, öncelikle çocuklarla öğretmenleri aracılığı ile tanışmış ve onlarla sohbet ederek çocukların uygulamayla ilgili kaygılarını gidermeye çalışmıştır. Öntest, çocukların motivasyonunu sağlamak amacıyla eğitim ortamlarından ayrı sessiz bir ortamda, çocuklara uygun masa ve sandalyelerde karşılıklı oturularak gerçekleştirilmiştir. Öntestler, deney ve placebo kontrol grubunda kullanılmayan sınıf ve revirde, kontrol grubunda ise kütüphanede yapılmıştır.

Ölçekler her çocuğa bireysel olarak uygulanmış, çocukların cevapları araştırmacı tarafından her çocuk için ayrı olarak düzenlenmiş olan ölçek formuna kaydedilmiştir. Çocukların uygulamayı anlaması için örnek maddelere geniş zaman ayrılmıştır. Geçerlik-güvenirlik çalışması amacıyla gerçekleştirilen ön uygulamada, ölçeklerin uygulanması sırasında ortaya çıkan sorunlar belirlendiği ve uygulamaya yönelik deneyim elde edildiği için öntest uygulaması sırasında bir aksaklıkla karşılaşılmamıştır.

4.5.2. Eğitim Programlarının Uygulanması

Öntestlerin uygulanmasının ardından 11 Ekim 2004- 31 Aralık 2004 tarihleri arasında, Deney grubuna Duygusal Zeka Eğitim Programı, placebo kontrol grubuna ise normal eğitim programları dahilinde hazırlanan placebo eğitim durumları araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Duygusal zeka eğitim programı ve placebo

eğitim durumları 12 hafta süresince, haftada iki gün olacak şekilde uygulanmıştır. Deney ve placebo kontrol grubundaki çocuklarla uygulama yapılırken, kontrol grubundaki çocuklar doğal süreçlerine bırakılmıştır. Eğitim deney ve placebo kontrol gruplarına 20 kişilik gruplar halinde verilmiştir. Uygulamalar okulun sağladığı ayrı bir eğitim ortamında gerçekleştirilmiştir. Haftanın ilk ve son günü çocukların okula devamsızlıklarının daha yoğun olabileceği düşünülerek eğitim için hafta içi günler tercih edilmiştir. Grupların farklı okullarda olması nedeniyle bir günde sadece iki gruba eğitim verilebilmiştir.

Eğitime başlamadan önce öğretmenlerle bireysel görüşmeler yapılarak çocukların eğitim programlarına geliş ve gidişlerinin aksamaması için gerekli açıklamalar yapılmıştır. Öğretmenlerden dış geçerliliği tehdit edeceği düşüncesiyle çocukların yaptıkları uygulamaların sınıfta tartışılmaması ve yapılmaması istenmiştir. Eğitim programının uygulanması sırasında herhangi bir nedenle programa katılamayan çocukların program sürecindeki sıralama ve devamlılık aksayacağından, uygulamadan hemen sonraki günlerde eğitimin telafisi yapılmıştır. Bir grubun bir gündeki eğitim süresi yaklaşık 45-50 dakika sürmüştür.

Eğitimci, deney ve placebo kontrol grubuna uygulayacağı eğitimden önce uygulama yapılacak olan eğitim ortamını hazırlamıştır. Bir günlük eğitim durumu uygulandıktan sonra çocuklarla değerlendirme yapılmış, çocukların uygulamayla ilgili görüşlerini açıklamalarına fırsat verilmiştir. Bir sonraki eğitim gününde, daha önce yapılan uygulamanın bir değerlendirmesi ve tekrarı yapılarak yeni uygulamaya geçilmiştir.

4.5.3. Sontestlerin Uygulanması

Eğitimin tamamlanmasından sonra deney, placebo kontrol ve kontrol gruplarına Sullivan Çocuklar İçin Duygusal Zeka Ölçeği, Sullivan Çocuklar İçin Kısa Empati Ölçeği ve Sullivan Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği 03 Ocak 2005-14 Ocak 2005 tarihlerinde öntestlerin yapıldığı aynı ortam ve koşullarda sontest olarak uygulanmıştır.

4.5.4. Kalıcılık Testinin Uygulanması

Ölçekler, son testten bir ay sonra 14 Şubat 2005-28 Şubat 2005 tarihlerinde deney grubuna tekrar uygulanarak eğitimin kalıcı olup olmadığına bakılmıştır.

4.6. Verilerin İstatistiksel Analizi

Sullivan Çocuklar İçin Duygusal Zeka Ölçeği, Sullivan Çocuklar İçin Kısa Empati Ölçeği ve Sullivan Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği ile toplanan verilerin analizinde; frekans, yüzde, aritmetik ortalama gibi betimsel istatistiklerin yanı sıra, araştırmanın amaçlarını test etmek amacıyla aşağıdaki parametrik ve parametrik olmayan istatistikler kullanılmıştır. Analizler 10.0 SPSS istatistik programı ile yapılmıştır.

1. Araştırmanın birinci alt amacında belirtilen Duygusal Zeka Eğitimi'nin çocukların duygusal zekalarına olan etkisini test etmek amacıyla Kovaryans Analizi (ANCOVA) kullanılmıştır. Bu analizde, deneysel işlemin bağımlı değişken üzerindeki etkisi incelenirken, bağımlı değişkenle ilişkili olduğu düşünülen bir ya da daha çok değişken kontrol edilerek, ortalama puanlarının karşılaştırılması yapılır. ANCOVA sonucuna göre farklılığın anlamlı olduğu durumlarda, farklılığın olduğu grupları belirlemek için ise Benforroni Testi yapılmıştır.
2. Araştırmanın ikinci alt amacında, Duygusal Zeka Eğitimi'nin deneyden hemen sonra ve deneyden dört hafta sonra çocukların duygusal zekalarına etkisinin kalıcılığı sorgulanmaktadır. Deneysel çalışmanın son test ve kalıcılık testi ilişkisini ölçmek amacıyla İlişkili Örneklemeler İçin t-testi kullanılmıştır.
3. Deney, placebo kontrol ve kontrol grubundaki çocukların duygusal zekaları ile cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey değişkenleri arasındaki

ilişkiyi test etmek için parametrik olmayan istatistiklerden ilişkisiz ölçümler için Mann Whitney U testi, anne-baba öğrenim durumu gibi değişkenler arasındaki ilişkiyi test etmek amacıyla yine parametrik olmayan istatistiklerden ilişkisiz ölçümler için Kruskal Wallis H Testi kullanılmıştır. Kruskal Wallis H Testi sonucuna göre farklılığın anlamlı olduğu durumlarda gruplar arası karşılaştırmalar Mann Whitney U testi ile yapılmıştır.

4. Çocukların cinsiyet ve sosyo-ekonomik düzeylerine göre ayrı ayrı alınarak gruplar arası karşılaştırmalar yapabilmek için ilişkisiz örneklemeler için ANOVA kullanılmıştır. ANOVA analizine göre farklılığın anlamlı olduğu durumlarda gruplar arası karşılaştırmalar Tukey testi ile yapılmıştır. Çocukların anne-baba öğrenim durumlarına göre ayrı ayrı alınarak gruplar arası karşılaştırmalar yapabilmek için ise Kruskal Wallis H Testi kullanılmıştır. Kruskal Wallis H Testi sonucuna göre farklılığın anlamlı olduğu durumlarda gruplar arası karşılaştırmalar Mann Whitney U testi ile yapılmıştır.

5. BULGULAR ve TARTIŞMA

Anasınıfına devam eden altı yaş çocuklarının duygusal zekalarına duygusal zeka eğitiminin etkisinin olup olmadığını ortaya koymak amacıyla yapılan araştırmada elde edilen bulgular şu şekilde gruplanmıştır;

- Çocuklara ve anne-babalarına ilişkin demografik bilgiler Tablo 11-18 arasında verilmiştir.
- Duygusal zekaya ve alt bölümlerine ilişkin bulgular Tablo19-28 arasında verilmiştir.
- Empati ve öğretmen değerlendirmelerine ilişkin bulgular Tablo 29-32 arasında verilmiştir.
- Deney grubundaki çocukların ölçeklerden aldıkları sontest ve kalıcılık testi ortalama puanlarının t-testi sonuçları Tablo 33’de verilmiştir.
- Çocukların cinsiyetlerine, sosyo-ekonomik düzeylerine, anne ve baba öğrenim durumlarına göre ölçeklerden aldıkları ortalama puanlara ilişkin bulgular Tablo 34-57 arasında verilmiştir.

Çocuklara ve Anne-Babalarına İlişkin Demografik Bilgiler

Tablo 11’de araştırmaya alınan çocukların kardeş sayılarına göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 11. Araştırmaya Alınan Çocukların Kardeş Sayılarına Göre Dağılımı

Gruplar	Tek çocuk		2-3 Kardeş		4 ve Daha Fazla		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Deney	18	%45.0	20	%50.0	2	%5.0	40	%100.0
Placebo kontrol	12	%30.0	25	%62.5	3	%7.5	40	%100.0
Kontrol	22	%55.0	16	%40.0	2	%5.0	40	%100.0
Toplam	52	%43.4	61	%50.8	7	%5.8	120	%100.0

Tablo 11 incelendiğinde, deney grubundaki çocukların %45.5'inin tek çocuk, %50.0'nın 2-3 kardeş olduğu, placebo kontrol grubundaki çocukların %62.5'inin 2-3 kardeş olduğu, kontrol grubundaki çocukların ise %55.0'nın tek çocuk, %40.0'nın 2-3 kardeş oldukları belirlenmiştir. Sonuçlara göre, çocuklar çoğunlukla tek çocuk ve 2-3 kardeş arasında dağılım göstermektedirler.

Araştırmaya alınan çocukların doğum sıralarına göre dağılımı Tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 12. Araştırmaya Alınan Çocukların Doğum Sıralarına Göre Dağılımı

Gruplar	İlk çocuk		Ortanca Çocuk		Son Çocuk		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Deney	26	%65.0	12	%30.0	2	%5.0	40	%100.0
Placebo kontrol	27	%67.5	10	%25.0	3	%7.5	40	%100.0
Kontrol	30	%75.0	9	%22.5	1	%2.5	40	%100.0
Toplam	83	%69.2	31	%25.8	6	%5.0	120	%100.0

Tablo 12'ye göre, araştırmaya alınan çocukların büyük oranlarla ilk çocuk oldukları söylenebilir (deney grubu %65.0, placebo kontrol grubu %67.5 ve kontrol grubu %75.0).

Tablo 13'de örnekleme alınan çocukların annelerinin öğrenim durumlarına göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 13. Araştırmaya Alınan Çocukların Annelerinin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı

Gruplar	İlköğretim		Lise		Yüksek Öğrenim		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Deney	7	%17.5	13	%32.5	20	%50.0	40	%100.0
Placebo kontrol	10	%25.0	12	%30.0	18	%45.0	40	%100.0
Kontrol	8	%20.0	19	%47.5	13	%32.5	40	%100.0
Toplam	25	%20.8	44	%36.7	51	%42.5	120	%100.0

Tablo 13’de, araştırmaya alınan çocukların annelerinin öğrenim durumlarına göre dağılımına bakıldığında, deney grubundaki çocukların annelerinin %50.0’ının, placebo kontrol grubundaki çocukların annelerinin de %45.0’ının yüksek öğrenim mezunu olduğu, kontrol grubundaki çocukların annelerinin ise %47.5’inin lise mezunu olduğu görülmektedir. Annelerin öğrenim durumu yüksek oranda lise ve yüksek öğrenim arasında dağılım göstermektedir.

Araştırmaya alınan çocukların babalarının öğrenim durumlarına göre dağılımı Tablo 14’ de verilmiştir.

Tablo 14. Araştırmaya Alınan Çocukların Babalarının Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı

Gruplar	İlköğretim		Lise		Üniversite		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Deney	9	%22.5	13	%32.5	18	%45.0	40	%100.0
Placebo kontrol	8	%20.0	7	%17.5	25	%62.5	40	%100.0
Kontrol	9	%22.5	12	%30.0	19	%47.5	40	%100.0
Toplam	26	%21.7	32	%26.6	62	%51.7	120	%100.0

Tablo 14 incelendiğinde, deney, placebo kontrol ve kontrol gruplarındaki çocukların babalarının büyük oranla yüksek öğrenim mezunu olduğu görülmektedir (deney grubu %45.0, placebo kontrol grubu %62.5 ve kontrol grubu %47.5).

Tablo 15’de araştırmaya alınan çocukların annelerinin yaşlarına göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 15. Araştırmaya Alınan Çocukların Annelerinin Yaşlarına Göre Dağılımı

Gruplar	21-25 Yaş		26-30Yaş		31-35 Yaş		36-40 Yaş		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Deney	9	%22.5	11	%27.5	14	%35.0	6	%15.0	40	%100.0
Placebo kontrol	8	%20.0	12	%30.0	11	%27.5	9	%22.5	40	%100.0
Kontrol	8	%20.0	14	%35.0	10	%25.0	8	%20.0	40	%100.0
Toplam	25	%20.8	37	%30.8	35	%29.2	23	%19.2	120	%100.0

Tablo 15’de örnekleme alınan deney grubundaki çocukların %35.0’ının annesinin 31-35 yaş arasında, %27.5’inin de 26-30 yaş arasında olduğu, placebo kontrol grubundaki çocukların annesinin %30.0’ının 26-30 yaş arasında, %27.5’inin 31-35 yaş arasında olduğu, kontrol grubundaki çocukların annelerinin %35.0’ının 26-30 yaş arasında, %25.0’ının da 31-35 yaş arasında olduğu belirlenmiştir.

Annelerin yaşlarının çoğunlukla 26-30 yaş ile 31-35 yaş arasında dağılım gösterdiği görölmektedir.

Tablo 16’da araştırmaya alınan çocukların babalarının yaşlarına göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 16. Araştırmaya Alınan Çocukların Babalarının Yaşlarına Göre Dağılımı

Gruplar	21-25 Yaş		26-30Yaş		31-35 Yaş		36-40 Yaş		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Deney	2	%5.0	13	%32.5	8	%20.0	17	%42.5	40	%100.0
Placebo kontrol	2	%5.0	9	%22.5	17	%42.5	12	%30.0	40	%100.0
Kontrol	-		15	%37.5	11	%27.5	14	%35.0	40	%100.0
Toplam	4	%3.3	37	%30.8	36	%30.0	43	%35.9	120	%100.0

Tablo 16'ya bakıldığında, örnekleme alınan deney grubundaki çocukların %42.5'inin babasının 36-40 yaş arasında, %32.5'inin de 26-30 yaş arasında olduğu, placebo kontrol grubundaki çocukların babasının %42.5'inin 31-35 yaş arasında, %30.0'nin 36-40 yaş arasında olduğu, kontrol grubundaki çocukların babasının %37.5'ini 26-30 yaş arasında, %35.0'nin da 36-40 yaş arasında olduğu tespit edilmiştir. Babaların çoğunlukla 26 yaş ve üstü olduğu dikkati çekmektedir.

Araştırmaya alınan çocukların annelerinin mesleklerine göre dağılımı Tablo 17'de verilmiştir.

Tablo 17. Araştırmaya Alınan Çocukların Annelerinin Mesleklerine Göre Dağılımı

Gruplar	Ev hanımı N %	Memur N %	Öğretmen N %	Bankacı N %	Serbest N %	Diğer N %	Toplam N %
Deney	17 %42.5	6 %15.0	5 %12.5	7 %17.5	3 %7.5	2 %5.0	40 %100.0
Placebo kontrol	22 %55.0	3 %7.5	5 %12.5	5 %12.5	1 %2.5	4 %10.0	40 %100.0
Kontrol	23 %57.5	3 %7.5	2 %5.0	8 %20.0	4 %10.0	0 %0.0	40 %100.0
Toplam	62 %51.6	12 %10.0	12 %10.0	20 %16.7	8 %6.7	6 %5.0	120 %100.0

Tablo 17'de, örnekleme alınan deney grubundaki çocukların %42.5'inin, placebo kontrol grubundaki çocukların %55.0'nin, kontrol grubundakilerin de %57.5'inin annelerinin ev hanımı oldukları görülmektedir. Ayrıca annelerin, %17.5'inin bankacı, %15.0'nin memur, %12.5'inin öğretmen olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 18'de Araştırmaya alınan çocukların babalarının mesleklerine göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 18. Araştırmaya Alınan Çocukların Babalarının Mesleklerine Göre Dağılımı

Gruplar	Serbest N %	Öğretmen N %	İşçi N %	Memur N %	Bankacı N %	Mühendis N %	Diğer N %	Toplam N %
Deney	18 %45.0	3 %7.5	7 %17.5	1 %2.5	5 %12.5	6 %15.0	0 %0.0	40 %100.0
Placebo kontrol	13 %32.5	2 %5.0	4 %10.0	9 %22.5	5 %12.5	4 %10.0	3 %7.5	40 %100.0
Kontrol	18 %45.0	1 %2.5	4 %10.0	5 %12.5	8 %20.0	2 %5.0	2 %5.0	40 %100.0
Toplam	49 %40.8	6 %5.0	15 %12.5	15 %12.5	18 %15.0	12 %10.0	5 %4.2	120 %100.0

Tablo 18’de, deney grubundaki çocukların babalarının %45.0’nın serbest meslek sahibi, %17.5’inin işçi ve %15.0’nın mühendis olduğu belirlenmiştir. Placebo kontrol grubundaki çocukların babalarının %32.5’inin serbest meslek sahibi olduğu, %22.5’inin memur, %12.5’inin bankacı olduğu görülmektedir. Kontrol grubundaki çocukların babalarının da %45.0’nın serbest meslek sahibi olduğu, %20.0’nın bankacı ve %12.5’inin memur olduğu tespit edilmiştir. Çocukların babalarının meslekleri serbest meslekte yoğunlaşmaktadır.

Duygusal Zeka ve Alt Bölümlerine İlişkin Bulgular

Çocukların Genel Duygusal Zeka Ölçeği öntest puanlarına göre düzeltilmiş sontest puanlarının ortalamaları ve standart sapma değerleri Tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19. Çocukların Genel Duygusal Zeka Ölçeği Öntest Puanlarına Göre Düzeltilmiş Sontest Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri

Gruplar	N	Öntest x	Sontest x	Standart Sapma	Düzeltilmiş ortalama
Deney	40	26.25	38.10	2.06	37.91
Placebo kontrol	40	25.88	29.60	3.24	29.52
Kontrol	40	24.68	27.13	2.98	27.39

Tablo 19’da, Duygusal Zeka Ölçeği öntest-sontest puan ortalamalarına bakıldığında, deney grubunun öntest-sontest puan ortalamaları arasındaki farkın oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Ancak grupların öntest puanları kontrol edildiğinde düzeltilmiş sontest puanlarının deney grubunda 37.91, placebo kontrol grubunda 29.52 ve kontrol grubunda 27.39 olduğu belirlenmiştir. Tablo 19’a göre, çocukların Genel Duygusal Zeka Ölçeği düzeltilmiş sontest ortalama puanlarında gruplara göre farklılık vardır. Deney grubunun en yüksek ortalamaya sahip olduğu, bunu placebo kontrol ve kontrol gruplarının izlediği dikkati çekmektedir.

Tablo 20’de grupların düzeltilmiş sontest ortalama puanları arasında gözlenen farkın anlamlı olup olmadığına ilişkin yapılan ANCOVA sonuçları verilmiştir.

Tablo 20. Çocukların Genel Duygusal Zeka Ölçeği Öntest Puanlarına Göre Düzeltilmiş Sontest Puanlarının Gruba Göre ANCOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	Anlamlılık Düzeyi (p)
Öntest	230.78	1	230.78	38.75	.000
Grup	2443.89	2	1221.95	205.19	.000
Hata	690.80	116	5.96		
Toplam	3572.59	120			

Tablo 20’de, çocukların Genel Duygusal Zeka Ölçeği öntest ortalama puanlarına göre düzeltilmiş sontest ortalama puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu yapılan ANCOVA analizi sonucunda bulunmuştur ($F_{2-116}=205.19$, $p<.01$). Farklılığın sebebini belirlemek amacıyla yapılan Benferroni testi sonucunda deney grubu ile placebo kontrol ve kontrol grupları arasında, placebo kontrol grubu ile de kontrol grubu arasında anlamlı düzeyde farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bu, hem placebo kontrol hem de kontrol grubundan daha yüksek puan aldığı için deney grubunun lehine bir sonuçtur. Bu sonucun, deney grubuna uygulanan eğitim programından kaynaklandığı düşünülmektedir. Placebo kontrol grubu ile kontrol grubu arasında anlamlı farklılığın olmasının nedeni, placebo grubuna eğitimcinin düzenli ve sistemli bir eğitim uygulamasından kaynaklanmış olabilir. Bu durum eğitimcinin ister deney ister kontrol grubuna eğitim versin daha etkili olduğunu göstermektedir.

Van Kuyk (1999) yoksun bölgedeki çocukların duygusal, bilişsel ve motor zekalarını desteklemek için üç yıllık bir program uygulamış, programın çocukların duygusal zekalarını desteklediği fakat çocukların üç yaşından itibaren bu programa dahil edilmesinin daha yararlı sonuçlar verdiği görülmüştür. Kolb ve Weede (2001) sosyal olarak riskli olan okul öncesi çocuklarının duygusal zekalarını desteklemek amacıyla, duygusal zeka eğitimi, sosyal beceri eğitimi, şiddeti engelleme eğitimi vb.

alanları içeren bir önleme programı uygulamışlardır. Program sonrasında çocukların duygusal zekalarının ve sosyal becerilerinin arttığını ortaya çıkarmışlardır.

Finley ve arkadaşları (2000) kişisel ve sosyal becerileri az olan karma sınıflardaki öğrencilerin duygusal zekasını geliştirmek için antisosyal davranışları önleyici bir eğitim programı uygulamışlar ve program sonucunda çocukların sosyal becerilerinde artış olduğu, günlük yaşamdaki durumlarında düzelme olduğu, çatışma çözme yaklaşımlarının geliştiği ve işbirliği içinde çalışma becerilerinin arttığı tespit edilmiştir. Gore (2000) da altıncı sınıf öğrencilerinin sosyal uyumlarını güçlendirerek duygusal zekalarını desteklemek amacıyla yaptığı çalışmada, antisosyal davranışları önleme programına katılan öğrencilerin sınıf ortamında örnek davranışlarının arttığını belirlemiştir.

Yılmaz (2002) ise 0-5 yaş arası çocuğu olan annelere duygusal zeka düşünme becerileri eğitimi vererek bir deneysel çalışma yapmıştır. Bu çalışmada, annelerin duygusal zeka düzeylerinde ön-test, son-test toplam puan ortalamaları arasındaki farkın .05 düzeyinde anlamlı olduğu, verilen duygusal zeka düşünme becerileri eğitiminin annelerin duygusal zeka düzeylerini anlamlı düzeyde etkilediği belirlenmiştir.

Duygusal zekanın eğitim ile desteklenmesinin etkilerini gösteren bu bulgular, araştırmada verilen eğitime bağlı olarak ortaya çıkan olumlu etkileri destekler niteliktedir.

Deney grubundaki çocuklara uygulanan duygusal zeka eğitim programı, duygusal zeka ölçeğinin ölçtüğü duyguları tanıma, anlama ve yönetme gibi bölümlere paralel olarak hazırlanmıştır. Deney sonrasında anlamlı farklılık çıkması programın duygusal zeka ile ilgili ölçülen değerleri kapsadığını, hedeflere ulaşmak için programa ayrılan eğitim süresinin yeterli olduğunu göstermektedir.

Tablo 21-32 arasında Genel Duygusal Zeka Ölçeğinin, Yüzler, Hikayeler, Anlama ve Yönetme bölümlerine ilişkin bulgular ayrı ayrı ele alınmıştır.

Tablo 21’de çocukların Yüzler bölümü öntest puanlarına göre düzeltilmiş sontest puanlarının ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Tablo 21. Çocukların Yüzler Bölümündeki Öntest Puanlarına Göre Düzeltilmiş Sontest Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri

Gruplar	N	Öntest x	Sontest x	Standart Sapma	Düzeltilmiş ortalama
Deney	40	12.83	17.93	0.94	17.88
Placebo kontrol	40	12.35	14.33	1.47	14.34
Kontrol	40	12.15	13.60	1.63	13.66

Tablo 21’de, örnekleme alınan çocukların Yüzler bölümüne ait öntest puan ortalamaları ile sontest puan ortalamaları arasında farkın olduğu, özellikle deney grubunun öntest ve sontest puanları arasındaki farkın (öntest: 12.83, sontest: 17.93) yüksek olduğu görülmektedir. Grupların öntest puanları kontrol edildiğinde düzeltilmiş sontest puanlarının deney grubunda 17.88, Placebo kontrol grubunda 14.34 ve kontrol grubunda 13.66 olduğu tespit edilmiştir. Yüzler bölümünün düzeltilmiş sontest ortalama puanlarına göre duygusal zeka eğitimi alan deney grubu en yüksek ortalamaya sahip olup, bunu placebo ve kontrol grupları izlemektedir.

Grupların düzeltilmiş sontest ortalama puanları arasında gözlenen farkın anlamlı olup olmadığına ilişkin yapılan ANCOVA sonuçları Tablo 22’de verilmiştir.

Tablo 22. Çocukların Yüzler Bölümündeki Öntest Puanlarına Göre Düzeltilmiş Sontest Puanlarının Gruba Göre ANCOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	Anlamlılık Düzeyi (p)
Öntest	33.41	1	33.41	20.43	.000
Grup	399.68	2	199.84	122.18	.000
Hata	189.74	116	1.636		
Toplam	652.37				

Tablo 22 incelendiğinde, Yüzler bölümünün öntest puan ortalamalarına göre düzeltilmiş sontest ortalama puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu bulunmuştur

($F_{2-116}=122.18, p<.01$). Farklılığın sebebini belirlemek amacıyla yapılan Bonferroni testi sonucunda, deney grubu ile placebo kontrol ve kontrol grubu arasında, deney grubu lehine anlamlı düzeyde farklılık olduğu tespit edilmiştir. Placebo kontrol grubu ile kontrol grubu arasında ise anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir.

Deney grubuna katılan çocuklar hem placebo kontrol, hem de kontrol grubundan anlamlı düzeyde yüksek puanlar almışlardır. Deney grubundaki çocukların placebo kontrol ve kontrol gruplarıyla anlamlı farklılık oluşturması, duygusal zeka eğitimi sürecinin çocukların duygusal yüz ifadelerini öğrenmelerinde etkili olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Çocukların deney öncesinden sonrasına kadar verilen eğitime bağlı olarak yüz ifadelerini tanımları bakımından büyük gelişme gösterdikleri Tablo 21 ve 22’den anlaşılmaktadır.

Tablo 21’deki bulgulara bakıldığında, özellikle kontrol grubunun son test puanlarının diğer gruplardan düşük olduğu dikkati çekmektedir. Bunun nedeni, çalışmanın gerçekleştiği üç ay boyunca kontrol grubundaki çocukların kendi öğretmenleriyle doğal günlük programlarına devam etmeleri, araştırmacıyla sadece ön ve son test sırasında birlikte olmaları olabilir.

Duygusal Zeka Ölçeği’nin ilk bölümü olan Yüzler bölümü, çocukların insanların yüzüne yansıttığı mutlu, üzgün, kızgın, şaşırılmış ve korkmuş gibi temel duyguları tanımlarını içermektedir. Araştırmada çocukların yüz ifadelerini tanımlarını sağlamak için mutlu, üzgün, kızgın, şaşırılmış ve korkmuş yüz ifadelerini içeren bir çok eğitim durumu kullanılmıştır. Başlangıçtaki uygulamalar sırasında çocukların korkmuş ve şaşırılmış yüz ifadelerini karıştırdıkları fakat ilerleyen zamanda bu ifadeleri ayırt etmede başarılı oldukları görülmüştür. Araştırmanın istatistiksel sonucu da deney grubundaki çocukların yüz ifadelerini tanımada daha başarılı olduklarını göstermektedir.

Gosselin ve Simard (1999) beş-on yaşlarındaki çocukların yüz ifadelerinden korku ve şaşkınlığı ayırt etmeleri ile ilgili yaptıkları çalışmalarında, büyük yaş

grubundaki çocukların korku ve şaşkınlığı ayırt etmede daha başarılı olduklarını belirlemişlerdir.

Widen ve Russell (2003) iki-beş yaş çocuklarının temel duyguları tanımları ile ilgili yapmış oldukları çalışmada, çocukların mutlu, kızgın ve üzgün yüz ifadelerini küçük yaşlarda, korkma, şaşırma ve iğrenme gibi duyguları büyük yaşlarda tanıdıklarını ve büyük yaşlarda tanıdığı bu olumsuz duyguları çok az kullandıklarını belirlemişlerdir.

Araştırma bulgularını destekleyici olarak, Grinspan, Hemphill ve Nowicki J.r. (2003)'ın ilköğretim öğrencilerinin yüz ifadelerini tanımlarını sağlamak amacıyla yapmış oldukları çalışmalarında, çocuklar deney ve kontrol grubu olarak ayrılmış, deney grubuna dört hafta boyunca yüz ile ifade edilen duyguları tanıma, ifade etme eğitimi verilmiştir. Araştırma sonucunda deney grubundaki çocukların, kontrol grubuyla karşılaştırıldığında yüz ifadelerini anlamlı olarak daha yüksek düzeyde anladıklarını belirlemişlerdir.

Bu araştırmalar, çocukların erken yaşlarda yüz ifadelerindeki duyguları ayırt ettiklerini, eğitim aldıklarında ise, yüze yansıyan duyguları tanıma bakımından daha yetenekli olacaklarını göstermektedir. Bu da araştırmanın bulgusuyla paralellik göstermektedir.

Tablo 23'de, Hikayeler bölümünün öntest puanlarına göre düzeltilmiş sontest puanlarının ortalamaları ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Tablo 23. Çocukların Hikayeler Bölümündeki Öntest Puanlarına Göre Düzeltilmiş Sontest Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri

Gruplar	N	Öntest x	Sontest x	Standart Sapma	Düzeltilmiş ortalama
Deney	40	2.85	4.58	0.50	4.56
Placebo kontrol	40	2.70	3.10	1.08	3.11
Kontrol	40	2.73	2.83	0.93	2.83

Tablo 23'e bakıldığında, çocukların Hikayeler bölümüne ait öntest ve sontest puan ortalamaları arasındaki farkın yüksek olduğu söylenebilir. Deney grubunun öntest ve son test puanlarında büyük oranda farklılık olduğu dikkati çekmektedir (öntest: 2.85; sontest: 4.58). Grupların öntest puanları kontrol edildiğinde, düzeltilmiş sontest puanlarının deney grubunda 4.56, placebo kontrol grubunda 3.11 ve kontrol grubunda 2.83 olduğu belirlenmiştir. Hikayeler bölümünün düzeltilmiş sontest ortalama puanlarına göre, deney grubu en yüksek, kontrol grubu ise en düşük ortalamaya sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 24'de, grupların düzeltilmiş sontest ortalama puanları arasında gözlenen farkın anlamlı olup olmadığına ilişkin yapılan ANCOVA sonuçları verilmiştir.

Tablo 24. Çocukların Hikayeler Bölümündeki Öntest Puanlarına Göre Düzeltilmiş Sontest Puanlarının Gruba Göre ANCOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	Anlamlılık Düzeyi (p)
Öntest	4.75	1	4.75	6.52	.012
Grup	68.51	2	34.25	47.08	.000
Hata	84.41	116	0.73		
Toplam	160.00	120			

Tablo 24'de, deney, placebo kontrol ve kontrol grubundaki çocukların Hikayeler bölümü öntest ortalama puanlarına göre düzeltilmiş sontest ortalama puanları arasında anlamlı farkın olduğu tespit edilmiştir ($F_{2-116}=47.08$, $p<.01$). Farklılığın sebebini belirlemek amacıyla yapılan Bonferroni testi sonucunda, deney grubu ile placebo kontrol ve kontrol grupları arasında anlamlı düzeyde farklılık olduğu, placebo kontrol grubu ile kontrol grubu arasında ise anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Bu sonuç, deney grubuna verilen eğitimin etkisinin olumlu olduğunu göstermektedir.

Boyatzis, Chazan ve Ting (1993) okul öncesi çocukların yüz ifadelerini anlamalarıyla ilgili çalışmalarında, çocuklara kısa hikayeler anlatmışlar ve

hikayelerdeki kahramanın duygularını yansıtan resmi bulmalarını istemişlerdir. Araştırma sonucunda, beş yaş çocuklarının hikayede geçen kahramanın duygularını üç yaş çocuklarından daha iyi tespit ettikleri, çocukların şaşkınlık, üzüntü ve mutluluk gibi duyguları çok kolay bir şekilde ayırt ettikleri, fakat kızgınlığı ayırt etmekte çok zorlandıkları belirlenmiştir.

Yine benzer olarak, Michalson ve Lewis, çocukların duyguları anlamalarıyla ilgili yaptıkları çalışmada, iki-beş yaş arasındaki çocuklara Felicia adlı bir kız çocuğunun çeşitli durumlardaki resimlerini göstererek, bu durumlarda neler hissetmiş olabileceğini sormuşlardır. İki yaşındaki çocuklar, Felicia'nın doğum günü ile ilgili resimde çok mutlu olduğunu söylemişler, fakat markette kaybolmasıyla ve köpeğinin kaybolmasıyla ilgili resimlerde korkmuş olabileceğini söylememişlerdir. Araştırmada büyük yaştaki çocukların olumsuz duyguları daha iyi tespit ettikleri belirlenmiştir (Aktaran: Cole ve Cole 2001:412-413).

Bu araştırmalar, eğitim almadıklarında çocukların duyguları tam olarak tanımlarının ancak ilerleyen yaşlarda mümkün olduğunu göstermektedir. Bu araştırma ise çocukların eğitim aldıklarında duyguları daha iyi tanıyabildiklerini göstermiştir.

Duygusal Zeka Ölçeği'nin ikinci bölümü olan Hikayeler bölümünde, çocukların küçük hikayeler içinde geçen kahramanın yüz ifadesini tanınması amaçlanmıştır. Çocuklar hikayeyi dinledikten sonra kahramanın nasıl hissetmiş olabileceğini yüz resimlerinden uygun olanını seçerek göstermektedirler. Bu bölüm, çocukların duyguları anlamasını ve tanınmasını içermektedir. Araştırmadan elde edilen bulgular, deney grubuna uygulanan eğitim programında yer alan etkinliklerin çocukların yüz ifadelerini tanımları yönünden önemli etkisinin olduğuna işaret etmektedir.

Tablo 25'de, Anlama bölümünün öntest puanlarına göre düzeltilmiş sontest puanlarının ortalamaları ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Tablo 25. Çocukların Anlama Bölümündeki Öntest Puanlarına Göre Düzeltilmiş Sontest Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri

Gruplar	N	Öntest x	Son test x	Standart Sapma	Düzeltilmiş ortalama
Deney	40	7.38	9.45	0.81	9.38
Placebo kontrol	40	7.03	8.00	1.28	7.99
Kontrol	40	6.58	7.45	1.08	7.53

Tablo 25’de, Anlama bölümünün öntest puanlarına göre sontest ortalama puanları arasında farkın olduğu, özellikle deney grubunda bu farkın yüksek olduğu (öntest: 7.38, sontest: 9.45) görülmektedir. Grupların öntest puanları kontrol edildiğinde düzeltilmiş sontest ortalama puanlarının deney grubunda 9.38, placebo kontrol grubunda 7.99 ve kontrol grubunda 7.53 olduğu belirlenmiştir. Bu ortalamalardan, deney grubunun en yüksek ortalamaya sahip olduğu, bunu placebo ve kontrol gruplarının izlediği söylenebilir.

Tablo 26’da, grupların düzeltilmiş sontest ortalama puanları arasında gözlenen farkın anlamlı olup olmadığına ilişkin yapılan ANCOVA sonuçları verilmiştir.

Tablo 26. Çocukların Anlama Bölümündeki Öntest Puanlarına Göre Düzeltilmiş Sontest Puanlarının Gruba Göre ANCOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	Anlamlılık Düzeyi (p)
Öntest	7.40	1	7.40	6.68	.011
Grup	70.93	2	35.46	32.04	.000
Hata	128.40	116	1.107		
Toplam	221.20	120			

Tablo 26’ ya göre, grupların anlama bölümüne ait öntest ortalama puanlarına göre düzeltilmiş sontest ortalama puanları arasında anlamlı bir farkın olduğu bulunmuştur ($F_{2-116}=32.04$, $p<.01$). Bu bulgu, deney, placebo kontrol ve kontrol gruplarında bulunan çocukların anlama bölümündeki puanlarının, eğitim süreci sonunda farklılaştığını desteklemektedir. Farklılığın sebebini belirlemek amacıyla yapılan Bonferroni testi sonucunda, deney grubu ile placebo kontrol ve kontrol

grupları arasında anlamlı düzeyde farklılık olduğu, placebo kontrol grubu ile kontrol grubu arasında ise anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir .

Bennet ve Knight (1996) dört yaş çocuklarının gerçek ve görünüşte olan duyguları ayırt etmeleri ile ilgili yaptıkları çalışmada, çocukları iki deney ve bir kontrol grubu olarak üç gruba ayırmışlardır. Deney 1 grubuyla kendilerinin gerçek ve görünüşte olan duyguları anlama ile ilgili sohbet yapılmış, deney 2 grubunun gerçek ve görünüşte olan duyguları ayırt etmeleri amacıyla hikayeler kullanılmıştır. Kontrol grubuna ise hiçbir uygulama yapılmamıştır. Çalışma sonucunda, kontrol grubuna göre deney gruplarının gerçek ve görünüşte olan duyguları daha iyi ayırt ettikleri belirlenmiştir.

Smith ve Walden (1999) olumsuz tutuma maruz kamış okul öncesi çocuklar ile böyle tutuma maruz kalmamış okul öncesi çocukların duyguları anlamaları ve duygusal problemlerle baş etmeleri ile ilgili yapmış oldukları çalışmada, olumsuz tutuma maruz kalmış çocukların olumsuz duygular gösterme oranının yüksek olduğunu, duyguları anlama ve baş etme stratejilerinin düşük olduğunu tespit etmişlerdir.

Bu araştırmalar, çocukların duyguları anlamalarında çevrenin etkisini göstermektedir. Duygusal anlayışın olmadığı ortamda çocuklar olumsuz duygular gösterirken, duyguları anlama ile ilgili yaklaşımlarda bulunulan ortamlarda duyguları daha kolay anladıkları görülmektedir. Bu da, araştırmanın uygun eğitim ile çocuklarının duyguları anlayabileceği bulgusunu desteklemektedir.

Duygusal Zeka Ölçeği'nin üçüncü bölümü olan Anlama bölümü, çeşitli durumlar ve bunlara ilişkin sorularla, çocukların başkalarının hissetmiş olabileceği duyguları ne kadar anladıklarını ortaya koymaktadır. Deney grubuna uygulanan eğitim programı da duyguları anlama ile ilgili bir çok eğitim durumunu içermiştir. Deney grubunun puanındaki farkın diğer gruplardan anlamlı düzeyde yüksek olması, çocukların duyguları anlama yeteneğini geliştirmede eğitimin önemli bir etkisinin olduğunu vurgular niteliktedir.

Tablo 27’de, Yönetme bölümünün öntest puanlarına göre düzeltilmiş sontest puanlarının ortalamaları ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Tablo 27. Çocukların Yönetme Bölümündeki Öntest Puanlarına Göre Düzeltilmiş Sontest Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri

Gruplar	N	Öntest x	Sontest x	Standart Sapma	Düzeltilmiş ortalama
Deney	40	3.20	6.15	0.70	6.19
Placebo kontrol	40	3.58	4.18	1.11	4.10
Kontrol	40	3.23	3.25	1.61	3.28

Tablo 27’de, Yönetme bölümünde deney grubundaki çocukların öntest ortalama puanlarına göre sontest ortalama puanlarının oldukça yüksek olduğu saptanmıştır (öntest: 3.20, sontest: 6.15). Grupların öntest puanları kontrol edildiğinde ise, düzeltilmiş sontest ortalama puanlarının deney grubunda 6.19, placebo kontrol grubunda 4.10 ve kontrol grubunda 3.28 olduğu belirlenmiştir. Yönetme bölümü düzeltilmiş sontest ortalama puanlarına göre de deney grubu en yüksek ortalamaya, kontrol grubu en düşük ortalamaya sahiptir.

Tablo 28’de, grupların düzeltilmiş sontest ortalama puanları arasında gözlenen farkın anlamlı olup olmadığına ilişkin yapılan ANCOVA sonuçları verilmiştir.

Tablo 28. Yönetme Bölümünün Öntest Puanlarına Göre Düzeltilmiş Sontest Puanlarının Gruba Göre ANCOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	Anlamlılık Düzeyi (p)
Öntest	39.36	1	39.36	35.39	.000
Grup	179.77	2	89.89	80.82	.000
Hata	129.01	116	1.11		
Toplam	343.93	119			

Tablo 28’de, Yönetme bölümü öntest ortalama puanlarına göre düzeltilmiş sontest ortalama puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu bulunmuştur (F_{2-}

$t_{116}=80.82, p<.01$). Bu sonuç çocukların Yönetme bölümündeki puanlarının eğitim öncesinden sonrasına kadar değiştiğini göstermektedir. Farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla yapılan Bonferroni testi sonucunda, tüm gruplar arasında anlamlı düzeyde farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca göre, Yönetme bölümünde deney grubunun başarısı (6.19), placebo kontrol (4.10) ve kontrol grubundan (3.28) daha yüksektir. Kontrol placebo grubundaki çocukların ortalamaları da kontrol grubundan daha yüksektir.

Bridges ve Grolnick bir grup üç-dört yaş çocuğunu özel bir ortama almış ve onlara bir oyuncak göstererek bu oyuncakla oynamalarının yasak olduğunu söylemişlerdir. Çocukların kendilerini kontrol etme stratejisi olarak, bu oyuncakla oynamamak için ilgilerini başka oyuncaklara yönelttikleri görülmüştür (Aktaran: Cole ve Cole 2001: 414).

Underwood ve Bjornstand (2001) sekiz-oniki yaşlarındaki çocukların bir yaşıtı ile ödül karşılığı oynadığı bilgisayar oyununu kaybettiğinde, arkadaşının yapmış olduğu tahrikli konuşmalar karşısında duygularını kontrol etme durumlarını araştırmışlardır. Çocukların tahrik karşısında tepkileri, sözel ifadeleri, yüz ifadeleri ve jestleri gözlenmiş ve kaydedilmiştir. Çocuklar gözlendikten sonra, bu durumda neler hissettikleri sorulmuştur. Araştırma sonucunda, çocukların yaşıtılarından gelen tahrikler karşısında çoğunlukla sessiz kaldıkları, konuştuklarında yanıtlarının olumsuz ifadelerle dolu olduğu, yüz ifadelerinin çoğunlukla belirsiz olduğu, kızgınlık ifadesinin az, fakat çarpma, havada yumruk sallama, gözlerini kızgın şekilde açama gibi tepkiler gösterdikleri gözlenmiştir. Çocuklara oyundan sonra, ne kadar üzgün veya kızgın oldukları sorulduğunda ise olumsuz tepkilerinin fazla olmadığı belirlenmiştir.

Bruno ve arkadaşları (2002) ilköğretim öğrencilerinin duygusal zekalarını desteklemek için duygusal-sosyal öğrenme programı hazırlamışlar ve pilot uygulamasını yapmışlardır. Programın çocukların kızgınlıkla baş etmede doğru stratejiyi tercih etme durumlarını doğrudan etkilemediği, fakat eğitimden önce çocukların kızgınlıklarını kontrol etme stratejilerine bakıldığında, çocuklar kızdı

kişinin arkasından gitme, ismini seslenme ve sessizce tepki gösterme stratejilerini kullanırlarken eğitimden sonra aşağılama, sessizce tepki gösterme ve kızılan kişiyle konuşma stratejilerini kullanmadıkları belirlenmiştir.

Bu araştırmalar, çocukların duygularını kontrol etmeye yönelik yaklaşımlarının olduğunu, bu yaklaşımların çok güçlü olmadığını, eğitim aldıklarında duygularının daha etkili bir şekilde yönetebildiklerini göstermektedir. Bu da araştırmanın duygusal zeka eğitimiyle çocukların duygularını kontrol etme yeteneklerinin gelişeceği sonucunu desteklemektedir.

Duyguları yönetme, okul öncesi çocukların güçlükle başarabildikleri bir yetenektir. Bilişsel süreçlerle de bağlantılı olduğundan çocuklar duyguları yönetmede okul yıllarında daha başarılı olabilmektedirler. Araştırmada deney grubundaki çocukların diğer gruptakilere göre duyguları yönetmede anlamlı düzeyde başarılı olmaları, okul öncesi çocuklarının eğitim aldıklarında duygularını Yönetme yeteneklerinin artacağına işaret etmektedir.

Tablo 29’da, Empati ölçeği öntest puanlarına göre düzeltilmiş sontest puanlarının ortalamaları ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Tablo 29. Kısa Empati Ölçeği Öntest Puanlarına Göre Düzeltilmiş Sontest Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri

Gruplar	N	Öntest x	Sontest x	Standart Sapma	Düzeltilmiş ortalama
Deney	40	8.50	9.85	0.43	9.81
Placebo kontrol	40	8.05	9.48	0.82	9.51
Kontrol	40	8.15	9.25	1.13	9.26

Tablo 29’da, Kısa Empati Ölçeği öntest ve sontest ortalama puanlarına bakıldığında ortalamalar arasındaki farklılığın birbirine yakın olduğu dikkati çekmektedir. Grupların öntest puanları kontrol edildiğinde, düzeltilmiş sontest puanlarının deney grubunda 9.81, placebo kontrol grubunda 9.51 ve kontrol grubunda 9.26 olduğu belirlenmiştir. Empati ölçeğinin düzeltilmiş sontest ortalama

puanlarına göre deney grubu en yüksek ortalamaya sahip olsa da puanların birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Tablo 30'da, grupların düzeltilmiş sontest ortalama puanları arasında gözlenen farkın anlamlı olup olmadığına ilişkin yapılan ANCOVA sonuçları verilmiştir.

Tablo 30. Kısa Empati Ölçeği Öntest Puanlarına Göre Düzeltilmiş Sontest Puanlarının Gruba Göre ANCOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	Anlamlılık Düzeyi (p)
Öntest	6.22	1	6.22	9.45	.003
Grup	5.88	2	2.93	4.46	.014
Hata	76.36	116	0.66		
Toplam	89.93	119			

Tablo 30'da, gruplar arasında Kısa Empati Ölçeği öntest ortalama puanlarına göre düzeltilmiş sontest ortalama puanları arasında anlamlı bir farkın olduğu bulunmuştur ($F_{2-116}=4.46$, $p<.05$). Başka bir anlatımla, çocukların empati düzeyleri deney öncesinden sonrasına kadar farklılaşmaktadır. Bonferroni testi sonucunda farklılığın deney grubu ile kontrol grubundan kaynaklandığı, deney grubunun (9.81) kontrol grubundan (9.26) daha yüksek ortalamaya sahip olduğu saptanmıştır.

Gore (2000) altıncı sınıf öğrencilerinin sosyal uyumlarını güçlendirerek duygusal zekalarını desteklemek amacıyla yaptığı çalışmada, antisosyal davranışları önleme programına katılan öğrencilerin başkalarıyla iletişim sırasında duygularının farkına varma oranının %22'den %39'a çıktığı ve böylece başkalarının bakış açısını daha iyi anladıkları ortaya çıkmıştır.

Schulte-Vincent (2003) sosyal-duygusal zeka eğitim programının ilköğretim çocuklarının empati düzeylerini olumlu yönde etkilediğini belirlemiştir. Thorlakson (2004) erken çocukluk yıllarında uygulanan önleme programının çocukların empati düzeylerinin artmasında etkili olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu sonuçlar da

araştırmanın eğitim alan çocukların empati düzeylerinin arttığı bulgusuyla paralellik göstermektedir.

Tablo 31’de, Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği öntest puanlarına göre düzeltilmiş sontest puanlarının ortalamaları ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Tablo 31. Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği Öntest Puanlarına Göre Düzeltilmiş Sontest Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri

Gruplar	N	Öntest x	Sontest x	Standart Sapma	Düzeltilmiş ortalama
Deney	40	30.98	35.95	7.07	36.16
Placebo Kontrol	40	33.53	30.98	7.84	30.94
Kontrol	40	34.88	31.08	7.74	30.90

Tablo 31 incelendiğinde, Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği öntest ve sontest ortalama puanlarına göre, deney grubunun öntest ve sontest puanları arasındaki farkın yüksek olduğu görülmektedir (öntest: 30.98 sontest: 35.95). Grupların düzeltilmiş sontest ortalamalarının ise, deney grubunda 36.16, placebo kontrol grubunda 30.94 ve kontrol grubunda 30.90 olduğu belirlenmiştir. Bu bulguya göre de deney grubunun en yüksek ortalama sahip olduğu dikkati çekmektedir.

Grupların düzeltilmiş sontest ortalama puanları arasında gözlenen farkın anlamlı olup olmadığına ilişkin yapılan ANCOVA sonuçları Tablo 32’de verilmiştir.

Tablo 32. Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği
Öntest Puanlarına Göre Düzeltilmiş Sontest Puanlarının Gruba Göre
ANCOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	Anlamlılık Düzeyi (p)
Öntest	195.11	1	195.11	3.49	.064
Grup	723.53	2	361.76	6.47	.002
Hata	6490.54	116	55.95		
Toplam	7332.67	119			

Tablo 32'ye göre, grupların Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği öntest ortalama puanlarına göre düzeltilmiş sontest ortalama puanları arasında anlamlı bir farkın olduğu bulunmuştur ($F_{2-116}=6.47$, $p<.01$). Öğretmenlerden elde edilen bulgular, çocukların deney öncesinden sonrasına kadar olan sürede duygusal zekalarında farklılık gözlemlendiğini desteklemektedir. Farklılığın kaynağına bakıldığında, deney grubu ile placebo ve kontrol grupları arasında anlamlı düzeyde farklılık olduğu, placebo ile kontrol grubu arasında ise anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Öğretmenlerin verilerine göre deney grubunun diğer gruplardan yüksek ortalamaya sahip olması, çocuklardan elde edilen bulguları desteklemesi bakımından önemli bir sonuç olarak değerlendirilmektedir.

Schulte-Vincent (2003) sosyal-duygusal zekalarını desteklemek için uyguladığı program sonrasında, öğretmenlerin öğrencilerin sosyal becerilerinin sontestte daha çok arttığını, davranış problemlerinin azaldığını, empati düzeylerinin arttığını bildirdikleri belirlenmiştir. Bu bulgu, öğretmenlerin çocukların empati düzeylerinin eğitim ile desteklendiğini belirtmeleri açısından araştırmaya alınan çocukları değerlendiren öğretmenlerin bulgularıyla benzerlik göstermektedir.

Bu bulgudan farklı olarak, Bruno ve arkadaşları (2002) ilköğretim öğrencilerinin duygusal zekalarını desteklemek için uyguladıkları duygusal-sosyal öğrenme programı sonrasında, öğretmenlerin programın çocukların sosyal becerilerinde gözlenebilir bir farklılık oluşturmadığını bildirdikleri tespit edilmiştir.

Sontest ve Kalıcılık Testi Arasındaki İlişki

Tablo 33’de, deney grubundaki çocukların ölçeklerden aldıkları sontest ve kalıcılık testi ortalama puanlarının t-testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 33. Deney Grubundaki Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Sontest ve Kalıcılık Testi Ortalama Puanlarının t-testi Sonuçları (N=40, sd= 39)

Ölçekler		$\bar{X}$	S	t	p
Genel Duygusal Zeka Ölçeği	Sontest	38,10	2,06	-1,85	,071
	Kalıcılık	38,33	2,02		
Yüzler Bölümü	Sontest	17,93	,94	-1,53	,133
	Kalıcılık	18,05	,85		
Hikayeler Bölümü	Sontest	4,58	,50	-2,08	,044
	Kalıcılık	4,68	,47		
Anlama Bölümü	Sontest	9,45	,82	-1,14	,262
	Kalıcılık	9,53	,82		
Yönetme Bölümü	Sontest	6,15	,70	1,14	,262
	Kalıcılık	6,08	,76		
Kısa Empati Ölçeği	Sontest	9,85	,42	-1,43	,160
	Kalıcılık	9,90	,38		
Öğretmenler İçin Ç.D.Z. Değerlendirme Ölçeği	Sontest	35,95	7,07	-3,97	,000
	Kalıcılık	36,68	6,63		

Tablo 33 incelendiğinde, deney grubundaki çocukların Genel Duygusal Zeka Ölçeğinde sontest ortalama puanı 38.10, kalıcılık testi ortalama puanı 38.33, Yüzler bölümünde sontest ortalama puanı 17.93, kalıcılık testi ortalama puanı 18.05, Anlama bölümünde, sontest ortalama puanı 9.45, kalıcılık testi ortalama puanı 9.53, Yönetme bölümünde sontest ortalama puanı 6.15 ve kalıcılık testi ortalama puanı 6.08, Kısa Empati Ölçeği sontest ortalama puanı 9.85 ve kalıcılık testi ortalama puanı 9.90’ dır. Buna göre, çocukların Genel Duygusal Zeka Ölçeği, Yüzler bölümü, Anlama bölümü, Yönetme bölümü ve Kısa Empati Ölçeği sontest ve kalıcılık testi puanları arasında farklılığın anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($p>.05$).

Hikayeler bölümünde ise, çocukların sontest puanları (4.58) ile kalıcılık testi puanları (4.68) arasındaki farklılığın önemli olduğu saptanmıştır ($t_{(39)}=-2.08$, $p<.05$). Ayrıca, Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği sontest (35.95) ve kalıcılık testi (36.68) puanları arasında da anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir ($t_{(39)}=-3.97$, $p<.01$).

Kalıcılık testi deney grupları yönünden değerlendirildiğinde, deney grubunun Hikayeler bölümünde ve Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği puanlarında anlamlı farklılık olduğu, Genel Duygusal Zeka Ölçeği ve alt bölümlerinde ise anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmektedir. Bu bulgulardan, deney grubundaki çocukların, sontestte elde ettikleri duygusal zeka ve alt bölümlerine ilişkin puanlarının bir ay sonra yapılan kalıcılık testinde korunduğu, deneysel çalışmanın etkisinin halen devam ettiği söylenebilir.

Hikayeler bölümünde çocukların sontestten dört hafta sonra puanlarının farklılaşmasının nedeni, öğretmenlerin günlük programlarında da çocuklara hikayeler anlatma ve buradaki kahramanın duyguları hakkında konuşma gibi etkinliklere yer vermeleri olabilir. Çocukların puanlarına genel olarak bakıldığında bir artış olduğu görülmektedir. Öğretmen değerlendirme ölçeğindeki artış, öğretmenlere göre de çocukların duygusal zekalarında artışın devam ettiğine işaret etmektedir.

Duygusal Zeka ile Bazı Değişkenler Arasındaki İlişki

Bu bölümde, çocuklardan elde edilen Genel Duygusal Zeka Ölçeği, Yüzler, Hikayeler, Anlama ve Yönetme bölümleri, Kısa Empati Ölçeği, Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği puanları ile çocukların cinsiyetleri, sosyo-ekonomik düzeyleri ve anne-baba öğrenim düzeylerine yönelik bilgiler yer almaktadır.

Tablo 34’de, çocukların ölçeklerden aldıkları öntest ve sontest ortalama puanlarının cinsiyetlerine göre Mann Whitney-U Testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 34 incelendiğinde, deney, placebo kontrol ve kontrol grubundaki çocukların cinsiyetlerine göre Genel Duygusal Zeka Ölçeği, Yüzler bölümü, Hikayeler bölümü, Anlama bölümü, Yönetme bölümü, Kısa Empati Ölçeği ve Öğretmen Değerlendirme Ölçeğinin öntest ve sontest puanlarının sıra ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir ($p>.05$).

Grupların sontest puanları genel olarak değerlendirildiğinde, tüm gruplarda kız çocukların puanlarının erkek çocuklardan daha yüksek olduğu dikkati çekmektedir. Özellikle deney grubundaki çocukların ön ve sontestleri karşılaştırıldığında, kızların sontestte puanlarının arttığı, erkeklerin puanlarının ise düştüğü gözlenmektedir. Bu durum, duygusal zeka eğitiminin kızlarda daha etkili olduğunu düşündürmektedir.

Deney, placebo kontrol ve kontrol gruplarındaki çocukların cinsiyetlerine göre karşılaştırmalarının anlamlı olmaması nedeniyle daha detaylı bilgi elde etmek için çocuklar kız veya erkek olarak ayrı ayrı ele alınarak gruplar arası karşılaştırmaları yapılmıştır.

Tablo 35’de, kız çocuklarının ölçeklerden aldıkları öntest-sontest ortalama puanları ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Tablo 35. Kız Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Öntest-Sontest Ortalama Puanları ve Standart Sapma Değerleri

Ölçekler	Gruplar	N	Öntest		Sontest	
			$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S
Genel Duygusal Zeka Ölçeği	Deney	20	25,95	5,45	38,65	1,73
	Placebo kontrol	20	26,15	4,38	30,15	3,38
	Kontrol	20	24,25	5,45	27,20	3,41
Yüzler Bölümü	Deney	20	12,60	2,48	18,05	,944
	Placebo kontrol	20	12,45	2,72	14,35	1,73
	Kontrol	20	11,90	2,73	13,50	1,61
Hikayeler Bölümü	Deney	20	2,75	1,33	4,55	,51
	Placebo kontrol	20	2,85	,93	3,20	1,06
	Kontrol	20	2,60	,88	2,95	,89
Anlama Bölümü	Deney	20	7,45	1,43	9,70	,57
	Placebo kontrol	20	7,05	,94	8,25	1,25
	Kontrol	20	6,50	1,19	7,35	1,09
Yönetme Bölümü	Deney	20	3,15	1,93	6,35	,75
	Placebo kontrol	20	3,80	1,70	4,35	1,14
	Kontrol	20	3,25	2,12	3,40	1,64
Kısa Empati Ölçeği	Deney	20	8,70	1,26	9,90	,31
	Placebo kontrol	20	8,30	1,38	9,55	,83
	Kontrol	20	8,20	1,36	9,10	1,21
Öğretmenler İçin Ç.D.Z.Değerlendirme Ölçeği	Deney	20	30,60	7,77	35,55	6,44
	Placebo kontrol	20	28,05	7,69	33,40	6,39
	Kontrol	20	35,70	5,57	31,50	7,10

Tablo 35’de, deney grubundaki kız çocukların sontest puanlarının dağılımına bakıldığında Genel Duygusal Zeka Ölçeği $\bar{x}=38.65$, Yüzler bölümü $\bar{x}=18.05$, Hikayeler bölümü $\bar{x}=4.55$, Anlama bölümü $\bar{x}=9.70$, Yönetme bölümü $\bar{x}= 6.35$, Kısa Empati Ölçeği $\bar{x}=9.90$ ve Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği $\bar{x}=35.55$ olduğu ve deney grubunun ortalamalarının kontrol gruplarından oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

Kız çocuklarının ölçeklere ait öntest-sontest puanlarının ANOVA sonuçları Tablo 36’da verilmiştir.

Tablo 36. Kız Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Puanların Anova Sonuçları

Ölçekler	Varyansın Kaynağı	Öntest						Sontest					
		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Tukey	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Tukey
Genel Duygusal Zeka Ölçeği	Gruplararası	43,600	2	21,800	,833	,440		1413,700	2	706,850	81,510	,000	Deney-kontrol-placebo kontrol
	Grup İçi	1491,250	57	26,162				494,300	57	8,672			
	Toplam	1534,850	59					1908,000	59				
Yüzler Bölümü	Gruplararası	5,433	2	2,717	,388	,680		234,100	2	117,050	54,464	,000	Deney-kontrol
	Grup İçi	399,550	57	7,010				122,500	57	2,149			
	Toplam	404,983	59					356,600	59				
Hikayeler Bölümü	Gruplararası	,633	2	,317	,277	,759		29,633	2	14,817	20,549	,000	Deney-kontrol
	Grup İçi	65,100	57	1,142				41,100	57	,721			
	Toplam	65,733	59					70,733	59				
Anlama Bölümü	Gruplararası	9,100	2	4,550	3,128	,051	Deney-Kontrol	56,233	2	28,117	27,396	,000	Deney-kontrol-placebo kontrol
	Grup İçi	82,900	57	1,454				58,500	57	1,026			
	Toplam	92,000	59					114,733	59				
Yönetme Bölümü	Gruplararası	4,900	2	2,450	,660	,521		90,700	2	45,350	30,093	,000	Deney-kontrol-placebo kontrol
	Grup İçi	211,500	57	3,711				85,900	57	1,507			
	Total	216,400	59					176,600	59				
Kısa Empati Ölçeği	Gruplararası	2,800	2	1,400	,785	,461		6,433	2	3,217	4,309	,018	Deney-kontrol
	Grup İçi	101,600	57	1,782				42,550	57	,746			
	Toplam	104,400	59					48,983	59				
Öğretmenler İçin Ç.D.Z.Değer. Ölçeği	Gruplararası	606,900	2	303,450	6,044	,004	Placebo kontrol-kontrol	164,233	2	82,117	1,857	,165	
	Grup İçi	2861,950	57	50,210				2520,750	57	44,224			
	Toplam	3468,850	59					2684,983	59				

Tablo 36 incelendiğinde, kız çocukların gruplarına göre Anlama bölümü ($F_{(2,57)}=3.128$ $p<.05$) ve Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği ($F_{(2,57)}=6.044$ $p<.01$) öntest puanlarında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Anlama bölümündeki farklılık deney grubundaki çocukların en yüksek, kontrol grubundaki çocukların ise en düşük ortalamaya sahip olmuş olmalarından kaynaklanmaktadır. Sontest puanlarına bakıldığında, Genel Duygusal Zeka Ölçeği ($F_{(2,57)}=81.510$ $p<.01$), Yüzler bölümü ($F_{(2,57)}=54.464$ $p<.01$), Hikayeler bölümü ($F_{(2,57)}=20.549$ $p<.01$), Anlama bölümü ($F_{(2,57)}=27.396$ $p<.01$) ve Yönetme bölümü ($F_{(2,57)}=30.093$ $p<.01$) ile Kısa Empati Ölçeği ($F_{(2,57)}=4.309$ $p<.05$) puanlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Tukey analizinden farklılığın deney grubu lehine olduğu anlaşılmaktadır. Bu bulgu, kız çocuklarının duygusal zekaları doğal süreçlerinde bırakıldığında artış gösterdiğini fakat eğitim verildiğinde bu artışın daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği, öğretmenlerin çocuklar hakkındaki görüşlerini yansıtmaktadır. Öğretmenlerin

gözlemlerindeki yetersizlikler nedeniyle sontest puanlarında farklılık elde edilememiş olabilir.

Bosacki ve Moore (2004) okul öncesi çocuklarının basit ve karışık duyguları anlamaları ile ilgili yapmış oldukları çalışmalarında, kız çocuklarının karışık duyguları tanıma, isimlendirme ve anlama bakımından yüksek puanlar aldığını belirtmişlerdir. Davis (1995), birinci ve üçüncü sınıf çocuklarının olumsuz duygularını gizlemelerinin cinsiyetlerine göre farklılığını araştırmıştır. Çalışmada kız çocukların erkeklere göre duygularını gizlemede daha başarılı oldukları tespit edilmiştir. Bir çok araştırma da kız çocuklarının duyguları tanıma, anlama ve ifade etme bakımından erkek çocuklardan daha iyi olduklarını göstermektedir (Aktaran: Tapia 1999).

Bruno ve arkadaşları (2002) sosyal duygusal eğitim programına katılan çocukların duygusal durumlarda verdikleri tepkileri incelediğinde, kızların hem öntest hem de sontest puanlarının erkeklerden yüksek olduğunu, ayrıca sevme, üzülme ve korkma gibi duyguları daha iyi tanıdıklarını tespit etmiştir. Duyguları anlama ve yönetme ve öfke kontrolü gibi alanlarda ise cinsiyetler arası fark bulunamamıştır.

Grinspan ve arkadaşları (2003) ilköğretim çocuklarına yüz ifadelerindeki duyguları ayırt etmelerini sağlamak amacıyla eğitim vermişlerdir. Eğitim sonucunda duyguları daha iyi tanıyan kız çocuklarının sosyal kaygılarının düşük, özdeğerlerinin yüksek olduğunu belirlemişlerdir.

Bu araştırmalar, kızların duyguları, tanıma, anlama ve yönetme gibi alanlarda daha yetenekli olması bakımından araştırma bulgularını desteklemektedir.

Tablo 37’de, erkek çocukların ölçeklerden aldıkları öntest-sontest ortalama puanları ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Tablo 37. Erkek Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Öntest-Sontest Ortalama Puanları ve Standart Sapma Değerleri

Ölçekler	Gruplar	N	Öntest		Sontest	
			$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S
Genel Duygusal Zeka Ölçeği	Deney	20	26,55	4,97	37,55	2,26
	Placebo kontrol	20	25,60	4,69	29,05	3,09
	Kontrol	20	25,10	4,46	27,05	2,56
Yüzler Bölümü	Deney	20	13,05	3,62	17,80	,951
	Placebo kontrol	20	12,25	2,17	14,30	1,22
	Kontrol	20	12,40	2,23	13,70	1,69
Hikayeler Bölümü	Deney	20	2,95	1,19	4,60	,50
	Placebo kontrol	20	3,00	1,89	3,00	1,12
	Kontrol	20	2,85	1,18	2,70	,99
Anlama Bölümü	Deney	20	7,30	1,34	9,20	,95
	Placebo kontrol	20	7,00	1,83	7,75	1,29
	Kontrol	20	6,65	1,53	7,55	1,10
Yönetme Bölümü	Deney	20	3,25	2,07	5,95	,60
	Placebo kontrol	20	3,35	1,63	4,00	1,08
	Kontrol	20	3,20	1,88	3,10	1,62
Kısa Empati Ölçeği	Deney	20	8,30	1,56	9,80	,52
	Placebo kontrol	20	7,80	1,58	9,40	,82
	Kontrol	20	8,10	1,45	9,40	1,05
Öğretmenler İçin Ç.D.Z.Değerlendirme Ölçeği	Deney	20	31,35	7,01	36,35	7,80
	Placebo kontrol	20	39,00	26,45	28,55	8,54
	Kontrol	20	34,05	8,77	30,65	8,50

Tablo 37’de, deney grubundaki erkek çocukların sontest puanlarının Genel Duygusal Zeka Ölçeğinde $\bar{x}=37.55$, Yüzler bölümünde $\bar{x}=17.80$, Hikayeler bölümünde $\bar{x}=4.60$, Anlama bölümünde $\bar{x}=9.20$, Yönetme bölümünde $\bar{x}=5.95$, Kısa Empati Ölçeğinde $\bar{x}=9.80$ ve Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeğinde $\bar{x}=36.35$ olduğu ve bu ortalamaların kontrol gruplarından oldukça yüksek olduğu dikkati çekmektedir.

Erkek çocuklarının ölçeklere ait puanlarının ANOVA sonuçları Tablo 38’de verilmiştir.

Tablo 38. Erkek Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Puanların Anova Sonuçları

Ölçekler	Varyansın Kaynağı	Öntest					Sontest					
		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Tukey
Genel Duygusal Zeka Ölçeği	Gruplararası	21,700	2	10,850	,489	,616	1243,333	2	621,667	87,961	,000	Deney-kontrol-placebo kontrol
	Grup İçi	1265,550	57	22,203			402,850	57	7,068			
	Toplam	1287,250	59				1646,183	59				
Yüzler Bölümü	Gruplararası	7,233	2	3,617	,476	,624	196,133	2	98,067	56,122	,000	Deney-kontrol
	Grup İçi	433,500	57	7,605			99,600	57	1,747			
	Toplam	440,733	59				295,733	59				
Hikayeler Bölümü	Gruplararası	,233	2	,117	,055	,947	41,733	2	20,867	25,306	,000	Deney-kontrol
	Grup İçi	121,500	57	2,132			47,000	57	,825			
	Toplam	121,733	59				88,733	59				
Anlama Bölümü	Gruplararası	4,233	2	2,117	,845	,435	32,433	2	16,217	12,856	,000	Deney-kontrol
	Grup İçi	142,750	57	2,504			71,900	57	1,261			
	Toplam	146,983	59				104,333	59				
Yönetme Bölümü	Gruplararası	,233	2	,117	,033	,967	84,900	2	42,450	30,726	,000	Deney-kontrol-placebo kontrol
	Grup İçi	199,500	57	3,500			78,750	57	1,382			
	Toplam	199,733	59				163,650	59				
Kısa Empati Ölçeği	Gruplararası	2,533	2	1,267	,542	,585	2,133	2	1,067	1,567	,218	
	Grup İçi	133,200	57	2,337			38,800	57	,681			
	Toplam	135,733	59				40,933	59				
Öğretmenler İçin Ç.D.Z. Değer. Ölçeği	Gruplararası	602,100	2	301,050	1,093	,342	651,600	2	325,800	4,742	,012	Deney-placebo kontrol
	Grup İçi	15693,500	57	275,325			3916,050	57	68,703			
	Toplam	16295,600	59				4567,650	59				

Tablo 38 incelendiğinde, erkek çocukların gruplarına göre öntest puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir ($p>.05$). Sontest puanlarına bakıldığında ise, Genel Duygusal Zeka Ölçeği ($F_{(2,57)}=87.961$ $p<.01$), Yüzler bölümü ($F_{(2,57)}=56.122$ $p<.01$), Hikayeler bölümü ($F_{(2,57)}=25.306$ $p<.01$), Anlama bölümü ($F_{(2,57)}=12.856$ $p<.01$) ve Yönetme bölümü ($F_{(2,57)}=30.726$ $p<.01$) ile Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeğinde ($F_{(2,57)}=4.742$ $p<.05$) anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Tukey analizi sonucunda farklılığın deney grubu lehine olduğu belirlenmiştir.

Smith ve Walden (1999) erkek çocuklarının üzgün yüz ifadelerini yorumlamada daha az başarılı olduklarını belirlemişlerdir. Buna benzer bir çok çalışma da, eğitim almadıklarında erkek çocukların duyguları tanıma, anlama ve yönetme yeteneklerinin daha düşük olduğunu göstermektedir (Kyung Hee ve Kyoung Hoe, 1998: 48; Kyoung Hoe ve Hye Jung, 1999: 156; Bar-On, 2000: 367).

Marrone ve arkadaşlarının altıncı sınıf çocuklarına üç ay boyunca uyguladıkları program sonucunda da hem kızlarda hem de erkeklerde sosyal-duygusal açıdan motivasyon, amaç belirleme, strateji belirleme gibi alanlarda olumlu kazançlar elde edilmiştir (Aktaran: Schulte-Vincent 2003:56).

Bu araştırmalar, erkek çocukların duyguları tanıma, anlama ve yönetme yeteneklerinin daha düşük olduğunu eğitim verildiğinde duygusal kazançlar elde edeceğini gösterdiği için araştırma bulgularını desteklemektedir.

Çocukların cinsiyetlerine göre elde edilen veriler karşılaştırıldığında, eğitimin kız çocuklarda Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği dışındaki tüm alanlarda, erkek çocuklarda ise Kısa Empati Ölçeği dışındaki tüm alanlarda etkili olduğu görülmektedir. Bu da eğitimin cinsiyet farklılığı gözetmeksizin etkili olduğunu düşündürmektedir.

Tablo 39’da, deney grubundaki çocukların ölçeklerden aldıkları ortalama puanların sosyo-ekonomik düzeye göre Mann Whitney -U Testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 39. Deney Grubundaki Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Ortalama Puanların Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Ölçekler	SED	N	Öntest			Sontest		
			Sıra Ort.	U	p	Sıra Ort.	U	p
Genel Duygusal Zeka Ölçeği	Alt	20	13.63	62.50	.000	17.05	131.00	.058
	Üst	20	27.38			23.95		
Yüzler Bölümü	Alt	20	12.63	42.50	.000	16.30	116.00	.017
	Üst	20	28.38			24.70		
Hikayeler Bölümü	Alt	20	17.70	144.00	.115	18.00	150.00	.114
	Üst	20	23.30			23.00		
Anlama Bölümü	Alt	20	16.52	120.50	.027	20.00	190.00	.754
	Üst	20	24.48			21.00		
Yönetme Bölümü	Alt	20	19.68	183.50	.651	19.08	171.50	.399
	Üst	20	21.33			21.93		
Kısa Empati Ölçeği	Alt	20	16.80	126.00	.039	20.08	191.50	.689
	Üst	20	24.20			20.93		
Öğretmenler İçin Ç.D.Z. Değerlendirme Ölçeği	Alt	20	11.88	27.50	.000	10.70	4.00	.000
	Üst	20	29.13			30.30		

Tablo 39’da, deney grubundaki çocukların Genel Duygusal Zeka Ölçeği öntest puanlarında sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı bir farklılığın olduğu (alt sed $U=13.63$, üst sed $=27.38$, $U=62.50$ $p<.01$), sontest puanlarında ise anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir ($U=131.00$ $p>.05$).

Yüzler bölümünde, öntest (alt sed $U=12.63$, üst sed $U=28.38$, $U=42.50$ $p<.01$) ve sontest puanlarında (alt sed $U=16.30$, üst sed $U=24.70$, $U=116.00$ $p<.05$) sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı bir farklılığın olduğu belirlenmiştir. Hikayeler bölümünde, öntest ve sontest puanlarında sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir (öntest $U=144.00$ $p>.05$; sontest $U=150.00$ $p>.05$). Anlama bölümündeki öntest puanları, sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı bir şekilde farklılık göstermektedir (alt sed $U=16.52$, üst sed $U=24.48$, $U=120.50$ $p<.05$). Sontest puanlarında ise, sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($U=190.00$, $p>.05$). Yönetme bölümünde, deney grubundaki çocukların öntest-ve sontest puanlarının sosyo-ekonomik düzeye göre farklılık göstermediği (öntest $U=183.50$ $p>.05$; sontest $U=171.50$ $p>.05$) görülmektedir.

Kısa Empati Ölçeği öntest puanlarında sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı farklılık tespit edilmiş (alt sed $=16.80$ üst sed $=24.20$ $U=126.00$ $p<.05$), sontest puanlarında ise anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($U=191.50$ $p>.05$).

Son olarak, Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği ön ve sontest puanlarının sosyo ekonomik düzeye göre farklılaştığı saptanmıştır (öntest: 27.50 $p<.01$, sontest: 4.00 $p<.01$).

Deney grubundaki çocukların öntest ve sontest puanları karşılaştırıldığında, üst sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların son uygulamada puanlarının düştüğü, alt sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların ise puanların arttığı dikkati çekmektedir. Bu durum, alt sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların eğitimden daha çok faydalandıkları ve üst sos yo-ekonomik düzey ile arasındaki farkın kapandığı izlenimini vermektedir. Öntest ölçümlerinde anlamlı farklılığın olduğu alanların fazla, sontestte farklı bulunan alanların az olması da bu sonucu desteklemektedir.

Tablo 40’da, placebo kontrol grubundaki çocukların ölçeklerden aldıkları ortalama puanlarının sosyo-ekonomik düzeye göre Mann Whitney -U testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 40. Placebo Kontrol Grubundaki Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Ortalama Puanların Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Mann Whitney -U Testi Sonuçları

Ölçekler	SED	N	Öntest			Sontest		
			Sıra Ort.	U	p	Sıra Ort.	U	p
Genel Duygusal Zeka Ölçeği	Alt	20	14.25	75.00	.001	16.25	115.00	.021
	Üst	20	26.75			24.75		
Yüzler Bölümü	Alt	20	13.05	51.00	.000	16.15	113.00	.015
	Üst	20	27.95			24.85		
Hikayeler Bölümü	Alt	20	21.10	188.00	.731	16.10	112.00	.013
	Üst	20	19.90			24.90		
Anlama Bölümü	Alt	20	19.35	177.00	.521	21.70	176.00	.492
	Üst	20	21.65			19.30		
Yönetme Bölümü	Alt	20	14.30	76.00	.001	16.60	122.00	.027
	Üst	20	26.70			24.40		
Kısa Empati Ölçeği	Alt	20	18.93	168.50	.380	18.17	153.50	.128
	Üst	20	22.08			22.83		
Öğretmenler İçin Ç.D.Z. Değerlendirme Ölçeği	Alt	20	13.48	59.50	.000	22.83	153.50	.208
	Üst	20	27.52			18.18		

Tablo 40’da placebo kontrol grubunun Genel Duygusal Zeka Ölçeğinin hem öntest (alt sed= 14.25, üst sed= 26.75, U=75.00 $p<.01$) hem de sontest puanlarında sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir (alt sed= 16.25, üst sed= 24.75, U=115.00 $p<.05$). Üst sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların duygusal zeka sıra ortalamalarının yüksek olduğu dikkati çekmektedir.

Yüzler bölümünde, hem öntest (öntest: alt sed=13.05, üst sed=27.95, U=51.00 $p<.01$) hem de sontest puanlarında (sontest: alt sed= 16.15, üst sed= 24.85, U=113.00 $p<.05$) sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir. Hikayeler bölümünde, grubun öntest puanlarında sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı bir farklılık bulunamazken (U=188.00 $p>.05$), sontest ortalamalarında sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı bir farklılığın olduğu belirlenmiştir (alt sed =16.10, üst sed=24.90 U=112.00 $p<.05$). Anlama

bölümündeki öntest ve sontest puanlarında, sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı bir farklılığın olmadığı saptanmıştır (öntest $U=177.00$ $p>.05$; sontest $U=176.00$ $p>.05$). Yönetme bölümünde, çocukların öntest ve sontest puanlarının ise sosyo-ekonomik düzeye göre farklılık gösterdiği görülmektedir (öntest alt sed=14.30 üst sed=26.70, $U=76.00$ $p<.01$; sontest alt sed=16.60 üst sed=24.40, $U=122.00$ $p<.05$).

Placebo kontrol grubundaki çocukların Kısa Empati Ölçeği öntest ve sontest puanlarının sosyo-ekonomik düzeye göre farklılaşmadığı Tablo 40'dan anlaşılmaktadır (öntest $U=168.50$ $p>.05$; sontest $U=153.50$ $p>.05$).

Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği öntest puanlarında sosyo-ekonomik duruma göre farklılık olduğu belirlenirken (alt sed=13.48, üst sed=27.52, $U=59.50$ $p<.01$), sontest puanlarında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($U=153.50$ $p>.05$).

Placebo kontrol grubundaki çocukların duygusal zeka ile ilgili bir çok ölçümde puanları sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Placebo kontrol grubuna günlük programları doğrultusunda duygusal zekayı içermeyen bir eğitim verilmiştir. Bu eğitimin sonucuna bağlı olarak çocuklar bir çok alanda ön ve sontest ölçümlerinde farklılık göstermiş olabilirler.

Tablo 40'a göre, alt sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların ölçeklerden aldıkları puanların üst sosyo-ekonomik düzeydeki çocuklardan daha düşük olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 41'de, kontrol grubundaki çocukların ölçeklerden aldıkları ortalama puanlarının sosyo-ekonomik düzeye göre Mann Whitney-U testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 41. Kontrol Grubundaki Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Ortalama Puanların Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Mann Whitney -U Testi Sonuçları

Ölçekler	SED	N	Öntest			Sontest		
			Sıra Ort.	U	p	Sıra Ort.	U	p
Genel Duygusal Zeka Ölçeği	Alt Üst	20 20	17.92 23.08	148.50	.162	16.65 24.35	123.00	.036
Yüzler Bölümü	Alt Üst	20 20	16.30 24.70	116.00	.021	16.60 24.40	122.00	.032
Hikayeler Bölümü	Alt Üst	20 20	21.13 19.88	187.50	.720	17.30 23.70	136.00	.069
Anlama Bölümü	Alt Üst	20 20	22.13 18.88	167.50	.365	20.98 20.02	190.50	.788
Yönetme Bölümü	Alt Üst	20 20	17.35 23.65	137.00	.081	18.23 22.77	154.50	.210
Kısa Empati Ölçeği	Alt Üst	20 20	21.27 19.73	184.50	.668	17.83 23.17	146.50	.104
Öğretmenler İçin Ç.D.Z. Değerlendirme Ölçeği	Alt Üst	20 20	12.60 28.40	42.00	.000	15.75 25.25	105.00	.010

Tablo 41’de kontrol grubunun puanlarına bakıldığında, Genel Duygusal Zeka Ölçeği öntest ortalamalarında sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı farklılık olmadığı ($U=148.50$ $p>.05$), fakat sontest ortalamalarında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir (alt sed=16.65, üst sed=24.35 $U=123.00$ $p<.05$). Yüzler bölümünde, öntest ve sontest puanlarının sıra ortalamalarında sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı farklılığın olduğu tespit edilmiştir (alt sed $U= 116.00$, üst sed $U= 122.00$ $p<.05$). Hikayeler, Anlama ve Yönetme bölümleri ile Kısa Empati Ölçeği öntest ve sontest puanlarında sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir ($p>.05$). Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeğinde ise çocukların hem öntest hem de son test puanlarının sıra ortalamalarında anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır (öntest $U= 42.00$ $p<.01$, sontest $U=105.00$ $p<.01$).

Kontrol grubuna duygusal zeka eğitimi verilmemiş, kendi eğitim süreçlerinde bırakılmıştır. Bu nedenle tüm alanlarda değil de Genel Duygusal Zeka Ölçeği, Yüzler bölümü ve Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği puanlarında anlamlı farklılık olmuş olabilir. Bu da çocukların normal gelişim

süreçlerine bağlı olarak da duygusal zekalarında farklılık olabileceğini düşündürmektedir.

Alt sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların ölçeklerden aldıkları öntest-sontest ortalama puanları ve standart sapma değerleri Tablo 42’de verilmiştir.

Tablo 42. Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Öntest-Sontest Ortalama Puanları ve Standart Sapma Değerleri

Ölçekler	Gruplar	N	Öntest		Sontest	
			$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S
Genel Duygusal Zeka Ölçeği	Deney	20	23,20	4,96	37,45	2,37
	Placebo kontrol	20	23,55	4,68	28,35	3,18
	Kontrol	20	23,50	5,43	26,05	2,58
Yüzler Bölümü	Deney	20	10,80	2,50	17,55	1,05
	Placebo kontrol	20	10,80	2,26	13,80	1,54
	Kontrol	20	11,20	2,82	13,05	1,39
Hikayeler Bölümü	Deney	20	2,50	1,54	4,45	,51
	Placebo kontrol	20	3,10	1,92	2,65	1,09
	Kontrol	20	2,80	1,11	2,55	,94
Anlama Bölümü	Deney	20	6,85	1,53	9,40	,88
	Placebo kontrol	20	6,95	1,54	8,15	1,42
	Kontrol	20	6,85	1,35	7,50	1,10
Yönetme Bölümü	Deney	20	3,05	2,04	6,05	,76
	Placebo kontrol	20	2,70	1,53	3,75	1,16
	Kontrol	20	2,65	2,13	2,95	1,57
Kısa Empati Ölçeği	Deney	20	8,00	1,56	9,85	,37
	Placebo kontrol	20	7,85	1,57	9,30	,86
	Kontrol	20	8,25	1,37	9,00	1,21
Öğretmenler İçin Ç.D.Z. Değerlendirme Ölçeği	Deney	20	25,40	3,33	29,65	2,43
	Placebo kontrol	20	22,60	6,12	32,65	4,56
	Kontrol	20	29,85	7,29	27,80	4,41

Tablo 42’de alt sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların gruplarına göre sontest puanlarının dağılımına bakıldığında, deney grubunun Genel Duygusal Zeka Ölçeğinde $\bar{x}=37.45$, Yüzler bölümünde $\bar{x}=17.55$, Hikayeler bölümünde $\bar{x}=4.45$, Anlama bölümünde $\bar{x}=9.40$, Yönetme bölümünde $\bar{x}=6.05$ ve Kısa Empati Ölçeğinde $\bar{x}=9.85$ ortalamaya sahip olduğu ve bu ortalamaların diğer gruplardan oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeğinde ise deney grubunun sontest puanı placebo kontrol grubundan daha düşüktür (deney $\bar{x}=29.65$, placebo kontrol $\bar{x}=32.65$).

Tablo 43’de alt sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların ölçeklerden aldıkları puanların ANOVA sonuçları verilmiştir.

Tablo 43. Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Puanların ANOVA Sonuçları

Ölçekler	Varyansın Kaynağı	Öntest						Sontest					
		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Tukey	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Tukey
Genel Duygusal Zeka Ölçeği	Gruplararası	1,433	2	,717	,028	,972		1453,733	2	726,867	97,154	,000	Deney-kontrol-placebo kontrol
	Grup İçi	1445,150	57	25,354				426,450	57	7,482			
	Toplam	1446,583	59					1880,183	59				
Yüzler Bölümü	Gruplararası	2,133	2	1,067	,165	,848		232,500	2	116,250	64,270	,000	Deney-kontrol
	Grup İçi	367,600	57	6,449				103,100	57	1,809			
	Toplam	369,733	59					335,600	59				
Hikayeler Bölümü	Gruplararası	3,600	2	1,800	,743	,480		45,733	2	22,867	29,323	,000	Deney-kontrol
	Grup İçi	138,000	57	2,421				44,450	57	,780			
	Toplam	141,600	59					90,183	59				
Anlama Bölümü	Gruplararası	,133	2	,067	,031	,970		37,300	2	18,650	13,923	,000	Deney-kontrol
	Grup İçi	124,050	57	2,176				76,350	57	1,339			
	Toplam	124,183	59					113,650	59				
Yönetme Bölümü	Gruplararası	1,900	2	,950	,258	,773		103,600	2	51,800	35,297	,000	Deney-kontrol
	Grup İçi	209,700	57	3,679				83,650	57	1,468			
	Toplam	211,600	59					187,250	59				
Kısa Empati Ölçeği	Gruplararası	1,633	2	,817	,363	,697		7,433	2	3,717	4,734	,013	Deney-kontrol
	Grup İçi	128,300	57	2,251				44,750	57	,785			
	Toplam	129,933	59					52,183	59				
Öğretmenler İçin Ç.D.Z.Değer. Ölçeği	Gruplararası	534,700	2	267,350	7,887	,001	Placebo kontrol-kontrol	239,633	2	119,817	7,794	,001	Kontrol-Placebo kontrol
	Grup İçi	1932,150	57	33,897				876,300	57	15,374			
	Toplam	2466,850	59					1115,933	59				

Tablo 43 incelendiğinde, alt sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği dışında, öntest puanlarında anlamlı farklılık olmadığı ($p>.05$), sontest puanlarında ise tüm bölümlerde anlamlı farklılığın olduğu görülmektedir ($p<.01$). Farklılığın kaynağına bakıldığında, Genel Duygusal Zeka Ölçeği ($F_{(2,57)}=97.154$ $p<.01$), Yüzler bölümü ($F_{(2,57)}=64.270$ $p<.01$), Hikayeler bölümü ($F_{(2,57)}=29.323$ $p<.01$), Anlama bölümü ($F_{(2,57)}=13.923$ $p<.01$), Yönetme bölümü ($F_{(2,57)}=35.297$ $p<.01$) ve Kısa Empati Ölçeğinde ($F_{(2,57)}=4.754$ $p<.01$) deney grubu lehine farklılığın olduğu belirlenmiştir. Alt sosyo-ekonomik düzeydeki çocuklara uygulanan eğitim programının, çocukların duygusal zekasını desteklemede etkili olduğu görülmektedir.

Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeğinde deney grubu lehine farklılığın çıkmaması, Tablo 42’de belirtildiği gibi deney

grubunun son test puanlarının düşük olmasından kaynaklanmış olabilir. Alt sosyo-ekonomik düzeyi temsil eden deney grubundaki çocukların duygusal zeka ve alt bölümlerine ilişkin puanlarının anlamlı düzeyde yüksek olmasına rağmen, öğretmenlerinin değerlendirmiş olduğu sontest puanlarının düşük olmasının nedeni, öğretmenlerin bu çocuklardan beklentilerinin yüksek olmasından kaynaklanmış olabilir. Bu durum, öğretmenlerin objektif olarak gözlem yapamadıklarını düşündürmektedir.

Garner ve arkadaşları (1997) alt sosyo-ekonomik düzeydeki annelerin çocukları ile duygular hakkında konuşmaları ve çocuklarının duyguları anlamaları konusunda bir çalışma yapmışlardır. Çalışma sonucunda, annelerin duyguların nedenleri ve sonuçları hakkında yapmış oldukları empatik açıklamaların, çocuklarının duygusal yeteneklerini etkilediği belirlenmiştir.

Garner ve Spears (2000) alt sosyo-ekonomik düzeydeki okul öncesi çocukların kızgınlık ve üzüntü duygularını yönetme yeteneği ile ilgili yapmış olduğu çalışmalarında, çocukların üzüntüden çok kızgınlık duygusu yaşadıkları belirlenmiştir. Araştırma, çocukların kızgınlık duygusunu yaşadıklarında bunu açığa vurduklarını, üzüntü duygusunu yaşadıklarında ise ebeveynin desteğini aradıklarını göstermiştir.

Bruno ve arkadaşları (2002) kenar mahallede yaşayan ilköğretim öğrencilerinin duygusal ve sosyal zekalarını desteklemek amacıyla eğitim programı geliştirmiş ve bu programı bir eğitim yılı süresince uygulamışlardır. Uygulama sonucunda, programın öğrencilerin duygusal durumları doğru şekilde anlamalarını sağladığı, fakat antisosyal tepkilerini azaltmalarında çok etkili olmadığı tespit edilmiştir.

Bu araştırmalar, alt sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların duygusal yeteneklerinin çevresel faktörlerden etkilendiğini ve eğitim verildiğinde duygusal yeteneklerinin arttığını göstermesi bakımından araştırmanın bulgularını desteklemektedir.

Tablo 44’de üst sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların ölçeklerden aldıkları öntest-sontest ortalama puanları ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Tablo 44. Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Öntest-Sontest Ortalama Puanları ve Standart Sapma Değerleri

Ölçekler	Gruplar	N	Öntest		Sontest	
			$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S
Genel Duygusal Zeka Ölçeği	Deney	20	29,30	3,23	38,75	1,48
	Placebo kontrol	20	28,20	2,84	30,85	2,85
	Kontrol	20	25,85	4,17	28,20	3,02
Yüzler Bölümü	Deney	20	14,85	2,11	18,30	,66
	Placebo kontrol	20	13,90	1,41	14,85	1,23
	Kontrol	20	13,10	1,65	14,15	1,69
Hikayeler Bölümü	Deney	20	3,20	,77	4,70	,47
	Placebo kontrol	20	2,75	,85	3,55	,89
	Kontrol	20	2,65	,99	3,10	,85
Anlama Bölümü	Deney	20	7,90	,98	9,50	,76
	Placebo kontrol	20	7,10	1,37	7,85	1,14
	Kontrol	20	6,30	1,34	7,40	1,10
Yönetme Bölümü	Deney	20	3,35	1,95	6,25	,64
	Placebo kontrol	20	4,45	1,32	4,60	,88
	Kontrol	20	3,80	1,67	3,55	1,64
Kısa Empati Ölçeği	Deney	20	9,00	1,08	9,85	,49
	Placebo kontrol	20	8,25	1,40	9,65	,75
	Kontrol	20	8,05	1,43	9,50	1,00
Öğretmenler İçin Ç.D.Z.Değerlendirme Ölçeği	Deney	20	36,55	5,77	42,25	3,63
	Placebo kontrol	20	44,45	23,10	29,30	9,98
	Kontrol	20	39,90	1,77	34,35	8,10

Tablo 44 incelendiğinde, üst sosyo-ekonomik düzeyi temsil eden deney grubundaki çocukların sontest ortalamaları Genel Duygusal Zeka Ölçeğinde $\bar{x}=38.75$, Yüzler bölümünde $\bar{x}=18.30$, Hikayeler bölümünde $\bar{x}=4.70$, Anlama bölümünde $\bar{x}=9.50$, Yönetme bölümünde $\bar{x}=6.25$, Kısa Empati Ölçeğine $\bar{x}=9.85$, Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeğinde $\bar{x}=42.25$ ’dir. Deney grubunun sontest puanlarının kontrol gruplarından yüksek olduğu görülmektedir.

Üst sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların ölçeklerden aldıkları puanların ANOVA sonuçları Tablo 45’de verilmiştir.

Tablo 45. Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Puanların ANOVA Sonuçları

Ölçekler	Varyansın Kaynağı	Öntest						Sontest					
		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Tukey	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Tukey
Genel Duygusal Zeka Ölçeği	Gruplararası	124,233	2	62,117	5,192	,008	Deney-kontrol	1204,900	2	602,450	92,935	,000	Deney-placebo kontrol-kontrol
	Grup İçi	681,950	57	11,964				369,500	57	6,482			
	Toplam	806,183	59					1574,400	59				
Yüzler Bölümü	Gruplararası	30,700	2	15,350	5,024	,010	Deney-kontrol	197,433	2	98,717	61,630	,000	Deney-kontrol
	Grup İçi	174,150	57	3,055				91,300	57	1,602			
	Toplam	204,850	59					288,733	59				
Hikayeler Bölümü	Gruplararası	3,433	2	1,717	2,249	,115		27,233	2	13,617	23,555	,000	Deney-kontrol
	Grup İçi	43,500	57	,763				32,950	57	,578			
	Toplam	46,933	59					60,183	59				
Anlama Bölümü	Gruplararası	25,600	2	12,800	8,310	,001	Deney-kontrol	48,900	2	24,450	23,884	,000	Deney-kontrol
	Grup İçi	87,800	57	1,540				58,350	57	1,024			
	Toplam	113,400	59					107,250	59				
Yönetme Bölümü	Gruplararası	12,233	2	6,117	2,197	,120		74,100	2	37,050	28,733	,000	Deney-kontrol-placebo kontrol
	Grup İçi	158,700	57	2,784				73,500	57	1,289			
	Toplam	170,933	59					147,600	59				
Kısa Empati Ölçeği	Gruplararası	10,033	2	5,017	2,897	,063		1,233	2	,617	1,031	,363	
	Grup İçi	98,700	57	1,732				34,100	57	,598			
	Toplam	108,733	59					35,333	59				
Öğretmenler İçin Ç.D.Z. Değer. Ölçeği	Gruplararası	628,900	2	314,450	1,655	,200		1704,100	2	852,050	13,196	,000	Deney-placebo kontrol
	Grup İçi	10827,700	57	189,960				3680,500	57	64,570			
	Toplam	11456,600	59					5384,600	59				

Tablo 45’de, üst sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların Kısa Empati Ölçeği dışındaki sontest puanlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılığın olduğu görülmektedir ($p<.01$). Tukey analizi farklılığın deney grubu lehine olduğunu göstermektedir. Uygulanan eğitim programı ile üst sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların duygusal zekalarının desteklendiği söylenebilir. Kısa Empati Ölçeğinde anlamlı düzeyde farklılığın çıkmamasının nedeni ($p>.05$), çocukların günlük eğitim programlarında da empatik olmaya yönelik hedeflerin olmasından kaynaklanmış olabilir.

Alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların verileri karşılaştırıldığında, eğitimin alt sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların duygusal zeka ile ilgili tüm alanlarda etkisinin olduğu, üst sosyo-ekonomik düzeyde ise Kısa Empati Ölçeği dışındaki tüm alanlarda etkisinin olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durum, alt sosyo-ekonomik düzeyin eğitimden daha çok yararlandığı sonucunu vermektedir.

Tablo 46’da deney grubundaki çocukların ölçeklerden aldıkları ortalama puanların anne öğrenim düzeyine göre Kruskal Wallis testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 46. Deney Grubundaki Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Ortalama Puanların Anne Öğrenim Düzeyine Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Ölçekler	Anne Öğr. Düzeyi	N	Öntest				Sontest			
			Sıra Ort.	x^2	p	Anlamlı Fark	Sıra Ort.	x^2	p	Anlamlı Fark
Genel Duygusal Zeka Ölçeği	İlköğretim	7	14.00	7.88	.019	Üniver.-ilköğr.	12.71	5.16	.076	
	Lise	13	16.12			Üniver.-lise	19.35			
	Üniversite	20	25.63				23.98			
Yüzler Bölümü	İlköğretim	7	9.79	11.85	.003	Üniver.-ilköğr.	11.79	7.61	.022	Üniver.-ilköğr.
	Lise	13	17.38			Üniver.-lise	18.62			
	Üniversite	20	26.27				24.77			
Hikayeler Bölümü	İlköğretim	7	19.86	2.67	.263		14.71	3.65	.161	
	Lise	13	16.69				19.77			
	Üniversite	20	23.20				23.00			
Anlama Bölümü	İlköğretim	7	20.79	.79	.673		18.29	.52	.771	
	Lise	13	18.27				21.69			
	Üniversite	20	21.85				20.50			
Yönetme Bölümü	İlköğretim	7	24.79	1.85	.397		18.36	1.54	.462	
	Lise	13	17.54				18.42			
	Üniversite	20	20.92				22.60			
Kısa Empati Ölçeği	İlköğretim	7	17.00	1.46	.482		17.43	2.64	.267	
	Lise	13	19.27				19.81			
	Üniversite	20	22.52				22.02			
Öğretmenler İçin Ç.D.Z. Değerlendirme Ölçeği	İlköğretim	7	10.71	9.48	.009	Üniver.-ilköğr.	9.50	13.72	.001	Üniver.-ilköğr.
	Lise	13	17.88			Üniver.-lise	16.96			Üniver.-lise
	Üniversite	20	25.63				26.65			

Tablo 46 incelendiğinde, deney grubundaki çocukların öntestte Genel Duygusal Zeka Ölçeği, Yüzler bölümü ve Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği puanlarında, sontestte ise Yüzler bölümü ve Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği ortalama puanlarında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.

Deney grubundaki çocukların Genel Duygusal Zeka Ölçeği öntest ortalama puanlarına bakıldığında, anne öğrenim durumuna göre anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir (ilköğretim:14.00, lise:16.12, üniversite:25.63, $x^2= 7.88$ $p<.05$). Gruplar arasında ikili karşılaştırmalar Mann Whitney U testi ile yapıldığında, anneleri üniversite mezunu olan çocukların, anneleri ilköğretim ve lise mezunu olan çocuklara göre deney öncesindeki duygusal zeka düzeylerinin anlamlı olarak daha

yüksek olduğunu ortaya çıkarmıştır. Aynı çocukların duygusal zeka eğitim programı sonrasında sontest ortalama puanları arasında anne öğrenim düzeyine göre anlamlı fark bulunamamıştır ($x^2=5.16$ $p>.05$).

Yüzler bölümüne ilişkin ölçümlere bakıldığında, deney grubundaki çocukların öntest ortalama puanlarında anne öğrenim durumuna göre anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir (ilköğretim:9.79, lise:17.38, üniversite:26.27, $x^2=11.85$ $p<.01$). Farklılığın anneleri üniversite mezunu olan çocukların lehine olduğu, bu çocukların ortalama puanlarının anneleri ilköğretim ve lise mezunu olan çocuklara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir. Deney grubundaki çocukların eğitim programı sonrasındaki sontest ortalama puanları arasında da farklılık olduğu tespit edilmiştir (ilköğretim:11.79, lise:18.62, üniversite:24.77, $x^2=7.61$ $p<.05$). Farklılığın, anneleri üniversite mezunu olan çocuklar ile anneleri ilköğretim mezunu olan çocuklardan kaynaklandığı ortaya çıkmıştır.

Hikayeler, Anlama ve Yönetme bölümleri ve Kısa Empati Ölçeğinde çocukların öntest puanlarına bakıldığında, deney grubunun ortalamalarında anne öğrenim düzeyinin anlamlı farklılık oluşturmadığı saptanmıştır ($p>.05$).

Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeğine ilişkin deney grubundaki çocukların öntest ortalamalarına bakıldığında, öntest puanlarının anne öğrenim durumuna göre farklılaştığı görülmektedir (ilköğretim:10.71, lise:17.88, üniversite:25.63, $x^2=9.48$, $p<.01$). Deney grubundaki çocukların sontest puanlarında da anlamlı farklılık bulunmuştur (ilköğretim:9.50, lise:16.96, üniversite:26.65, $x^2=13.72$, $p<.01$). Ön ve sontestte de farklılığın anneleri üniversite mezunu olan çocukların lehine olduğu görülmektedir.

Deney grubundaki çocukların öntest ve sontest ortalamaları karşılaştırıldığında, anneleri lise mezunu olan çocukların önteste göre sontestte puanlarının arttığı, anneleri üniversite mezunu olan çocukların ise puanlarının düştüğü dikkati çekmektedir. Bu durumda anneleri lise mezunu olan çocukların

eğitimden daha fazla faydalandıkları, eğitimin gruplar arasındaki farkı azalttığı söylenebilir.

Tablo 47’de placebo kontrol grubundaki çocukların ölçeklerden aldıkları ortalama puanlarının anne öğrenim düzeyine göre Kruskal Wallis testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 47. Placebo Kontrol Grubundaki Çocukların Grupları ile Ölçeklerden Aldıkları Ortalama Puanların Anne Öğrenim Düzeyine Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Ölçekler	Anne Öğr. Düzeyi	N	Öntest				Sontest			
			Sıra Ort.	χ^2	p	Anlamlı fark	Sıra Ort.	χ^2	p	Anlamlı fark
Genel Duygusal Zeka Ölçeği	İlköğretim	10	10.50	14.13	.001	Üniver.-ilköğr.	16.20	3.61	.164	
	Lise	12	18.42			Üniver.-lise	18.46			
	Üniversite	18	27.44				24.25			
Yüzler Bölümü	İlköğretim	10	10.15	15.54	.000	Üniver.-ilköğr.	16.15	2.20	.333	
	Lise	12	18.25			Üniver.-lise	20.71			
	Üniversite	18	27.75				22.78			
Hikayeler Bölümü	İlköğretim	10	17.30	1.40	.496		14.55	6.03	.049	Üniver.-ilköğr.
	Lise	12	22.88				18.67			
	Üniversite	18	20.69				25.03			
Anlama Bölümü	İlköğretim	10	18.05	2.51	.285		20.40	0.00	.998	
	Lise	12	17.83				20.67			
	Üniversit	18	23.64				20.44			
Yönetme Bölümü	İlköğretim	10	13.05	10.35	.006	Üniver.-ilköğr.	19.05	4.34	.114	
	Lise	12	17.46			Üniver.-lise	15.92			
	Üniversite	18	26.67				24.36			
Kısa Empati Ölçeği	İlköğretim	10	17.10	2.07	.355		16.40	2.52	.284	
	Lise	12	24.00				21.13			
	Üniversite	18	20.06				22.36			
Öğretmenler İçin Ç.D.Z. Değerlendirme Ölçeği	İlköğretim	10	10.85	9.40	.009	Üniver.-ilköğr.	19.00	1.08	.583	
	Lise	12	22.29			Lise-ilköğr.	23.42			
	Üniversite	18	24.67				19.39			

Tablo 47’de, placebo kontrol grubundaki çocukların öntestte Genel Duygusal Zeka Ölçeği, Yüzler bölümü, Yönetme bölümü ve Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği puanlarında, sontestte ise sadece Hikayeler bölümü ortalamalarında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.

Placebo kontrol grubundaki çocukların Genel Duygusal Zeka Ölçeği öntest puanlarında, anne öğrenim durumuna göre anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir

(ilköğretim:10.50, lise:18.42, üniversite:27.44, $x^2= 14.13$ $p<.01$). Gruplar arası yapılan karşılaştırmalar sonucu, farklılığın anneleri üniversite mezunu olan çocukların lehine olduğu, bu çocukların anneleri ilköğretim ve lise mezunu olan çocuklara göre eğitim öncesindeki duygusal zeka düzeylerinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Eğitim sonrasındaki sontest ölçümlerine bakıldığında ise puanlar arasında anne öğrenim düzeyine göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($x^2= 3.61$ $p>.05$).

Yüzler bölümüne ilişkin öntest ortalama puanlarına bakıldığında, anne öğrenim durumunun anlamlı farklılık oluşturduğu görülmektedir (ilköğretim:10.15, lise:18.25, üniversite:27.75, $x^2=15.54$ $p<.01$). Farklılığın kaynağı araştırıldığında, anneleri üniversite mezunu olan çocukların, anneleri ilköğretim ve lise mezunu olan çocuklara göre öntest ölçümlerinin anlamlı olarak yüksek olduğu tespit edilmiştir. Placebo kontrol grubuna uygulanan etkinlik sonrasında yapılan sontest ölçümlerinde ise anne öğrenim durumunun anlamlı bir farklılığa neden olmadığı saptanmıştır ($x^2=2.20$ $p>.05$).

Hikayeler bölümünde çocukların öntest puanlarına bakıldığında, grubunun ortalamalarında anne öğrenim düzeyi anlamlı farklılık oluşturmazken ($x^2=1.40$ $p>.05$), sontest ortalama puanlarında ise anlamlı farklılık oluşturduğu tespit edilmiştir (ilköğretim:14.55, lise:18.67, üniversite:25.03 $x^2=6.03$, $p<.05$). Farklılığın nedeninin, anneleri üniversite mezunu olan çocuklar ile anneleri ilköğretim mezunu olan çocuklardan kaynaklandığı saptanmıştır.

Anlama bölümüne bakıldığında, placebo kontrol grubundaki çocukların öntest ve sontest puanlarının anne öğrenim durumuna göre anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmektedir (öntest $x^2=2.51$ $p>.05$, sontest $x^2=0.00$ $p>.05$).

Yönetme bölümünde, placebo grubundaki çocukların öntest ortalama puanlarında anne öğrenim düzeyinin anlamlı farklılık oluşturduğu saptanmıştır (ilköğretim:13.05, lise:17.46, üniversite:26.67 $x^2=10.35$, $p<.01$). Farklılığın sebebi incelendiğinde, anneleri üniversite mezunu olan çocukların farklılığa neden olduğu

belirlenmiştir. Sontest puanlarına bakıldığında ise grubun ortalamalarında anne öğrenim düzeyinin anlamlı farklılık oluşturmadığı saptanmıştır ($x^2=4.34$ $p>.05$).

Kısa Empati Ölçeğine ilişkin placebo grubundaki çocukların öntest ve sontest puanlarının anne öğrenim durumuna göre farklılık göstermediği Tablo 47'den anlaşılmaktadır (öntest $x^2=2.07$ $p>.05$, sontest $x^2=2.52$ $p>.05$).

Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeğine ilişkin Placebo kontrol grubunun sontest puanlarında, anne öğrenim durumuna göre anlamlı bir farklılık olmayıp ($x^2= 1.08$ $p>.05$), öntest puanlarında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir (ilköğretim:10.85, lise:22.29, üniversite:24.67, $x^2=9.40$, $p<.01$). Farklılık, anneleri ilköğretim mezunu olan çocukların en düşük ortalamaya sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

Placebo kontrol grubundaki çocukların ön ve sontestleri karşılaştırıldığında, anneleri ilköğretim mezunu olan çocukların önteste göre sontestte ortalamaları yükselirken, anneleri üniversite mezunu olan çocukların ortalamalarının düştüğü gözlenmektedir. Öntestlerde gruplar arası anlamlı farkın olması, sontestlerde ise farkın az olması gruplar arası farkın azaldığına işaret etmektedir. Bu da placebo grubuna uygulanan etkinliklerin etkisinden kaynaklanmış olabilir.

Tablo 48'de kontrol grubundaki çocukların ölçeklerden aldıkları ortalama puanların anne öğrenim düzeyine göre Kruskal Wallis testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 48. Kontrol Grubundaki Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Ortalama Puanların Anne Öğrenim Düzeyine Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Ölçekler	Anne Öğr. Düzeyi	N	Öntest				Sontest		
			Sıra Ort.	x^2	p	Anlamli fark	Sıra Ort.	x^2	p
Genel Duygusal Zeka Ölçeği	İlköğretim	8	16.06	1.92	.383		16.06	2.54	.281
	Lise	19	20.45				19.84		
	Üniversite	13	23.31				24.19		
Yüzler Bölümü	İlköğretim	8	11.88	6.83	.033	Üniver.-ilköğr.	15.19	2.14	.343
	Lise	19	20.76				21.97		
	Üniversite	13	25.42				21.62		
Hikayeler Bölümü	İlköğretim	8	23.75	.99	.611		16.94	2.24	.327
	Lise	19	19.13				19.61		
	Üniversite	13	20.50				24.00		
Anlama Bölümü	İlköğretim	8	20.31	.19	.910		17.38	.87	.648
	Lise	19	21.26				21.76		
	Üniversite	13	19.50				20.58		
Yönetme Bölümü	İlköğretim	8	17.25	1.34	.513		22.13	1.64	.440
	Lise	19	20.11				18.08		
	Üniversite	13	23.08				23.04		
Kısa Empati Ölçeği	İlköğretim	8	22.19	1.11	.573		14.69	3.19	.203
	Lise	19	18.50				21.53		
	Üniversite	13	22.38				22.58		
Öğretmenler İçin Ç.D.Z. Değerlendirme Ölçeği	İlköğretim	8	11.19	12.80	.002	Üniver.-ilköğr. Üniver.-lise	17.13	3.09	.214
	Lise	19	18.53				18.79		
	Üniversite	13	29.12				25.08		

Tablo 48 incelendiğinde, kontrol grubundaki çocukların öntestte Yüzler bölümü ve Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği ortalama puanlarında anlamlı farklılık olduğu, sontest ortalamalarında ise anlamlı farklılık olmadığı dikkati çekmektedir.

Kontrol grubunun Genel Duygusal Zeka Ölçeği ortalama puanlarına bakıldığında öntest ve sontest ölçümlerinde anne öğrenim durumunun anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmektedir (öntest: $x^2= 1.92$ $p>.05$, sontest: $x^2=2.54$ $p>.05$).

Yüzler bölümüne ait öntest ortalama puanlarında, anne öğrenim durumunun öntest puanlarında anlamlı farklılık oluşturduğu belirlenmiştir (ilköğretim:11.88, lise:20.76, üniversite:25.42, $x^2=6.83$ $p<.05$). Farklılığın sebebini belirlemek amacıyla yapılan gruplar arasındaki ikili karşılaştırmalar, anneleri üniversite mezunu olan çocukların ortalamalarının anneleri ilköğretim mezunu olan çocuklardan daha yüksek

olduğunu göstermiştir. Yüzler bölümünün sontest puanlarında ise anne öğrenim durumunun anlamlı bir farklılık oluşturmadığı tespit edilmiştir ($\chi^2=2.14$ $p>.05$).

Kontrol grubundaki çocukların Hikayeler, Anlama ve Yönetme bölümlerine ve Kısa Empati Ölçeğine ilişkin öntest ve sontest puanlarının ortalamalarında anne öğrenim düzeyinin anlamlı farklılık oluşturmadığı saptanmıştır ($p>.05$).

Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeğine ilişkin sontest puanlarında anne öğrenim durumuna göre anlamlı bir farklılık olmayıp ($\chi^2=3.09$, $p>.05$), öntest puanlarında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir (ilköğretim:11.19, lise:18.53, üniversite:29.12, $\chi^2=12.80$ $p<.01$). Farklılığın, anneleri üniversite mezunu olan çocukların lehine olduğu gözlenmiştir.

Kontrol grubunun kendi eğitim süreçlerinde bırakılması nedeniyle, anne öğrenim düzeyine bağlı olarak çocukların duygusal zekalarında farklılık olmadığı görülmektedir.

Anneleri ilköğretim mezunu olan çocukların ölçeklerden aldıkları ortalama puanların gruplara göre Kruskal Wallis testi sonuçları Tablo 49'da verilmiştir.

Tablo 49. Anneleri İlköğretim Mezunu Olan Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Ortalama Puanların Gruplara Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Ölçekler	Gruplar	N	Öntest			Sontest			
			Sıra Ort.	x^2	p	Sıra Ort.	x^2	p	Anlamlı Fark
Genel Duygusal Zeka Ölçeği	Deney	7	15,50	1.38	.502	21,43	14.12	.001	Deney-p.kontrol Deney-kontrol
	Placebo kontrol	10	11,25			11,45			
	Kontrol	8	13,00			7,56			
Yüzler Bölümü	Deney	7	10,93	.95	.621	21,57	14.43	.001	Deney-p.kontrol Deney-kontrol
	Placebo kontrol	10	13,20			11,20			
	Kontrol	8	14,56			7,75			
Hikayeler Bölümü	Deney	7	12,93	1.11	.574	20,93	12.02	.002	Deney-p.kontrol Deney-kontrol
	Placebo kontrol	10	11,45			10,00			
	Kontrol	8	15,00			9,81			
Anlama Bölümü	Deney	7	15,71	1.52	.468	18,14	6.68	.035	Deney-kontrol
	Placebo kontrol	10	12,40			12,90			
	Kontrol	8	11,38			8,63			
Yönetme Bölümü	Deney	7	16,21	1.93	.382	21,00	12.58	.002	Deney-p.kontrol Deney-kontrol
	Placebo kontrol	10	11,75			10,85			
	Kontrol	8	11,75			8,69			
Kısa Empati Ölçeği	Deney	7	13,50	1.138	.566	16,79	3.32	.191	
	Placebo kontrol	10	11,25			12,35			
	Kontrol	8	14,75			10,50			
Öğretmenler İçin Ç.D.Z. Değerlendirme Ölçeği	Deney	7	15,14	3.70	.157	11,43	1.39	.500	
	Placebo kontrol	10	9,55			15,10			
	Kontrol	8	15,44			11,75			

Tablo 49 incelendiğinde, anneleri ilköğretim mezunu olan çocukların gruplarına göre öntest puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı ($p>.05$) görülmektedir. Sontest puanlarında ise çocukların grupları ile Genel Duygusal Zeka Ölçeği, Yüzler, Hikayeler, Anlama ve Yönetme bölümlerine ait puanlarında anlamlı farklılık olduğu ortaya çıkmıştır ($p<.01$).

Anneleri ilköğretim mezunu olan çocukların Genel Duygusal Zeka Ölçeği sontest puanlarında gruplarına göre anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir (deney:21.43, placebo kontrol:11.45, kontrol:7.56, $x^2=14.12$ $p<.01$). Deney grubunun placebo kontrol ve kontrol grupları ile farklılık oluşturduğu, deney grubunun en yüksek ortalamaya sahip olduğu gözlenmiştir.

Anneleri ilköğretim mezunu olan çocukların Yüzler bölümüne ilişkin ortalamalarına bakıldığında, sontest ortalamalarında anlamlı farklılığın olduğu

görülmektedir (deney:21.57, placebo kontrol:11.20, kontrol:7.75, $x^2=14.43$ $p<.01$). Deney grubunun tüm gruplarla kendi lehine farklılık oluşturduğu belirlenmiştir.

Hikayeler bölümünde, anneleri ilköğretim mezunu olan çocukların gruplara göre sontest ortalamalarında anlamlı farklılık olduğu Tablo 49'dan anlaşılmaktadır (deney:20.93, placebo kontrol:10.00, kontrol:9.81, $x^2=12.02$ $p<.01$). Deney grubunun en yüksek ortalamaya sahip olduğu ve placebo kontrol ve kontrol grubuyla farklılık oluşturduğu saptanmıştır.

Anlama bölümünün sontest ortalamalarında anlamlı farklılığın olduğu görülmektedir (deney:18.14, placebo kontrol:12.90, kontrol:8.63, $x^2=6.68$ $p<.05$). Farklılığın, deney grubu ile kontrol grubundan kaynakladığı deney grubunun ortalamasının kontrol grubundan oldukça yüksek olduğu belirlenmiştir

Anneleri ilköğretim mezunu olan çocukların Yönetme bölümüne bakıldığında, sontest ortalamalarında anlamlı farklılığın olduğu dikkati çekmektedir (deney:21.00, placebo kontrol:10.85, kontrol:8.69, $x^2=12.58$ $p<.01$). Farklılığın deney grubunun tüm alanlarda en yüksek ortalamaya sahip olmasından kaynaklandığı gruplar arası yapılan karşılaştırmalar sonucu ortaya çıkarılmıştır.

Kısa Empati Ölçeği ve Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeğinin sontest puanlarında ise anlamlı farklılık tespit edilememiştir ($p>.05$).

Anneleri ilköğretim mezunu olan çocukların duygusal zekalarının desteklenmesinde eğitimin etkili olduğu görülmektedir. Kısa Empati Ölçeğinde çocukların puanlarında anlamlı farklılık olmaması, eğitimcilerin empatik tutumlarından ve çocukların günlük programlarında da empatik olmaya yönelik desteklenmelerinden kaynaklanmış olabilir. Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeğinde ise öğretmenlerin değerlendirmelerinde objektif olamamaları nedeniyle anlamlı farklılık tespit edilememiş olabilir.

Anneleri lise mezunu olan çocukların ölçeklerden aldıkları puanların gruplara göre Kruskal Wallis testi sonuçları Tablo 50’de verilmiştir.

Tablo 50. Anneleri Lise Mezunu Olan Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Puanların Gruplara Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Ölçekler	Gruplar	N	Öntest			Sontest			
			Sıra Ort.	χ^2	p	Sıra Ort.	χ^2	p	Anlamlı fark
Genel Duygusal Zeka Ölçeği	Deney	13	22,12	.07	.965	37,81	27.78	.000	Deney-p.kontrol Deney-kontrol
	Placebo kontrol	12	23,33			19,50			
	Kontrol	19	22,24			13,92			
Yüzler Bölümü	Deney	13	22,54	.15	.928	37,73	27.00	.000	Deney-p.kontrol Deney-kontrol
	Placebo kontrol	12	21,38			18,08			
	Kontrol	19	23,18			14,87			
Hikayeler Bölümü	Deney	13	20,54	1.45	.475	36,15	22.50	.000	Deney-p.kontrol Deney-kontrol
	Placebo kontrol	12	26,13			18,17			
	Kontrol	19	21,55			15,89			
Anlama Bölümü	Deney	13	25,31	.97	.617	34,46	17.62	.000	Deney-p.kontrol Deney-kontrol
	Placebo kontrol	12	21,88			19,92			
	Kontrol	19	20,97			15,95			
Yönetme Bölümü	Deney	13	20,15	.64	.727	35,73	21.12	.000	Deney-p.kontrol Deney-kontrol
	Placebo kontrol	12	23,63			19,92			
	Kontrol	19	23,39			15,08			
Kısa Empati Ölçeği	Deney	13	23,42	1.00	.608	25,58	1.77	.413	
	Placebo kontrol	12	24,79			22,04			
	Kontrol	19	20,42			20,68			
Öğretmenler İçin Ç.D.Z. Değerlendirme Ölçeği	Deney	13	18,62	4.25	.120	24,88	2.32	.314	
	Placebo kontrol	12	19,50			25,25			
	Kontrol	19	27,05			19,13			

Tablo 50 incelendiğinde, anneleri lise mezunu olan çocukların öntest puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir ($p>.05$). Sontest puanlarına bakıldığında ise Genel Duygusal Zeka Ölçeği, Yüzler, Hikayeler, Anlama ve Yönetme bölümlerinde anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir.

Anneleri lise mezunu olan çocukların Genel Duygusal Zeka Ölçeği sontest puanlarında anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir (deney:37.81, placebo kontrol:19.50, kontrol:13.92, $\chi^2=27.78$ $p<.01$). Deney grubunun placebo kontrol ve kontrol grupları ile farklılık oluşturduğu, deney grubunun en yüksek ortalamaya sahip olduğu gözlenmiştir.

Anneleri lise mezunu olan çocukların Yüzler bölümüne ilişkin sontest ortalamalarında anlamlı farklılığın olduğu belirlenmiştir (deney:37.73, placebo

kontrol:18.08, kontrol:14.87, $x^2=27.00$ $p<.01$). Deney grubunun tüm gruplarla kendi lehine farklılık oluşturduğu görülmüştür.

Hikayeler bölümü son test ortalamalarında anlamlı farklılık olduğu Tablo 50'den anlaşılmaktadır (deney:36.15, placebo kontrol:18.17, kontrol:15.89, $x^2=22.50$ $p<.01$). Deney grubunun en yüksek ortalamaya sahip olduğu ve placebo kontrol ve kontrol grubuyla farklılık oluşturduğu saptanmıştır.

Anlama bölümünün son test ortalamalarında anlamlı farklılığın olduğu görülmektedir (deney:34.46, placebo kontrol:19.92, kontrol:15.95, $x^2=17.62$ $p<.01$). Farklılığın deney grubunun ortalamasının kontrol gruplarından oldukça yüksek olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Yönetme bölümüne bakıldığında, son test ortalamalarında anlamlı farklılığın olduğu dikkati çekmektedir (deney:35.73, placebo kontrol:19.92, kontrol:15.08, $x^2=21.12$ $p<.01$). Farklılığın deney grubunun tüm alanlarda en yüksek ortalamaya sahip olmasından kaynaklandığı gruplar arası yapılan karşılaştırmalar sonucu ortaya çıkarılmıştır.

Kısa Empati Ölçeği ve Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeğinin son test puanlarında ise anlamlı farklılık tespit edilememiştir ($p>.05$)

Anneleri lise mezunu olan çocukların Genel Duygusal Zeka Ölçeği ve tüm alt bölümlerine ait ön test puanlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmayıp son test puanlarında farklılık olması bu çocukların eğitimden daha çok yararlandıklarını göstermektedir.

Çocukların kendi eğitim programlarında empatik olmaya yönelik hedeflerin bulunması nedeniyle Kısa Empati Ölçeğinde anlamlı farklılık elde edilemezken, Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeğinde ise

öğretmenlerin değerlendirme yaklaşımlarındaki eksiklikler nedeniyle anlamlı farklılık olmadığı söylenebilir.

Anneleri üniversite mezunu olan çocukların ölçeklerden aldıkları puanların gruplara göre Kruskal Wallis testi sonuçları Tablo 51’de verilmiştir.

Tablo 51. Anneleri Üniversite Mezunu Olan Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Puanların Gruplara Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Ölçekler	Gruplar	N	Öntest				Sontest			
			Sıra Ort.	χ^2	p	Anlamlı fark	Sıra Ort.	χ^2	p	Anlamlı fark
Genel Duygusal Zeka Ölçeği	Deney	20	29,00	3.24	.198		41,25	37.69	.000	Deney-p.kontrol
	Placebo kontrol	18	27,17				19,81			Deney-kontrol
	Kontrol	13	19,77				11,12			P.kontrol-kontrol
Yüzler Bölümü	Deney	20	29,55	3.01	.222		41,08	35.39	.000	Deney-p.kontrol
	Placebo kontrol	18	25,97				18,19			Deney-kontrol
	Kontrol	13	20,58				13,62			
Hikayeler Bölümü	Deney	20	30,03	2.80	.247		37,25	21.59	.000	Deney-p.kontrol
	Placebo kontrol	18	23,75				20,81			Deney-kontrol
	Kontrol	13	22,92				15,88			
Anlama Bölümü	Deney	20	29,88	6.36	.041	Deney-kontrol	37,90	23.92	.000	Deney-p.kontrol
	Placebo kontrol	18	27,92				20,78			Deney-kontrol
	Kontrol	13	17,38				14,92			
Yönetme Bölümü	Deney	20	21,75	4.27	.118		40,48	34.77	.000	Deney-p.kontrol
	Placebo kontrol	18	31,33				19,75			Deney-kontrol
	Kontrol	13	25,15				12,38			P.kontrol-kontrol
Kısa Empati Ölçeği	Deney	20	30,25	3.37	.186		29,35	4.14	.126	
	Placebo kontrol	18	21,67				24,72			
	Kontrol	13	25,46				22,62			
Öğretmenler İçin Ç.D.Z. Değerlendirme Ölçeği	Deney	20	23,28	8.82	.012		34,75	13.10	.001	Deney-p.kontrol
	Placebo kontrol	18	21,50			Deney-kontrol	17,78			Deney-kontrol
	Kontrol	13	36,42			P.kontrol-kontrol	23,92			

Tablo 51’de anneleri üniversite mezunu olan çocukların gruplarına göre ortalamalarının dağılımlarına bakıldığında, öntestte Anlama bölümü ve Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeğini puanlarında, sontestte ise Kısa Empati Ölçeği dışında ($p>.05$), diğer tüm alanlarda istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu Tablo 51’den anlaşılmaktadır ($p<.01$).

Tablo 51’e bakıldığında, anneleri üniversite mezunu olan çocukların gruplarına göre Genel Duygusal Zeka Ölçeği sontest puanlarında anlamlı farklılık

olduğu belirlenmiştir (deney:41.25, placebo kontrol:19.81, kontrol:11.12, $x^2=37.69$ $p<.01$). Deney grubunun placebo kontrol ve kontrol grupları ile farklılık oluşturduğu, placebo grubunun da kontrol grubuyla farklılık oluşturduğu belirlenmiştir. Deney grubunun en yüksek ortalamaya sahip olması nedeniyle farklılığın deney grubu lehine olduğu söylenebilir.

Anneleri üniversite mezunu olan çocukların Yüzler bölümüne ilişkin sontest ortalamalarında anlamlı farklılığın olduğu Tablo 51'den anlaşılmaktadır (deney:41.08, placebo kontrol:18.19, kontrol:13.62, $x^2=35.39$ $p<.01$). Farklılığın deney grubu lehine olduğu görülmüştür.

Çocukların gruplarına göre Hikayeler bölümü sontest ortalamalarında anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır (deney:37.25, placebo kontrol:20.81, kontrol:15.88, $x^2=21.59$ $p<.01$). Deney grubunun en yüksek ortalamaya sahip olduğu ve placebo kontrol ve kontrol grubuyla farklılık oluşturduğu saptanmıştır.

Anneleri üniversite mezunu olan çocukların Anlama bölümü öntest ortalamalarında anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir ($x^2=6.36$ $p<.05$). Farklılığın deney grubu ile kontrol grubu arasında olduğu belirlenmiştir. Anlama bölümünün sontest ortalamalarında da anlamlı farklılığın olduğu görülmektedir (deney:37.90, placebo kontrol:20.78, kontrol:14.92, $x^2=23.92$ $p<.01$). Farklılığın deney grubunun ortalamasının kontrol gruplarından oldukça yüksek olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Yönetme bölümüne bakıldığında, çocukların gruplarına göre sontest ortalamalarında anlamlı farklılığın olduğu dikkati çekmektedir (deney:40.48, placebo kontrol:19.75, kontrol:12.38, $x^2=34.77$ $p<.01$). Gruplar arası yapılan karşılaştırmalar sonucu farklılığın deney grubu ile placebo kontrol ve kontrol grupları arasında ve placebo grubu ile kontrol grubu arasında olduğu belirlenmiştir.

Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeğinin öntest puanlarında anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir ($x^2=8.82$ $p<.05$). Farklılığın

kontrol grubunun en yüksek ortalamaya sahip olmasından kaynaklandığı gözlenmiştir. Çocukların son test ortalamalarında da anlamlı farklılık görülmüştür (deney:34.75, placebo kontrol:17.78, kontrol:23.92, $x^2=13.10$ $p<.01$). Eğitimden sonra yapılan ölçümde farklılığın deney grubunun en yüksek ortalamaya sahip olmasından kaynaklandığı belirlenmiştir.

Anneleri üniversite mezunu olan çocukların duygusal zeka eğitiminden daha fazla faydalandıkları görülmektedir. Kısa Empati Ölçeğinde farklılık çıkmamış olması yine çocukların günlük eğitimlerinde de empatik olma açısından desteklendiklerini göstermektedir.

Genel olarak çocukların annelerinin öğrenim düzeylerine göre olan tüm tablolara bakıldığında, duygusal zeka eğitiminin anneleri ilköğretim, lise ve üniversite mezunu olan çocukların duygusal zekalarını desteklediği görülmektedir. Anne öğrenim düzeyi ne olursa olsun çocuklar eğitim aldıklarında duygusal zekaları desteklenmektedir.

Araştırmalar, çocukların duygularını ebeveynleriyle olan etkileşimlerinin doğrudan etkilediğini göstermektedir. Üç aylık bebeklerin annelerinin yüzündeki kızgın, mutlu, üzgün ve şaşırılmış ifadeleri anlayabildikleri görülmüştür. Ayrıca, annelerinin yüzlerinde gülme ifadesi olmayan bebeklerin de depresyona meyilli oldukları tespit edilmiştir. Anneleri duygusal ifadelerle konuşan çocuklar çevrelerine pozitif tepkilerde bulunmakta ve duygusal anlama yetenekleri daha iyi olmaktadır. Problemleri saldırganca çözen ve daha çok öfke duygusu yaşayan ebeveynlerin çocuklarının duygusal kontrolleri zayıf olmaktadır (Bruno ve başk. 2002: 10-11). Laible ve Thompson (1998) okul öncesi çocukların annelerine bağlanma düzeyleri ile duyguları anlamaları arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmalarında, anneye bağlanma düzeyinin çocukların duyguları anlama yeteneklerini önemli ölçüde etkilediğini, özellikle de olumsuz duyguları anlayabilmelerini sağladığını ortaya çıkarmışlardır.

Çocuklar büyüdükçe ebeveynlerin etkisi duygusal zekalarında farklılık gösterebilmektedir. Tapia (1999) lise öğrencilerinin duygusal zekasıyla ebeveynlerinin eğitim durumlarını karşılaştırdığında, öğrencilerin duygusal zekalarında anne-baba öğrenim durumuna göre istatistiksel olarak önemli bir farklılık olmadığını belirlemiştir.

Bu araştırmalar, annelerin çocuklarının duygusal gelişimleri üzerinde etkisi olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, araştırmanın annelerin çocuklarının duygusal zekalarını desteklediği bölümüyle paralellik göstermektedirler.

Tablo 52’de, Deney grubundaki çocukların ölçeklerden aldıkları ortalama puanların baba öğrenim düzeyine göre Kruskal Wallis testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 52. Deney Grubundaki Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Ortalama Puanların Baba Öğrenim Düzeyine Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Ölçekler	Baba Öğren. Düzeyi	N	Öntest				Sontest			
			Sıra Ort.	x^2	p	Anlamlı fark	Sıra Ort.	x^2	p	Anlamlı fark
Genel Duygusal Zeka Ölçeği	İlköğretim	9	18.33	10.87	.004	Üniver.-lise	21.56	1.87	.394	
	Lise	13	13.15				16.96			
	Üniversite	18	26.89				22.53			
Yüzler Bölümü	İlköğretim	9	14.00	14.90	.001	Üniver.-ilköğ. Üniver.-lise	19.56	4.68	.097	
	Lise	13	14.15				15.73			
	Üniversite	18	28.33				24.42			
Hikayeler Bölümü	İlköğretim	9	24.78	8.30	.016	Lise-ilköğ. Üniver.-lise	20.11	1.29	.526	
	Lise	13	13.15				18.23			
	Üniversite	18	23.67				22.33			
Anlama Bölümü	İlköğretim	9	22.89	3.14	.208		23.44	1.13	.568	
	Lise	13	15.92				18.85			
	Üniversite	18	22.61				20.22			
Yönetme Bölümü	İlköğretim	9	24.56	2.56	.277		21.50	.15	.926	
	Lise	13	16.73				19.69			
	Üniversite	18	21.19				20.58			
Kısa Empati Ölçeği	İlköğretim	9	19.78	0.99	.609		20.83	.11	.947	
	Lise	13	18.38				20.00			
	Üniversite	18	22.39				20.69			
Öğretmenler İçin Ç.D.Z. Değerlendirme Ölçeği	İlköğretim	9	10.56	15.05	.001	Üniver.-ilköğ. Üniver.-lise	10.28	23.29	.000	Üniver.-ilköğ. Üniver.-lise
	Lise	13	17.08				14.54			
	Üniversite	18	27.94				29.92			

Tablo 52’de, deney grubundaki çocukların babalarının öğrenim durumlarına göre Genel Duygusal Zeka Ölçeği, Yüzler bölümü, Hikayeler bölümü ve Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeğinin öntest puanlarında anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Sontestte ise sadece Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeğinin puanlarında farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 52’ye göre, deney grubundaki çocukların Genel Duygusal Zeka Ölçeği öntest puanlarında baba öğrenim durumuna göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir (ilköğretim: 18.33, lise: 13.15, üniversite: 26.89, $\chi^2=10.87$ $p<.01$). Gruplar arasında yapılan ikili karşılaştırmalar, babaları üniversite mezunu olan çocukların, babaları lise mezunu olan çocuklara göre eğitim öncesindeki duygusal zeka düzeylerinin anlamlı olarak daha yüksek olduğunu ortaya çıkarmıştır. Aynı çocukların duygusal zeka eğitim programı sonrasında sontest ortalama puanları arasında baba öğrenim düzeyine göre anlamlı fark bulunamamıştır ($\chi^2=1.87$ $p>.05$).

Yüzler bölümüne ilişkin ölçümlere bakıldığında, deney grubundaki çocukların öntest ortalama puanlarında baba öğrenim durumuna göre anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir (ilköğretim: 14.00, lise: 14.15, üniversite: 28.33, $\chi^2=14.90$, $p<.01$). Farklılığın kaynağına bakıldığında, babaları üniversite mezunu olan çocukların puanlarının, babaları ilköğretim ve lise mezunu olan çocuklara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir. Deney grubundaki çocukların eğitim programı sonrasındaki sontest puanlarında ise baba öğrenim durumu anlamlı farklılık oluşturmamıştır ($\chi^2=4.68$ $p>.05$).

Hikayeler bölümünde deney grubundaki çocukların öntest puanlarına bakıldığında, baba öğrenim durumuna göre anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır (ilköğretim: 24.78, lise: 13.15, üniversite: 23.67, $\chi^2=8.30$ $p<.05$). Farklılığın kaynağı araştırıldığında, babaları lise mezunu olan çocukların düşük ortalamaya sahip olduğu tespit edilmiştir. Deney grubundaki çocukların sontest ortalamalarına bakıldığında ise baba öğrenim düzeyinin sontest ortalama puanlarında anlamlı farklılık oluşturmadağı tespit edilmiştir ($\chi^2=1.29$ $p>.05$).

Anlama bölümü, Yönetme bölümü ve Kısa Empati Ölçeğine ilişkin puanlara bakıldığında, öntest ve sontest puanlarının baba öğrenim durumuna göre farklılık göstermediği Tablo 52'den anlaşılmaktadır ($p>.05$).

Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği öntest ve sontest puanlarında anlamlı bir farklılık olup (öntest $\chi^2=15.05$ $p<.01$, sontest $\chi^2=23.29$ $p<.01$), farklılığın babaları üniversite mezunu olan çocukların daha yüksek puana sahip olmasından kaynaklandığı belirlenmiştir.

Deney grubunun ön ve sontestleri karşılaştırıldığında, babaları üniversite mezunu olan çocukların sontestte ortalamalarının düştüğü, babaları lise mezunu olan çocukların ise ortalamalarının arttığı gözlenmektedir. Sontest ortalamalarına bakıldığında, deney grubundaki çocuklara verilen duygusal zeka eğitiminin baba öğrenim durumlarına göre çocukların ortalamaları arasındaki farklılığı azalttığı söylenebilir.

Placebo kontrol grubundaki çocukların ölçeklerden aldıkları ortalama puanların baba öğrenim düzeyine göre Kruskal Wallis testi sonuçları tablo 53'de verilmiştir.

Tablo 53. Placebo Kontrol Grubundaki Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Ortalama Puanların Baba Öğrenim Düzeyine Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Ölçekler	Baba Öğren. Düzeyi	N	Öntest				Sontest			
			Sıra Ort.	x^2	p	Anlamlı fark	Sıra Ort.	x^2	p	Anlamlı fark
Genel Duygusal Zeka Ölçeği	İlköğretim	8	9.94	10.94	.004	Üniver.-ilköğ.	9.25	10.37	.006	Üniver.-ilköğ.
	Lise	7	16.71				19.43			
	Üniversite	25	24.94				24.40			
Yüzler Bölümü	İlköğretim	8	7.19	14.55	.001	Üniver.-ilköğ. Lise-ilköğr.	16.81	1.42	.491	
	Lise	7	19.43				23.71			
	Üniversite	25	25.06				20.78			
Hikayeler Bölümü	İlköğretim	8	17.38	2.85	.240		7.06	15.87	.000	Üniver.-ilköğ. Lise-ilköğr.
	Lise	7	16.00				19.07			
	Üniversite	25	22.76				25.20			
Anlama Bölümü	İlköğretim	8	14.88	2.47	.291		14.88	3.01	.222	
	Lise	7	22.21				19.50			
	Üniversite	25	21.82				22.58			
Yönetme Bölümü	İlköğretim	8	13.13	7.52	.023	Üniver.-ilköğ.	13.75	6.53	.038	Üniver.-ilköğ.
	Lise	7	15.36				15.86			
	Üniversite	25	24.30				23.96			
Kısa Empati Ölçeği	İlköğretim	8	10.69	8.33	.016	Üniver.-ilköğ. Lise-ilköğr.	16.56	2.16	.340	
	Lise	7	26.43				19.21			
	Üniversite	25	21.98				22.12			
Öğretmenler İçin Ç.D.Z. Değerlendirme Ölçeği	İlköğretim	8	9.06	9.77	.008	Üniver.-ilköğ. Lise-ilköğr.	20.88	2.59	.274	
	Lise	7	21.71				14.14			
	Üniversite	25	23.82				22.16			

Tablo 53 incelendiğinde, placebo kontrol grubundaki çocukların öntestte Genel Duygusal Zeka Ölçeği, Yüzler bölümü, Yönetme bölümü, Kısa Empati Ölçeği ve Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği ortalama puanlarında anlamlı farklılık olduğu, sontestte ise Genel Duygusal Zeka Ölçeği, Hikayeler bölümü ve Yönetme bölümü ortalamalarında farklılık olduğu görülmektedir.

Placebo kontrol grubundaki çocukların Genel Duygusal Zeka Ölçeği öntest ve sontest puanları arasında baba öğrenim durumuna göre anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir (öntest $x^2= 10.94$ $p<.01$, sontest $x^2= 10.37$ $p<.01$). Gruplar arası yapılan karşılaştırmalar sonucu, her iki testte de babaları üniversite mezunu olan çocukların, babaları ilköğretim ve lise mezunu olan çocuklara göre eğitim öncesindeki ve eğitim sonrasındaki duygusal zeka düzeylerinin oldukça yüksek olduğu görülmüştür.

Placebo kontrol grubunun Yüzler bölümüne ait öntest ortalama puanlarına bakıldığında, baba öğrenim durumunun anlamlı farklılık oluşturduğu görülmektedir (ilköğretim:7.19, lise:19.43, üniversite:25.06, $x^2=14.55$ $p<.01$). Farklılığın, babaları ilköğretim mezunu olan çocukların babaları üniversite ve lise mezunu olan çocuklara göre öntest ölçümlerinin daha düşük olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir. Placebo kontrol grubuna uygulanan etkinlik sonrasında yapılan sontest ölçümlerinde ise baba öğrenim durumunun Yüzler bölümünde anlamlı bir farklılığa neden olmadığı saptanmıştır ($x^2=1.42$ $p>.05$).

Placebo kontrol grubundaki çocukların Hikayeler bölümünün öntest puanlarında baba öğrenim durumunun anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmektedir ($x^2=2.85$ $p>.05$). Baba öğrenim durumu, çocukların Hikayeler bölümünün sontest ortalamalarında anlamlı farklılığa neden olmuştur (ilköğretim:7.06, lise:19.07, üniversite:25.20, $x^2=15.87$ $p<.01$). Farklılığın, babaları ilköğretim mezunu olan çocukların babaları üniversite ve lise mezunu olan çocuklardan daha düşük puana sahip olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Placebo kontrol grubundaki çocukların baba öğrenim durumları ile Anlama bölümüne ilişkin öntest ve sontest puanlarında ise anlamlı bir farklılık elde edilememiştir (öntest $x^2=2.47$ $p>.05$, sontest $x^2=3.01$ $p>.05$). Yönetme bölümünde, placebo kontrol grubundaki çocukların öntest ve sontest ortalama puanlarında baba öğrenim düzeyinin anlamlı farklılık oluşturduğu saptanmıştır (öntest $x^2=7.52$ $p<.05$, sontest $x^2=6.53$ $p<.05$). Farklılığın sebebi incelendiğinde, babaları üniversite mezunu olan çocukların puanlarının, babaları ilköğretim mezunu olan çocukların puanlarından yüksek olduğu belirlenmiştir.

Kısa Empati Ölçeğinde çocukların öntest ortalama puanlarında baba öğrenim düzeyinin anlamlı farklılık oluşturduğu saptanmıştır (ilköğretim:10.69, lise:26.43, üniversite:21.98 öntest: $x^2=8.33$, $p<.05$). Farklılığın babaları ilköğretim mezunu olan çocukların ortalamalarının babaları üniversite ve lise mezunu olan çocukların ortalamalarından daha düşük olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir. Kısa

Empati Ölçeği son test puanlarının, baba öğrenim durumuna göre farklılık göstermediği Tablo 53'den anlaşılmaktadır ($\chi^2=2.16$ $p>.05$).

Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını değerlendirme ölçeğine ilişkin placebo kontrol grubunun ön test puanlarında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir (ilköğretim:9.06, lise:21.71, üniversite:23.82, $\chi^2=9.77$ $p<.01$). Farklılığın, babaları ilköğretim mezunu olan çocukların babaları üniversite ve lise mezunu olan çocuklardan daha düşük puan almasından kaynaklandığı tespit edilmiştir. Son test puanlarında baba öğrenim durumuna göre anlamlı bir farklılık elde edilmemiştir ($\chi^2=2.59$ $p>.05$).

Placebo grubundaki çocukların baba öğrenim düzeyine göre ön testte Anlama bölümü dışında tüm alanlarda anlamlı farklılık olduğu görülürken, son testte farklılık olan alanların azalması, gruplar arası dağılımın birbirine yaklaştığını göstermektedir.

Kontrol grubundaki çocukların ölçeklerden aldıkları ortalama puanların baba öğrenim düzeyine göre Kruskal Wallis testi sonuçları tablo 54'de verilmiştir.

Tablo 54. Kontrol Grubundaki Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Ortalama Puanların
Baba Öğrenim Düzeyine Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Ölçekler	Baba Öğren. Düzeyi	N	Öntest				Sontest		
			Sıra Ort.	x^2	p	Anlamli fark	Sıra Ort.	x^2	p
Genel Duygusal Zeka Ölçeği	İlköğretim	9	15.44	4.05	.132		17.11	3.15	.207
	Lise	12	18.38				17.63		
	Üniversite	19	24.24				23.92		
Yüzler Bölümü	İlköğretim	9	16.17	5.07	.079		17.78	1.61	.448
	Lise	12	16.92				18.75		
	Üniversite	19	24.82				22.89		
Hikayeler Bölümü	İlköğretim	9	21.50	0.85	.654		17.00	3.07	.216
	Lise	12	18.04				18.04		
	Üniversite	19	21.58				23.71		
Anlama Bölümü	İlköğretim	9	18.61	0.32	.851		17.44	1.54	.463
	Lise	12	21.00				23.46		
	Üniversite	19	21.08				20.08		
Yönetme Bölümü	İlköğretim	9	15.33	2.84	.242		20.94	2.20	.334
	Lise	12	20.25				16.54		
	Üniversite	19	23.11				22.79		
Kısa Empati Ölçeği	İlköğretim	9	20.83	1.31	.519		16.28	2.05	.359
	Lise	12	17.46				20.83		
	Üniversite	19	22.26				22.29		
Öğretmenler İçin Ç.D.Z.Değerlendirme Ölçeği	İlköğretim	9	13.78	6.53	.038	Üniver.-ilkög.	16.50	3.82	.148
	Lise	12	18.17				17.54		
	Üniversite	19	25.16				24.26		

Tablo 54'e göre, kontrol grubunun Genel Duygusal Zeka Ölçeği, Yüzler, Hikayeler, Anlama ve Yönetme bölümleri ile Kısa Empati Ölçeğine ait öntest ve sontest ölçümlerinde baba öğrenim durumunun anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmektedir ($p>.05$).

Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeğinde ise kontrol grubunun öntest puanlarında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir (ilköğretim:13.78, lise:18.17, üniversite:25.16 $x^2=6.53$; $p<.05$). Farklılığın babaları üniversite mezunu olan çocukların, babaları ilköğretim mezunu olan çocuklara göre oldukça yüksek ortalamaya sahip olmalarından kaynaklandığı belirlenmiştir. Sontest puanlarında ise baba öğrenim durumuna göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir ($x^2=3.82$ $p>.05$).

Kontrol grubundaki çocuklara 12 hafta sonra uygulanan sontestin baba öğrenim düzeyine göre anlamlı farklılık oluşturmadığı görülmektedir. Kontrol

grubundaki çocuklar sadece kendi eğitim süreçlerine devam ettiğinden puanlarında farklılık olmadığı düşünülmektedir.

Tablo 55’de, babaları ilköğretim mezunu olan çocukların ölçeklerden aldıkları puanların gruplara göre Kruskal Wallis testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 55. Babaları İlköğretim Mezunu Olan Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Puanların Gruplara Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Ölçekler	Gruplar	N	Öntest			Sontest		
			Sıra Ort.	x^2	p	Anlamlı fark	Sıra Ort.	x^2 p
Genel Duygusal Zeka Ölçeği	Deney	9	17,89	4.85	.089		22,00	17.21 .000
	Placebo kontrol	8	10,13				9,19	
	Kontrol	9	12,11				8,83	
Yüzler Bölümü	Deney	9	14,94	2.94	.230		21,50	15.62 .000
	Placebo kontrol	8	9,69				10,31	
	Kontrol	9	15,44				8,33	
Hikayeler Bölümü	Deney	9	15,56	1.25	.536		21,78	18.94 .000
	Placebo kontrol	8	11,56				6,56	
	Kontrol	9	13,17				11,39	
Anlama Bölümü	Deney	9	17,44	3.84	.147		21,00	14.36 .001
	Placebo kontrol	8	11,06				10,19	
	Kontrol	9	11,72				8,94	
Yönetme Bölümü	Deney	9	17,17	3.38	.184		21,78	16.55 .000
	Placebo kontrol	8	12,13				9,06	
	Kontrol	9	11,06				9,17	
Kısa Empati Ölçeği	Deney	9	16,78	6.95	.031	Deney-p.kontrol P.kontrol-kontrol	17,83	5.72 .057
	Placebo kontrol	8	7,81				11,88	
	Kontrol	9	15,28				10,61	
Öğretmenler İçin Ç.D.Z. Değerlendirme Ölçeği	Deney	9	14,06	8.54	.014	Deney-p.kontrol P.kontrol-kontrol	12,50	2.09 .352
	Placebo kontrol	8	7,50				16,69	
	Kontrol	9	18,28				11,67	

Tablo 55’de, babaları ilköğretim mezunu olan çocukların gruplarına göre öntest puanlarına bakıldığında, Kısa Empati Ölçeği, Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği puanlarında, sontestte ise Genel Duygusal Zeka Ölçeği, Hikayeler bölümü, Anlama bölümü ve Yönetme bölümü puanlarında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.

Tablo 55 incelendiğinde, babaları ilköğretim mezunu olan çocukların Genel Duygusal Zeka Ölçeği sontest puanlarında anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir (deney:22.00, placebo kontrol:9.19, kontrol:8.83, $x^2=17.21$ $p<.01$). Deney grubunun

placebo kontrol ve kontrol grupları ile farklılık oluşturduğu saptanmıştır. Deney grubunun en yüksek ortalamaya sahip olması nedeniyle farklılığın deney grubu lehine olduğu anlaşılmaktadır.

Babaları ilköğretim mezunu olan çocukların Yüzler bölümüne ilişkin sontest ortalamalarında anlamlı farklılığın olduğu tespit edilmiştir (deney:21.50, placebo kontrol:10.31, kontrol:8.83, $x^2=15.62$ $p<.01$). Farklılığın deney grubu lehine olduğu görülmüştür.

Çocukların gruplarına göre, Hikayeler bölümü sontest ortalamalarında anlamlı farklılık olduğu Tablo 55'de görülmektedir. (deney:21.78, placebo kontrol:6.56, kontrol:11.39, $x^2=18.94$ $p<.01$). Deney grubunun en yüksek ortalamaya sahip olduğu ve placebo kontrol ve kontrol grubuyla farklılık oluşturduğu saptanmıştır.

Babaları ilköğretim mezunu olan çocukların gruplarına göre, Anlama bölümünün sontest ortalamalarında da anlamlı farklılığın olduğu ortaya çıkmıştır (deney:21.00, placebo kontrol:10.19, kontrol:8.94, $x^2=14.36$ $p<.01$). Farklılığın deney grubunun ortalamasının kontrol gruplarından oldukça yüksek olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Yönetme bölümüne bakıldığında, babaları ilköğretim mezunu olan çocukların gruplarına göre sontest ortalamalarında anlamlı farklılığın olduğu dikkati çekmektedir (deney:21.78, placebo kontrol:9.06, kontrol:9.17, $x^2=16.55$ $p<.01$). Gruplar arası yapılan karşılaştırmalar sonucu farklılığın deney grubu ile placebo kontrol ve kontrol grupları arasında olduğu belirlenmiştir.

Babaları ilköğretim mezunun olan çocukların Kısa Empati Ölçeği ve Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği öntest puanlarında anlamlı farklılık olduğu ($p<.05$), sontest puanlarında ise anlamlı farklılık olmadığı ortaya çıkmıştır ($p>.05$).

Duygusal zeka eğitiminin, babaları ilköğretim mezunu olan çocukların duygusal zekalarını desteklenmesinde etkili olduğu görülmektedir. Eğitim sonrasında Empati Ölçeği ortalamalarında anlamlı farklılık olmaması, çocukların empatilerinin günlük programlarıyla desteklenmesinden kaynaklanmış olabilir. Öğretmenlerin çocukları gözlemelerindeki yaklaşımlarında Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeğinde farklılık olmamasına neden olmuş olabilir.

Tablo 56’ da, babaları lise mezunu olan çocukların ölçeklerden aldıkları puanların gruplara göre Kruskal Wallis testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 56. Babaları Lise Mezunu Olan Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Puanların Gruplara Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Ölçekler	Gruplar	N	Öntest			Sontest			
			Sıra Ort.	χ^2	p	Sıra Ort.	χ^2	p	Anlamlı Fark
Genel Duygusal Zeka Ölçeği	Deney	13	14,73	.84	.659	25,77	22.59	.000	Deney-p.kontrol Deney-kontrol
	Placebo kontrol	7	18,36			13,07			
	Kontrol	12	17,33			8,46			
Yüzler Bölümü	Deney	13	15,15	.95	.623	25,92	24.43	.000	Deney-p.kontrol Deney-kontrol P.kontrol-kontrol
	Placebo kontrol	7	19,36			13,79			
	Kontrol	12	16,29			7,88			
Hikayeler Bölümü	Deney	13	14,96	.68	.711	24,65	18.10	.000	Deney-p.kontrol Deney-kontrol
	Placebo kontrol	7	16,93			12,36			
	Kontrol	12	17,92			10,08			
Anlama Bölümü	Deney	13	16,23	1.30	.523	22,85	10.71	.005	Deney-p.kontrol Deney- kontrol
	Placebo kontrol	7	19,79			13,07			
	Kontrol	12	14,88			11,63			
Yönetme Bölümü	Deney	13	15,04	.68	.714	25,38	21.19	.000	Deney-p.kontrol Deney-kontrol
	Placebo kontrol	7	16,50			13,14			
	Kontrol	12	18,08			8,83			
Kısa Empati Ölçeği	Deney	13	16,69	1.58	.453	19,27	2.87	.238	
	Placebo kontrol	7	19,79			14,64			
	Kontrol	12	14,38			14,58			
Öğretmenler İçin Ç.D.Z. Değerlendirme Ölçeği	Deney	13	14,92	1.29	.525	18,92	1.51	.470	
	Placebo kontrol	7	15,29			14,29			
	Kontrol	12	18,92			15,17			

Tablo 56’da, babaları lise mezunu olan çocukların gruplarına göre öntest puanlarında farklılık bulunamazken ($p>.05$), sontestte Genel Duygusal Zeka Ölçeği, Yüzler bölümü, Hikayeler bölümü, Anlama bölümü ve Yönetme bölümü puanlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<.01$).

Tablo 56'ya bakıldığında, babaları lise mezunu olan çocukların Genel Duygusal Zeka Ölçeği sontest puanlarında anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir (deney:25.77, placebo kontrol:13.07, kontrol:8.46, $x^2=22.59$ $p<.01$). Gruplar arası karşılaştırmalar sonucu, deney grubunun placebo kontrol ve kontrol grupları ile farklılık oluşturduğu saptanmıştır. Deney grubu en yüksek ortalamaya sahip olduğundan farklılık deney grubu lehinedir.

Babaları lise mezunu olan çocukların gruplarına göre, Yüzler bölümüne ilişkin sontest ortalamalarında anlamlı farklılığın olduğu tespit edilmiştir (deney:25.92, placebo kontrol:13.79, kontrol:7.88, $x^2=24.43$ $p<.01$). Farklılığın, deney grubu lehine olduğu görülmüştür.

Babaları lise mezunu olan çocukların gruplarına göre, Hikayeler bölümü sontest ortalamalarında anlamlı farklılık olduğu Tablo 56'da görülmektedir. (deney:24.65, placebo kontrol:12.36, kontrol:10.08, $x^2=18.10$ $p<.01$). Deney grubunun en yüksek ortalamaya sahip olması gruplar arası farklılığa neden olmuştur.

Babaları lise mezunu olan çocukların gruplarına göre, Anlama bölümünün sontest ortalamalarında anlamlı farklılığın olduğu görülmektedir (deney:22.85, placebo kontrol:13.07, kontrol:11.63, $x^2=10.71$ $p<.01$). Farklılığın deney grubu lehine olduğu belirlenmiştir.

Babaları lise mezunu olan çocukların gruplarına göre, Yönetme bölümüne ait sontest ortalamalarında anlamlı farklılığın olduğu Tablo 56'dan anlaşılmaktadır (deney:25.38, placebo kontrol:13.14, kontrol:8.83, $x^2=21.19$ $p<.01$). Farklılığın deney grubu ile placebo kontrol ve kontrol grupları arasında olduğu görülmektedir.

Babaları lise mezunu olan çocukların gruplarına göre, Kısa Empati Ölçeği ve Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeğine ait sontest puanlarında ise istatistiksel olarak anlamlı farklılık elde edilememiştir ($p>.05$).

Bu sonuç, duygusal zeka eğitiminin babaları lise mezunu olan çocukların duygusal zekalarını desteklenmesinde etkili olduğunu göstermektedir. Empati ölçeğinde anlamlı farklılık olmaması, çocukların empatilerinin günlük programlarıyla desteklenmesinden ve öğretmenlerin empatik tutumlarından kaynaklanmış olabilir. Öğretmenlerin çocukları gözlemlerindeki yaklaşımlar ise çocukların duygusal zekasını değerlendirmelerinde farklılık yaratmamış olabilir.

Tablo 57’de, babaları üniversite mezunu olan çocukların ölçeklerden aldıkları öntest-sontest ortalama puan ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Tablo 57. Babaları Üniversite Mezunu Olan Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Puanların Gruplara Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Ölçekler	Gruplar	N	Öntest				Sontest			
			Sıra Ort.	χ^2	p	Anlamlı fark	Sıra Ort.	χ^2	p	Anlamlı fark
Genel Duygusal Zeka Ölçeği	Deney	18	38,36	4.41	.110		53,22	40.60	.000	Deney-p.kontrol
	Placebo kontrol	25	30,68				27,04			Deney-kontrol
	Kontrol	19	26,08				16,79			P.kontrol-kontrol
Yüzler Bölümü	Deney	18	41,39	8.28	.016	Deney-p.kontrol	53,08	37.29	.000	Deney-p.kontrol
	Placebo kontrol	25	28,82			Deney-kontrol	23,76			Deney-kontrol
	Kontrol	19	25,66				21,24			
Hikayeler Bölümü	Deney	18	36,33	2.67	.263		48,17	25.66	.000	Deney-p.kontrol
	Placebo kontrol	25	31,06				27,98			Deney-kontrol
	Kontrol	19	27,50				20,34			
Anlama Bölümü	Deney	18	38,78	6.72	.035	Deney-kontrol	46,58	22.96	.000	Deney-p.kontrol
	Placebo kontrol	25	32,02				29,92			Deney-kontrol
	Kontrol	19	23,92				19,29			P.kontrol-kontrol
Yönetme Bölümü	Deney	18	27,61	1.68	.431		50,47	31.46	.000	Deney-p.kontrol
	Placebo kontrol	25	34,60				26,92			Deney-kontrol
	Kontrol	19	31,11				19,55			
Kısa Empati Ölçeği	Deney	18	35,75	1.55	.461		35,17	2.34	.311	
	Placebo kontrol	25	29,26				31,06			
	Kontrol	19	30,42				28,61			
Öğretmenler İçin Ç.D.Z. Değerlendirme Ölçeği	Deney	18	33,17	9.47	.009	P.kontrol-kontrol	46,75	19.13	.000	Deney-p.kontrol
	Placebo kontrol	25	23,64				23,70			Deney-kontrol
	Kontrol	19	40,26				27,32			

Tablo 57’de, babaları üniversite mezunu olan çocukların gruplarına göre öntestte Yüzler bölümü, Anlama bölümü ve Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği ortalama puanlarında, sontestte ise Genel Duygusal Zeka ölçeği, Yüzler bölümü, Hikayeler bölümü, Anlama bölümü, Yönetme bölümü

ve Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği ortalama puanlarında anlamlı farklılığın olduğu görülmektedir ($p>.01$).

Tablo 57 incelendiğinde, babaları üniversite mezunu olan çocukların Genel Duygusal Zeka Ölçeği son test puanlarında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir (deney:53.22, placebo kontrol:27.04, kontrol:16.79, $x^2=40.60$ $p<.01$). Gruplar arası karşılaştırmalar sonucu, deney grubunun placebo kontrol ve kontrol grubu ile, placebo kontrol grubunun kontrol grubu ile farklılık oluşturduğu saptanmıştır. Deney grubu en yüksek ortalamaya sahip olduğundan farklılık deney grubu lehinedir.

Babaları üniversite mezunu olan çocukların gruplarına göre, Yüzler bölümünün ön test ortalamalarında anlamlı farklılığın olduğu Tablo 57'den anlaşılmaktadır. (deney:41.39, placebo kontrol:28.82, kontrol:25.66, $x^2=8.28$ $p<.05$). Yüzler bölümüne ilişkin son test ortalamalarında da anlamlı farklılığın olduğu görülmektedir (deney:53.08, placebo kontrol:23.76, kontrol:21.24, $x^2=37.29$ $p<.01$). Deney grubunun en yüksek ortalamaya sahip olması farklılığın kaynağını oluşturmuştur.

Babaları üniversite mezunu olan çocukların gruplarına göre, Hikayeler bölümü son test ortalamalarında anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır (Deney:48.17, Placebo Kontrol:27.98, Kontrol:20.34 $x^2=25.66$ $p<.01$). Deney grubunun en yüksek ortalamaya sahip olması gruplar arası farklılığa neden olmuştur.

Babaları üniversite mezunu olan çocukların gruplarına göre, Anlama bölümünün ön test ortalamalarında deney grubu lehine farklılık olduğu görülmektedir ($x^2=6.72$ $p<.05$). Çocukların gruplarına göre son test ortalamalarında da anlamlı farklılık tespit edilmiştir (deney:46.58, placebo kontrol:29.92, kontrol:19.29 $x^2=22.96$ $p<.01$). Deney grubunun oldukça yüksek ortalamaya sahip olması nedeniyle (46.58), farklılığın deney grubu lehine olduğu ortaya çıkmıştır.

Babaları üniversite mezunu olan çocukların gruplarına göre Yönetme bölümüne ait son test ortalamalarında anlamlı farklılığın olduğu Tablo 57'den

anlaşılmaktadır (deney:50.47, placebo kontrol:26.92, kontrol:19.55 $x^2=31.46$ $p<.01$). Farklılığın deney grubu ile placebo kontrol ve kontrol grupları arasında olduğu ortaya çıkmıştır.

Kısa Empati Ölçeğini puanlarında gruplara göre istatistiksel olarak önemli bir farklılık olmadığı görülmektedir ($p>.05$). Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeğinin hem öntest hem de sontest puanlarında gruplar arası anlamlı farklılık bulunmuştur (öntest $x^2=9.47$ $p<.01$, sontest $x^2=19.13$ $p<.01$). Öntest puanlarındaki farklılık kontrol grubu lehine iken, sontestte farklılığın deney grubu lehine olduğu dikkati çekmektedir.

Duygusal zeka eğitiminin, babaları üniversite mezunu olan çocukların duygusal zekalarını desteklenmesinde etkili olduğu görülmektedir. Kısa Empati Ölçeğinde annelerin öğrenim durumlarına göre çocuklardan elde edilen verilerin babalardan elde edilen verilerle benzerlik gösterdiği düşünüldüğünde, çocukların empatilerinin günlük programlarında yer alan hedeflerle, öğretmenlerin ve ebeveynlerin empatik tutumları ile desteklenmiş olabileceği söylenebilir.

Çocukların duygusal zekalarının gelişiminde babalar da anneler kadar etkili olmaktadır. Bebeklerin duygusal açıdan sağlıklı olmaları için anneye bağlanma gibi babaya da bağlanmaları gerekmektedir. Tüm zamanını çocuğuyla geçiren babalar çocukları okula başladıklarında anneleri kadar çocuklarından ayrılma kaygısı yaşamaktadır. Duyguları kontrol etmede çocuklar ebeveynlerini model almaktadırlar. Özellikle kızgınlık, öfke gibi duyguların kontrolünde, babalar çocukları için daha etkili model olabilmektedirler (Berk, 2002: 279,372).

Bu bulgular, araştırmanın babaların çocukları üzerinde etkisi olduğu sonucunu desteklemektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç

Bu araştırma, anasınıfına devam eden altı yaş çocuklarının duygusal zekalarına duygusal zeka eğitiminin etkisinin olup olmadığını belirlemek amacıyla 2004-2005 eğitim-öğretim yılında Ankara’da yapılmıştır.

Araştırmanın örneklemini, alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki ilköğretim okullarının anasınıfına devam eden çocuklar arasından tesadüfi olarak seçilen 120 çocuk oluşturmuştur. Örnekleme oluşturan çocukların 40’ı deney grubu, 40’ı placebo kontrol grubu ve 40’ı kontrol grubu olarak belirlenmiştir. Araştırmaya alınan deney ve kontrol gruplarındaki çocukların cinsiyetlerine ve sosyo-ekonomik düzeylerine göre eşit dağılım göstermeleri sağlanmıştır.

Deneyssel desenli olan bu çalışmada, çocuklar ve aileleri hakkında bilgi almak için “Kişisel Bilgi Formu”, çocukların duygusal zekalarını belirlemek için “Sullivan Çocuklar İçin Duygusal Zeka Ölçeği”, “Sullivan Çocuklar İçin Kısa Empati Ölçeği” ve “Sullivan Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçekler çocuklara öntest, sontest ve kalıcılık testi olmak üzere üç farklı zamanda uygulanmıştır. Elde edilen verilerin istatistiksel analizi yapılmış ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır;

Örnekleme Alınan Çocukların Demografik Bilgilerine İlişkin Bulgular:

Deney grubundaki çocukların %45.5’inin tek çocuk, %50.0’inin 2-3 kardeş olduğu, placebo kontrol grubundaki çocukların %62.5’inin 2-3 kardeş olduğu, kontrol grubundaki çocukların ise %55.0’inin tek çocuk, %40.0’inin 2-3 kardeş oldukları belirlenmiştir. Deney grubunun %65.0’i, placebo kontrol grubunun %67.5’i ve kontrol grubunun %75.0’i ilk çocuktur.

Çocukların annelerinin öğrenim durumlarına göre dağılımı incelendiğinde, deney grubundaki çocukların annelerinin %50.0’inin, placebo kontrol grubundaki

çocukların annelerinin de %45.0'nın yüksek öğrenim mezunu olduğu, kontrol grubundaki çocukların annelerinin ise %47.5'inin lise mezunu olduğu saptanmıştır. Deney, placebo kontrol ve kontrol gruplarındaki çocukların babalarının büyük oranla yüksek öğrenim mezunu olduğu tespit edilmiştir (deney grubu %45.0, placebo kontrol grubu %62.5 ve kontrol grubu %47.5).

Deney grubundaki çocukların, %35.0'nın annesinin 31-35 yaş arasında, %27.5'inin de 26-30 yaş arasında olduğu, placebo kontrol grubundaki çocukların annesinin %30.0'nın 26-30 yaş arasında, %27.5'inin 31-35 yaş arasında olduğu, kontrol grubundaki çocukların annelerinin %35.0'nın 26-30 yaş arasında, %25.0'nın da 31-35 yaş arasında olduğu belirlenmiştir.

Deney grubundaki çocukların %42.5'inin babasının 36-40 yaş arasında, %32.5'inin de 26-30 yaş arasında olduğu, placebo kontrol grubundaki çocukların babasının %42.5'inin 31-35 yaş arasında, %30.0'nın 36-40 yaş arasında olduğu, kontrol grubundaki çocukların babasının %37.5'inin 26-30 yaş arasında, %35.0'nın da 36-40 yaş arasında olduğu tespit edilmiştir.

Deney grubundaki çocukların %42.5'inin, placebo grubundaki çocukların %55.0'nın, kontrol grubundakilerin de %57.5'inin annelerinin ev hanımı oldukları belirlenmiştir. Ayrıca annelerin %17.5'inin bankacı, %15.0'nın memur, %12.5'inin öğretmen olduğu ortaya çıkmıştır.

Deney grubundaki çocukların babalarının %45.0'nın serbest meslek sahibi, %17.5'inin işçi ve %15.0'nın mühendis olduğu belirlenmiştir. Placebo grubundaki çocukların babalarının %32.5'inin serbest meslek sahibi, %22.5'inin memur, %12.5'inin bankacı olduğu saptanmıştır. Kontrol grubundaki çocukların babalarının da %45.0'nın serbest meslek sahibi, %20.0'nın bankacı ve %12.5'inin memur olduğu tespit edilmiştir.

Örnekleme Alınan Çocuklara Ölçeklerin Öntest ve Sontest Olarak Uygulanmasıyla Elde Edilen Bulgular:

Çocuklara verilen duygusal zeka eğitiminin etkisine bağlı olarak çocukların Genel Duygusal Zeka Ölçeği puanlarında eğitim süreci sonunda anlamlı düzeyde bir artış gözlenmiştir. Deney grubundaki çocukların puanlarının kontrol gruplarından daha yüksek olduğu belirlenmiştir ($p<.01$).

Duygusal zeka ölçeğinin bölümleri ayrı olarak incelendiğinde, Yüzler bölümünde, deney grubundaki çocukların yüz ifadelerini daha doğru saptadıkları tespit edilmiştir ($p<.01$). Gruplar arası farklılığa bakıldığında farklılığın deney grubu lehine olduğu görülmüştür.

Hikayeler bölümünde, deney grubunun en yüksek, kontrol grubunun ise en düşük ortalamaya sahip olduğu ve ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($p<.01$).

Anlama bölümünde, deney grubunun en yüksek ortalamaya sahip olduğu, bunu placebo ve kontrol gruplarının izlediği gözlenmiştir. Deney grubunun placebo kontrol ve kontrol grupları ile anlamlı düzeyde farklılık oluşturduğu ortaya çıkarılmıştır ($p<.01$).

Duygusal Zeka Ölçeğinin son bölümü olan Yönetme bölümünde ise, deney grubunun en yüksek ortalamaya, kontrol grubunun da en düşük ortalamaya sahip olduğu, puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu bulunmuştur ($p<.01$).

Kısa Empati Ölçeği puanlarına bakıldığında, deney grubunun sontest ortalamalarının yüksek olduğu ve ortalamalar arasında anlamlı farkın olduğu tespit edilmiştir ($p<.05$). Farklılığın deney grubu ile kontrol grubundan kaynaklandığı görülmüştür.

Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeğinde, deney grubunun öntest ve sontest puanları arasındaki farkın yüksek olduğu, gruplara göre yapılan karşılaştırmalar sonucu ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olduğu bulunmuştur ($p<.01$). Farklılığın kaynağına bakıldığında, deney grubu ile placebo kontrol ve kontrol grupları arasında anlamlı düzeyde farklılık olduğu ortaya çıkmıştır.

Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Sontest ve Kalıcılık Testi Ortalama Puanlarına İlişkin Bulgular:

Deney grubundaki çocukların Genel Duygusal Zeka Ölçeği, Yüzler bölümü, Anlama bölümü, Yönetme bölümü ve Kısa Empati Ölçeğine ait sontest ve kalıcılık testi puanları arasındaki farkın anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($p>.05$). Hikayeler bölümünde ise çocukların sontest puanları ile kalıcılık testi puanları arasındaki farklılığın önemli olduğu saptanmıştır ($p<.05$). Ayrıca Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği sontest ve kalıcılık testi puanları arasında da anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<.01$).

Deney, Placebo Kontrol ve Kontrol Grubundaki Çocukların Cinsiyetlerine Göre Yapılan Analiz Sonuçları:

Deney, placebo kontrol ve kontrol grubundaki çocukların cinsiyetlerine göre Genel Duygusal Zeka Ölçeği, Yüzler bölümü, Hikayeler bölümü, Anlama bölümü, Yönetme bölümü, Kısa Empati Ölçeği ve Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeğinin öntest ve sontest puanlarının sıra ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir ($p>.05$).

Araştırmaya alınan kız çocukların verileri ayrı değerlendirildiğinde, deney grubundaki kız çocuklarının sontest puanlarının kontrol gruplarından oldukça yüksek olduğu, kız çocukların gruplarına göre Genel Duygusal Zeka Ölçeği, Yüzler, Hikayeler, Anlama ve Yönetme bölümleri ($p<.01$) ile Kısa Empati Ölçeğine ilişkin sontest puanlarının ($p<.05$) istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmaya alınan erkek çocukların verileri ayrı değerlendirildiğinde, deney grubundaki erkek çocukların sontest puanlarının yüksek olduğu gözlenmiştir. Erkek çocukların gruplarına göre Genel Duygusal Zeka Ölçeği, Yüzler, Hikayeler, Anlama ve Yönetme bölümleri ($p<.01$) ile Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeğine ait puanlarında ($p<.05$) deney grubu lehine anlamlı farklılık olduğu gözlenmiştir

Deney, Placebo Kontrol ve Kontrol Grubundaki Çocukların Sosyo-Ekonomik Düzeylerine Göre Yapılan Analiz Sonuçları:

Deney grubundaki çocukların Genel Duygusal Zeka Ölçeği ($p<.01$), Yüzler bölümü ($p<.01$), Anlama bölümü ($p<.05$), Kısa Empati Ölçeği ($p<.05$) ve Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği ($p<.01$) öntest puanlarında sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Sontest puanlarına bakıldığında ise Yüzler bölümü ($p<.05$) ve Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği ortalamalarında ($p<.01$) üst sosyo-ekonomik düzeyin lehine anlamlı farklılık olduğu ortaya çıkmıştır.

Placebo kontrol grubundaki çocukların öntest puanlarına bakıldığında, sosyo-ekonomik düzeyin, Genel Duygusal Zeka Ölçeği, Yüzler bölümü, Yönetme bölümü ve Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği ($p<.01$) puanlarında anlamlı farklılık oluşturduğu belirlenmiştir. Sontest puanlarına bakıldığında ise Genel Duygusal Zeka Ölçeği, Yüzler, Hikayeler ve Yönetme bölümlerinde ($p<.05$) üst sosyo-ekonomik düzeyin lehine farklılık olduğu belirlenmiştir.

Kontrol grubundaki çocukların Yüzler bölümü ($p<.05$) ve Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği ($p<.01$) öntest puanlarında sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı farklılık olduğu, sontestte de Genel Duygusal Zeka Ölçeği ($p<.05$), Yüzler bölümü ($p<.05$) ve Öğretmenler İçin Çocukların

Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği ($p<.01$) puanlarında anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır

Araştırmaya alınan çocuklar sosyo-ekonomik düzeylerine göre ayrı ayrı değerlendirildiğinde, alt sosyo-ekonomik düzeyde bulunan deney grubundaki çocukların Genel Duygusal Zeka Ölçeği, Yüzler, Hikayeler, Anlama ve Yönetme bölümleri ile Kısa Empati Ölçeğinde sontest puanlarının kontrol gruplarından yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği dışındaki sontest puanlarında deney grubu lehine anlamlı farklılığın olduğu tespit edilmiştir ($p<.01$).

Araştırmaya alınan üst sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların verileri ayrı olarak değerlendirildiğinde, üst sosyo-ekonomik düzeyi temsil eden deney grubundaki çocukların sontest puanlarının kontrol gruplarından yüksek olduğu saptanmıştır. Çocukların gruplarına göre yapılan karşılaştırmalar sonucu, Kısa Empati Ölçeği dışındaki sontest puanlarında deney grubu lehine anlamlı farklılığın olduğu ($<.01$) belirlenmiştir.

Deney, Placebo Kontrol ve Kontrol Grubundaki Çocukların Anne Öğrenim Düzeylerine Göre Yapılan Analiz Sonuçları Aşağıda Verilmiştir:

Deney grubundaki çocukların puanlarında anne öğrenim durumunun farklılık oluşturup oluşturmadığına bakıldığında, Genel Duygusal Zeka Ölçeğinin sadece öntest puanlarında ($p<.05$), Yüzler bölümü ve Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeğinin hem öntest hem de sontest puanlarında anneleri üniversite mezunu olan çocukların lehine anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır ($p<.01$).

Placebo kontrol grubundaki çocukların anne öğrenim durumlarına göre, Genel Duygusal Zeka Ölçeği, Yüzler bölümü, Yönetme bölümü ve Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeğinin öntest puanlarında ($p<.01$),

Hikayeler bölümünün ise sontest puanlarında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<.05$).

Kontrol grubundaki çocukların anne öğrenim durumlarına göre, Yüzler bölümü ($p<.05$) ve Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeğinin ($p<.01$). öntest puanlarında farklılık olduğu, sontest puanlarına bakıldığında hiçbir alanda farklılık olmadığı gözlenmiştir ($p>.05$).

Çocuklar annelerinin öğrenim düzeylerine göre ayrı ayrı değerlendirildiğinde; anneleri ilköğretim mezunu olan deney grubundaki çocukların sontest ortalamalarının kontrol gruplarından daha yüksek olduğu görülmüştür. Anneleri ilköğretim mezunu olan çocukların gruplarına göre öntest ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı ($p>.05$), Genel Duygusal Zeka Ölçeği, Yüzler, Hikayeler ($p<.01$), Anlama ($p<.05$) ve Yönetme ($p<.01$) alt bölümlerine ait sontest ortalamalarında ise deney grubu lehine anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Kısa Empati Ölçeği ve Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme ölçeğinin sontest ortalamalarında ise gruplar arasında anlamlı farklılık tespit edilememiştir ($p>.05$).

Anneleri lise mezunu olan çocukların ortalamalarına bakıldığında, deney grubundaki çocukların sontest ortalamalarının kontrol gruplarından yüksek olduğu, anneleri lise mezunu olan çocukların gruplarına göre Genel Duygusal Zeka Ölçeği ve tüm alt bölümlerine ait sontest ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<.01$). Kısa Empati Ölçeği ve Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeğinde ise gruplar arasında anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür ($p>.05$).

Anneleri üniversite mezunu çocukların gruplarına göre sontest ortalamalarına bakıldığında, deney grubunun tüm ölçek ve bölümlerde en yüksek ortalamaya sahip olduğu, Kısa Empati Ölçeği dışında ($p>.05$), diğer tüm alanlara ait sontest ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir ($p<.01$).

Deney, Placebo Kontrol ve Kontrol Grubundaki Çocukların Baba Öğrenim Düzeylerine Göre Yapılan Analiz Sonuçları Aşağıda Verilmiştir:

Deney grubundaki çocukların puanlarında baba öğrenim durumunun farklılık oluşturup oluşturmadığına bakıldığında, Genel Duygusal Zeka Ölçeği ($p<.01$), Yüzler bölümü ($p<.01$) ve Hikayeler bölümünün ($p<.05$) öntest puanlarında, Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeğinin ise hem öntest hem de sontest puanlarında anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır ($p<.01$).

Placebo kontrol grubunun baba öğrenim durumuna göre öntest puanları incelendiğinde, Genel Duygusal zeka ölçeği ($p<.01$), Yüzler bölümü ($p<.01$), Yönetme bölümü ($p<.05$), Kısa Empati Ölçeği ($p<.05$) ve Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği ($p<.01$) puanlarında anlamlı farklılık olduğu, sontestte ise Genel Duygusal Zeka Ölçeği ($p<.01$), Hikayeler bölümü ($p<.01$) ve Yönetme bölümü ($p<.05$) puanlarında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Kontrol grubundaki çocukların, ölçeklerden aldıkları ortalama puanların baba öğrenim düzeyine göre dağılımında sadece Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği öntest puanlarında anlamlı farklılık olduğu gözlenmiştir ($p<.05$).

Çocuklar babalarının öğrenim düzeylerine göre ayrı ayrı değerlendirildiğinde; babaları ilköğretim mezunu olan deney grubundaki çocukların ortalamalarının yüksek olduğu, çocukların gruplarına göre Genel Duygusal Zeka Ölçeği, Yüzler, Hikayeler, Anlama ve Yönetme bölümlerine ait sontest ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu ($p<.01$), Kısa Empati Ölçeği ve Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeği ortalamalarında ise anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($p>.05$).

Babaları lise mezunu olan çocukların sontest ortalamaları incelendiğinde, deney grubunun en yüksek ortalamaya sahip olduğu, çocukların gruplarına göre

Genel Duygusal Zeka Ölçeği, Yüzler, Hikayeler, Anlama ve Yönetme bölümlerine ait sontest ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu ortaya çıkmıştır ($p<.01$). Kısa Empati Ölçeği ve Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeğine ait sontest ortalamalarında ise gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık elde edilememiştir ($p>.05$).

Babaları üniversite mezunu olan deney grubundaki çocukların sontest ortalamalarının kontrol gruplarından daha yüksek olduğu, çocukların gruplarına göre Genel Duygusal Zeka Ölçeği, Yüzler, Hikayeler, Anlama ve Yönetme bölümleri ile Öğretmenler İçin Çocukların Duygusal Zekasını Değerlendirme Ölçeğinin sontest ortalamalarındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür ($p<.01$). Kısa Empati ölçeğinde ise gruplar arasında istatistiksel olarak önemli bir farklılık olmadığı belirlenmiştir ($p>.05$).

6.2. Öneriler

Bu çalışma altı yaş çocuklarında duygusal zekanın eğitim ile desteklenebileceğini göstermiştir. Çocukların duygusal yetenekleri erken yıllarda kazanmaları yetişkinlikte duygularını kendilerini başarıya götürme aracı olarak kullanmalarını sağlayacaktır. Ayrıca, çocukların yaşamda başarılı olmaları için zihinsel yönden olduğu kadar duygusal yeteneklerle de donatılmaları gerektiğinden erken yıllarda duygusal zekanın desteklenmesi önem kazanmaktadır. Bu doğrultuda anne-babalara, eğitimcilere ve araştırmacılara verilebilecek öneriler aşağıda verilmiştir.

6.2.1. Anne-Babalara Yönelik Öneriler

Bu araştırmada, annelerinin öğrenim düzeyi ne olursa olsun eğitim aldıklarında çocukların duygusal zekalarının desteklenebildiği bulgusu elde edilmiştir. Ayrıca çocukların cinsiyetleri ve sosyo-ekonomik düzeyleri içinde değerlendirildiğinde de eğitim alan çocukların duygusal zeka düzeylerinde artış olduğu görülmüştür. Okulda belirli sürelerle verilmiş olan duygusal zeka eğitiminin

çocuklar üzerinde bu kadar etkili olduğu düşünüldüğünde, evde de ebeveynler tarafından bu eğitimin pekiştirilmesi çocukların duygusal zekalarını daha çok güçlenmesini sağlayacaktır. Anne-babaya yönelik duygusal zeka eğitim programının olmayışı bu çalışmanın eksik kalan bir boyutudur.

Duyguların doğum öncesinden itibaren desteklenmesi gerekmektedir. Anne-babaların çocuklarını anne karnında sevmesi, onunla konuşması, stresli durumlarla baş etme yollarını bilmesi bebeğin dünyaya daha mutlu gelmesini sağlayacaktır. Ebeveynler tüm davranışları ile model oldukları gibi duyguları gösterme ve kontrol etme biçimleri ile de çocuklarına model olacaklardır. Kızgınlık, öfke gibi duyguları hissettiğinde ebeveyn kendini kontrol edebilirse çocuk da kendini kontrol edebilir. Bu nedenle, anne-babalarının çocuklarının duygusal zekalarına etkilerinin farkına varması ve iyi bir model olmak için tedbirler alması gerekmektedir. Bu tedbirler aşağıda başlıklar halinde sıralanmıştır;

Ebeveynlerin Bilinçlendirilmesi Amacıyla Verilebilecek Öneriler:

Ebeveynlerin duygusal zeka konusunda bilinçlendirilmesi amacıyla bir çok çalışma yapılabilir. Ebeveynlere yönelik duygusal zeka eğitim seminerleri, konferanslar düzenlenerek ebeveynlerin katılımı sağlanabilir. Halk eğitim merkezlerinde, toplum merkezlerinde veya gönüllü başka kuruluşlarda ebeveynler için kapsamlı bir eğitim programı hazırlanarak, çocuklarının gelişimine uygun olarak duygusal zekalarını nasıl destekleyecekleri, çocuklarıyla duygularını nasıl paylaşacakları, kendi duygularını nasıl kontrol edecekleri, çocuklarının duygusal zekalarını gözleyerek nasıl değerlendirecekleri ile ilgili bilgilendirilmeleri sağlanabilir.

Medyadan yararlanılarak duygusal zeka programları hazırlanabilir. Bunlar özellikle ebeveynlerin televizyon izledikleri saatlerde yayınlanarak ebeveynlerin duygusal zekaya dikkati çekilebilir. Radyolarda, gazete, dergi vb. yazılı basında belirli aralıklarla duygusal zeka ile ilgili yayınlar yapılabilir.

Günümüzde hem annenin hem de babanın çalışması, zamanlarının sınırlı olması nedeniyle ebeveynlerin çalıştığı kurumda seminer, eğitim vb. düzenlenebilir. Bu ayrıca iş ortamında da duygusal zekanın etkili olmasını ve verimin artmasını sağlayacaktır.

Çocuğu okula devam eden ebeveynlere de öğretmenler tarafından duygusal zeka konulu seminer, toplantı, vb. etkinlikler düzenlenerek, bu etkinliklere katılımları sağlanabilir. Düzenli aralıklarla ebeveynler için broşürler hazırlanarak bunları değerlendirmeleri ve fikirlerini bildirmeleri sağlanabilir.

Ebeveynlerin Çocuklarının Duygusal Zekasını Desteklemek İçin Kendilerinin Yapabileceklerine Yönelik Öneriler:

Duygusal zeka akademik zeka kadar bireyin yaşamında önemlidir. Ebeveynler çocuklarının akademik zekalarını destekledikleri gibi duygusal zekalarını destekleyebilirler. Çocuklarının duygularını destekleyecek çeşitli oyunlar oynayabilir, hikaye okuyabilir, kukla oynatabilirler. Çocukların yaşadıkları olumsuz durumlar karşısında neler hissettikleri, karşındakinin neler hissetmiş olabileceği, nasıl davrandığı, bu davranışında karşındakinin neler hissetmiş olabileceği gibi empatik bir konuşma yolunu tercih edebilirler.

Araştırmanın sonuçları eğitim alan çocukların ister kız ister erkek olsun duygusal zekalarının desteklendiğini göstermiştir. Bu doğrultuda ebeveynlerin de çocukları arasında cinsiyet ayrımı yapmadan duygusal zekalarını desteklemeleri gerekmektedir.

Ebeveynler iş temposunun yoğun olması nedeniyle çocuklarına fazla zaman ayıramayabilmektedirler. Çocukların duygusal zekası maddi olanaklardan çok manevi olanaklarla da desteklenmelidir. Ebeveynler çocuklarının maddi ihtiyaçlarına verdikleri önemi duygusal ihtiyaçlarına da vermelidirler. Ebeveynin çocuğuyla zaman geçirmesi, oyun oynaması, sinema vb. eğlenceye gitmesi çocuğuyla arasındaki etkileşimi ve dolayısıyla da çocuğunun duygusal zekasını artıracaktır.

Resim, müzik, tiyatro vb. sanat etkinlikleri çocukların duygusal olarak rahatlamalarını sağlar. Ebeveynler çocuklarının ilgileri doğrultusunda bir sanat etkinliği ile uğraşmasını sağlayabilirler.

6.2.2. Eğitimcilere Yönelik Öneriler

Bu araştırmada duygusal zeka eğitiminin, cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey ve anne baba öğrenim düzeyi farkı gözetmeksizin çocukların duygusal zekalarını etkilediğini ortaya çıkarmıştır. Bu da, okulda verilen eğitimin çocukların duygusal zekalarını geliştirmede önemine dikkati çekmekte ve duygusal zeka eğitiminin cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey ve anne-baba öğrenim durumu ayrımı yapmadan tüm çocuklara yönelik olarak yapılabilceğini göstermektedir.

Araştırmada duygusal zeka eğitimi alan çocukların duygusal zekasının arttığı öğretmenleri tarafından da desteklenmiştir. Fakat tüm çocuklar cinsiyet, sosyo-ekonomik durum, anne-baba öğrenim durumuna göre değerlendirildiğinde, öğretmenlerin gözlemlerine göre bu değişkenlerin çocukların duygusal zekalarının anlamlı farklılık oluşturmadığı sonucuna varılmıştır. Bu durum öğretmenlerin çocukları duygusal olarak tanımaya ve gözlem yapmaya yönelik bilgilerinin yetersiz olduğunu düşündürmektedir.

Henüz çok yeni olan duygusal zeka kavramı öğretmenlere uzak bir kavram olarak gelebilir. Bu nedenle eğitimcilerin, öğretmen adayı oldukları üniversite eğitim sürecinde çocuk gelişimi derslerinin içeriği gözden geçirilerek, çocukların gelişimleri doğrultusunda duygusal zekalarının nasıl bir süreç izlediği, duygusal zekalarını nasıl destekleyecekleri konularının yer alması gerekmektedir.

Ayrıca öğretmenlerin, eğitim aldıkları yıllarda objektif gözlem yapma becerisi kazanmaları gerekir. Çocuklar her zaman duygularını sözel olarak ifade edemeyebilirler. Eğitimcilerin özellikle okul öncesi dönemde iyi bir gözlemci olması çocukları gözleyerek onların duygusal yeterliklerini ve ihtiyaçlarını belirlemesine

kolaylık sağlayacaktır. Öğretmen adaylarının farklı gelişim süreçlerindeki çocukları gözleyerek duygusal zekalarını değerlendirmeleri ve desteklemeye yönelik çalışmalar yapmaları sağlanabilir.

Öğretmen olduktan sonra eğitimcilerin hizmet içi eğitim ile çocukların duygusal zekalarını nasıl destekleyecekleri konusunda bilgi sahibi olmaları sağlanabilir. Duygusal zekanın 1995'ten sonra yaygınlaştığı düşünüldüğünde özellikle uzun süredir görev yapan öğretmenlerin hizmet içi eğitim ile bilinçlendirilmesi önemli olmaktadır.

Çocuklar ailelerinden sonra hayatlarında önemi olan öğretmenlerini model almaktadırlar. Eğitimcinin çocuğa konuşmaları, hareket ve jestleriyle onu rahatlatması gerekir. Eğitimcinin duygusal bir dil kullanması, çocuklara duygusal destek vermesi iyi bir model olmalarını sağlayacaktır.

Eğitimciler, çocukları yaşadıkları problemlere duygusal çözüm yolları bulmaya ve karşındakilerle empati kurarak, onun duygularını hissederek tepki vermeye yöneltebilirler.

Ayrıca günlük etkinlikler sırasında ortaya çıkan fırsatlardan yararlanarak, çocukların duyguları anlamalarını ve yönetmelerini sağlayabilirler.

Günlük programda resim, müzik, drama vb. bir çok sanatsal etkinlik ile çocukların duygularını ifade etmelerini destekleyebilirler.

6.2.3. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

Bu araştırmada okul öncesi eğitim alan altı yaş çocukları ile yapılmıştır. Benzer araştırmalar farklı yaşlardaki gruplarla yapılarak bir karşılaştırmaya varılabilir. Okul öncesi eğitimi alan ve almayan çocuklar karşılaştırılarak bir çalışma yapılabilir.

Duygusal zeka duyguları tanıma, anlama, yönetme, empati ve sosyal becerileri içeren duygusal zeka programı hazırlarken genel bir program değil de alt bölümlere özel bir program hazırlanabilir.

Duygusal zekayla ilgili yapılacak deneysel çalışmalarda iç geçerliliği tehdit edebilecek faktörlerin göz önüne alınması ve grupların oluşturulmasında yansız atamaların büyük bir dikkatle yapılması grupların etkileşimini önlemeye yardımcı olacaktır.

Yeni araştırmalarda uygulanacak duygusal zeka eğitim programlarının daha uzun süreli ve kapsamlı olması halinde, eğitimin hem daha kalıcı olacağı hem de kazanılan deneyimlerin davranışa aktarılması daha mümkün olacağı düşünülmektedir.

Ayrıca programın etkililiğinin değerlendirilmesi için araştırmadan bir kaç ay sonra düzenli aralıklarla tekrar ölçümler yapılabilir. Duygusal zeka eğitimi alan çocuklar takip edilerek ileriki yaşamlarına bu eğitimin etkisi gözlenebilir.

Bu araştırmada ele alınmayan anne-babaların duygusal zeka düzeyleri, öğretmenlerin duygusal zeka düzeyleri belirlenerek, çocukların duygusal zeka düzeyleri ile karşılaştırılabilir. Anne-babalara ve öğretmenlere yönelik duygusal zeka eğitim programları düzenlenebilir, bu programların çocukların duygusal zekasına etkisi incelenebilir.

Çocuklara uygulanan genel eğitim programı değerlendirilerek duygusal zekaya ile ilgili hedeflere ne ölçüde yer verdikleri belirlenebilir. Bunun sonucunda da genel eğitim programının duygusal zekayla desteklenmesi sağlanabilir.

Duygusal zekanın çeşitli kişilik boyutlarıyla ilişkisine bakılabilir. Duygusal zeka ile anne-baba tutumları, akademik zeka vb. arasındaki ilişki incelenebilir. Duygusal zeka soyut bir kavramdır bu nedenle, farklı araştırmacıların geliştirmiş olduğu duygusal zeka ölçekleri kullanılarak, çocuklardan elde edilen veriler

öğretmenler ve ebeveynlerden elde edilen verilerle karşılaştırılarak daha güçlü sonuçlar elde edilebilir.

KAYNAKÇA

- AHN, Hey Jun. (2005). Child Care Teachers' Strategies in Children's Socialization of Emotion. **Early Childhood Development and Care**, 175(1):49-61.
- ASHİABİ, Godvin S. (2000). Promoting the Emotional Development of Preschoolers. **Early Childhood Education Journal**, 28 (2); 79-84.
- ATABEK, Erdal. (2000) **Bizim Duygusal Zekamız**, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- BACANLI, Hasan. (2000). Sosyal Beceri Eğitimi. **İlköğretimde Rehberlik kitabı**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- BALCI, İnci. (2001). **İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Duygusal Zeka Becerilerini Kullanabilme Düzeyleri Konusunda Yöneticilerin ve Öğretmenlerin Görüşleri**. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).
- BALTAŞ, Acar. (2001). **Ekip Çalışması ve Liderlik**. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- BAR-ON, Reuven. (2000). Emotionl and Social Intelligence: Insight from the Emotional Quotient Inventory. **The Handbook of Emotional Intelligence**. Editör; Reuven Bar-On, James D.A. Parker. San Francisco; Jossey-Bass A Wiley Company.
- BENNET, Mark ve KNIGHT, Mary. (1996). Children's Understanding of The Distinction Between Real and Apparent Emotions: A Training Study. **The Journal of Genetic Psychology**, 157(3):267-274.
- BERK, Laure E. (1998). **Development Through Life Span**. U.S.A.; Allyn and Bacon Company.
- BERK, Laura E. (2002). **Infants and Children: Prenatal Trough Middle Childhood**. U.S.A.; Allyn and Bacon Publishing.
- BERTGES, Wendy Marie. (2001). **The Relationship Between Stressful Life Events and Leadership in Children with an Emphasis on Explanatory Styles and Emotional Intelligence**. Detroit: Universty of Detroit Mercy (Unpublished PhD Thesis). www.lib.umi.com/dissertations.

- BOHNERT, Amy M, CRNIC, Keith A., LİM, Karen G. (2003). Emotional Competence and Aggressive Behavior in School Age Children-1. **Journal of Abnormal Child Psychology**, 31(1):79-91.
- BONCHER, Mary Katherine.(2003). **The Relationship Between Attachment Styles and Emotional Intelligence**. U.S.A.: New York Universty, The Steinhardt School of Education (Unpublished Doctoral Thesis).
www.lib.umi.com/dissertations
- BOSACCİ, Sandra Leanne ve MOORE, Chris. (2004). Preschooler's Understanding of Simple and Complex Emotions; Links with Gender and Language. **Sex Roles**, 50(9/10);659-675.
- BOYATZİS, Chris J., CHAZAN, Elizabeth ve TING, Carol Z. (1993). Preschool Children's Decoding Facial Emotions. **The Journal of Genetic Psychology**, 154 (3):375-382.
- BRUNO, Kristie, ENGLAND, Eileen ve CHAMBLİSS, Catherine. (2002). Social and Emotional Learning Program for Elementary School Students: A Pilot Study. Eric Database: ED 463097. <http://searcheric.org/>
- BÜYÜKÖZTÜRK, Şener. (2001). **Deneysel Desenler, Öntest, Sontest, Kontrol Grubu Desen ve Veri Analizi**. Ankara: Pegem Yayıncılık, 21.
- CHAN, David W. (2004). Perceived Emotional Intelligence and Self-Efficacy among Chinese Scondary School Teacher in Hong Kong. **Personality and Individual Difference**, 36: 1781-1795.
- CHARBONNEAU, Danielle ve NİCOL, Adelheid A. M. (2001). Emotional Intelligence and Leadership in Adolescents. **Personality and Individual Difference**, 33; 1101-1113.
- CHECKLEY, Kathy. (2000). **The First Seven and the Eighth. Human Development** 00/01. America: Dushkin/McGraw-Hill.
- CIARROCHI, Joseph, CHAN, Amy Y. C. ve BAJGAR, Jane. (2001). Measuring Emotional Intelligence in Adolescents. **Personality and Individual Differences**, 31:1105-1119.
- COBB, Casey D. and MAYER, John D. (2000). Emotional Inteligence: What the Research Says. **Educational Leadership**, November; 14-18.

- COLE, Michael ve COLE, Sheila R. (2001). **The Development of Children**. U.S.A.: Worth Publishers.
- COOPER, Robert K. ve SAWAF, Ayman. (2000) . Liderlikte Duygusal Zeka. Çeviren Z. Bedriye Ayman ve Banu Sancar, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- ÇAKAR, Ulaş. (2002). **Duygusal Zekanın Dönüşümcü Liderlik Davranışı Üzerindeki Etkisi**. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).
- DAVİES, Michaela, STANKOV, Lazar ve ROBERTS, Richard D. (1998). Emotional Intelligence: In Search of an Elusive Construct. **Journal of Personality and Social Psychology**, 74 (4); 989-1015.
- DAVIS, Teresa L. (1995). Gender Differences in Masking Negative Emotions: Ability or Motivation. **Developmental Psychology**, 31(4); 660-667.
- DAWDA, Darek ve HART, Stephen D. (2000). Assessing Emotional Intelligence: Reliability and Validity of the Bar-On Emotional Quotient Inventory (EQ-i) in University Students. **Personality and Individual Differences**, 28:797-812.
- DERKSEN, Jan, KRAMER, Ingrid and KATZKO, Michael. (2002). Does Self Report Measure for Emotional Intelligence Assess Something Different than General Intelligence. **Personality and Individual Differences**, 32 (2002); 37-48.
- DÖKMEN, Üstün. (1997). **İletişim Çatışmaları ve Empati**. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- DRAGO, Judy M. (2004). **The Relationship between Emotional Intelligence and Academic Achievement in Nontraditional College Student**. U.S.A.: Walden University, (Unpublished Dissartation Degree of Doctor of Philosophy Psychology). www.lib.umi.com/dissertations
- EASTON, Crystal J. (2004). **The Relationship between Emotional Intelligence and Counseling Self-Efficacy**. U.S.A.: Northern Arizona University (Unpublished Dissartation Degree of Doctor of Education). www.lib.umi.com/dissertations
- ELIAS, Maurice, J. ZINS, Joseph, E., WEISSBERG, Roger, P. FREY, Karin, S, GREENBERG, Mark, T.; HAYNES, Norris, M., KESSLER, Rachael, SCHWAB-STONE, Mary, E. ve SHRIVER, Timothy, P. (1997). **Promoting**

- Social and Emotional Learning**, U.S.A.: Association for Supervision and Curriculum Development.
- ELIAS, Maurice J. and WEISSBERG, Roger P. (2000). Primary Prevention: Educational Approaches to Enhance Social and Emotional Learning. **Journal of School Health**, 70 (5); 186-190.
- ELKSNIN, Linda K. ve ELKSNIN, Nick. (2003). Fostering Social-Emotional Learning in the Classroom. **Education**, 124(1):63-75.
- EREN-YAVUZ, Kudret. (2002) **Duygusal Zeka Gelişimi**, Ankara: Özel Ceceli Okulları Yayınları.
- ERGİN, F. Elif. (2000). **Üniversite Öğrencilerinin Sahip Oldukları Duygusal Zeka Düzeyi İle 16 Kişilik Özelliği Arasında İlişki Üzerine Bir Araştırma**. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).
- ERGİNSOY, Devrim. (2002). **Duygusal Zeka ve Kişilerarası İlişkiler Tarzları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).
- FINLEY, Darla; PETTINGER, Ann, RUDHERFORD, Timika ve TIMMES, Valerie. (2000). **Developing Emotional Intelligence in a Multiage Classroom**. Saint Xavier Universty & SkyLight Professional Development (Unpublished Dissertation for the Degree of Master of Arts in Teaching and Leadership), Chicago, Illinois. ED 442 571. <http://searcheric.org/>
- GARNER, Pamela W., CARLSON JONES, Diane, GADDY, Gaylyn ve RENNIE, Kimberly M. (1997). Low-Income Mothers' Conversations About Emotions and Their Children's Emotional Competence. **Social Development**, 6 (1), 37-52.
- GARNER, Pamela W. ve SPEARS, Floyd M. (2000). Emotion Regulation in Low-Income Preschoolers. **Social Development**, 9 (2): 246-264.
- GERBER, Carly. (2004). **The Relationship between Emotional Intelligence and Success in School for a Sample of Eight Grade Student**. U.S.A.: Fairleigh Dickinson State University. (Unpublished Dissertation for the Degree of Master). www.lib.umi.com/dissertations

- GOLEMAN, Daniel. (2000). **İş Başında Duygusal Zeka**, İstanbul: Varlık Yayınları.
- GOLEMAN, Daniel. (2001). **Duygusal Zeka Neden IQ'dan Daha Önemlidir?**, Çev. Banu Seçkin Yüksel, İstanbul: Varlık Yayınları.
- GORE, Scott W. (2000). **Enhancing Students Emotional Intelligence and Social Adaptness**. Saint Xavier Universty & SkyLight Professional Development (Unpublished Dissertation for the Degree of Master of Arts in Teaching and Leadership), Chicago, Illinois. ED 442 572. <http://searcher.eric.org/>
- GOSSELIN, Pierre ve SIMARD, Janik. (1999). Children's Knowledge of Facial Expression of Emotions: Distunguishing Fear and Surprise. **The Journal of Genetic Psychology**, 160(2):181-193.
- GREENBERG, Mark T. ve SNELL, Jennie L. (1997). Brain Development and Emotional Development: The Role of Teaching in Organizing the Frontal Lobe. **What is Emotional Intelligence?. Emotional Development and Emotional Intelligence**. Edited by: Peter Salovey and David J. Sluyter, U.S.A.: Basic Boks.
- GRINSPAN, Douglas, HEMPHILL, Anna ve NOWICKI JR., Stephen. (2003). Imroving The Ability of Elementary School-Age Children to Identify Emotion in Facial Expression. **The Journal of Genetic Psychology**, 164(1):88-100.
- HOUTMEYERS, Kimberley Ann. (2000). **Attachment Relationship and Emotional Inteligence in Preschoolers**. Canada: Univesity of Windsor (An Unpublished Dissertation for the Degree of Doctor of Philosophy). www.lib.umi.com/dissertations
- HYE JUNG, Hwang. and KYOUNG HOE, Kim. (1999). The Relationship between Children's Social Competence and Emotional Intelligence. **Korean Journal of Child Syudies**, 20 (3); 139-151.
- HYSON, Marion, C. (1994). **The Emotional Development of Young Children**. U.S.A.: Teacher College Pres.
- İŞMEN, Esra (2001). “Duygusal Zeka ve Problem Çözme” VI. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresinde Sunulmuş Bildiri, Ankara, 5-7 Eylül 2001

- JOHNSTON, Andrew. (2003). **A Correlational Study Of Emotional İntelligence and Aggression in Adolescent**. Windsor: Windsor University, (Unpublished Master Thesis, Faculty of Graduate Studies and Research). www.lib.umi.com/dissertations
- KANSU, Nuran ve BECEREN, Eray. (2002). Erken Çocukluk Döneminde Duygusal Zeka. **Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitimi Sempozyumu kitabı**, Kök Yayıncılık, Ankara.
- KAPLAN, Fran Beth.(2002). **Educating The Emotions: Emotional Intelligence Training for Earlychildhood Teachers and Caregivers**. U.S.A.: Cardinal Stritch Universty. (Unpublished Dissertation for the Degree of Doctorate in Education). www.lib.umi.com/dissertations
- KOLB, Karen ve WEEDE, Sandy. (2001). **Teaching Prosocial Skills to Young Children To Increase Emotionally Intelligent Behavior**. Eric Database; No:ED456916. <http://searcheric.org/>
- KÖKSAL, Aysel. (2000). Çocuklarda Empatinin Gelişmesi. **Yaşadıkça Eğitim**, sayı; 66, sayfa; 2-7.
- KYOUNG HOE, Kim ve HYE JUNG, Hwang. (1999). A Study of Preschool Children's Emotional Intelligence in Relation to Socio-demographic Variables. **Journal of Early Childhood Education**, 19(2); 141-156.
- KYUNG HEE, K. ve KYOUNG HOE, K. (1998). A Preliminary Study on the Development of Emotional İntelligence Rating Scale for Preschool Children. **Korean Journal of Psychology: Developmental**, 11(2); 31-48.
- KYUNG HEE, K. ve KYOUNG HOE, K. (1999). Construct Validation of Young Children's Emotional İntelligence. **Korean Journal of Psychology: Developmental**, 12(1); 25-38.
- LAIBLE, Deborah J. ve THOMPSON, Ross A. (1998). Attachment and Emotional Understanding in Preschool Children. **Developmental Psychology**, 34(5): 1038-1045.
- LAWHON, Tommie ve LAWHON, David C.. (2000). Promoting Social Skills in Young Children. **Early Childhood Education Journal**, 28(2):105-110.

- MAYER, John D., ve SALOVEY. (1997).What is Emotional İntelligence?.
Emotional Development and Emotional İntelligence. Edited by: Peter Salovey and David J. Sluyter, U.S.A.: Basic Boks.
- MAYER, John D., SALOVEY, Peter and CRUSO, David R. (2000). **Emotional İntelligence as Zeitgeist, as Personality and as a Mental Ability**. The Handbook of Emotional Inteligence. Editors; Reuven BAR-ON and James D.A. PARKER, U.S.A., Jossey-Bass a Wiley Company.
- MUMCUOĞLU, Özlem. (2002). **Bar-On Duygusal Zeka Testi'nin (Bar-On Emotional Quotient Inventory-Bar-On EQ-I) Türkçe Dilsel Değerlik, Güvenirlilik ve Geçerlik Çalışması**. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- O'NEİL, John. (1996). On Emotional İntelligence: A Conversation with Daniel Goleman, **Educational Leadeship**. September, 6-11.
- ÖZDEMİR, Lütfü. (2003). **Yaratıcı Drama Dersinin Duygusal Zeka Gelişimine Etkisi**. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).
- PARKER, James, D.A. CREQUE SR., Ronald E., BARNHART, David, L., HARRİS, Jan Irons., MAJESKİ, Sarah A., WOOD, Laura M., BOND, Barbara J. Ve HOGAN, Marjorie J. (2004). Academic Achievement in High School: Does Emotional İntelligence Matter? **Personality and Individual Differences**, 37, 1321-1330.
- PAYTON, John W., WARDLAW, Dana M, GRACZYK, Patricia A., BLOODY, Michelle R., TROMPSETT, Carolyn J., WEİSSBERG, Roger P. (2000). Social and Emotional Learning: A Framework for Promoting Mental Health and Reducing Risk Behavior in Children and Youth. **Journal of School Health**, 70 (5);179-184.
- PETRİDES, K. V. ve FURNHAM, Adrian. (2000). Gender Difference in Mesured and Self-Estimated Trait Emotional Intelligence. **Sex Roles**, 42 (5/6):449-4461.
- PFEİFFER, Steven I. (2001). Emotional Intelligence: Popular but Elusive Construct. **Roeper Review**, 23 (3); 138-147.
- POOL, Carolyn R. (1997). Up With Emotional Health. **Educational Lidership**, May, 12-14.

- RADFORD, Mike. (2003). Emotional Intelligence and Education. **International Journal of Children's Spirituality**. Vol. 8, No. 3;255-268.
- REKER, Dana. L. (2002). **Children's Emotional Intelligence as a Mediator between Children's Attachment Security and Their Internalizing and Externalizing Behaviors**. Canada; The Faculty Of Art and Science, Trent University (Unpublished Master Thesis). www.lib.umi.com/dissertations
- RİCHBURG, Melarie ve FLETCHER, Teresa. (2002). Emotional Intelligence: Directing A Child's Emotional Education. **Child Study Journal**, 32(1); 31-38.
- SAARNI, Carolyn. (1997). Emotional Competence and Self-Regulation in Childhood. **Emotional Development and Emotional Intelligence**. Edited by: Peter Salovey and David J. Sluyter, U.S.A.: Basic Boks.
- SAARNI, Carolyn. (1999). **The Development of Emotional Competence**. U.S.A., The Guilford Pres.
- SCHARFE, Elaine. (2000). **Development of Emotional Expression, Understanding and Regulation in Infants and Young Children**. The Handbook of Emotional Intelligence. Editors; Reuven BAR-ON and James D.A. PARKER, U.S.A., Jossey-Bass a Wiley Company.
- SCHULTE-VINCENT, Donna. (2003). **The Evaluation of the Social-Emotional Intelligence Program: Effects on Fifth Graders' Prosocial and Problem Behaviors**. Albany: State Universty of NewYork (An Unpublished Dissertation for the Degree Doctor of Psychology). www.lib.umi.com/dissertations
- SCHUTTE, Nicola S., MALOUFF, John M., HALL, Lena E., HAGGERTY, Donald J., COOPER, Joan T. GOLDEN, Charles J. ve DORNHEİM, Liane. (1998). Development and Validation of a Measure of Emotional Intelligence. **Personality and Individual Difference**, 25 (1998); 167-177.
- SHAFFER, David R. (1999). **Developmental Psychology Childhood and Adolescence**. Brooks/Cole Publishing Company, U.S.A.
- SHAPİRO, Lawrence. E. (2000) **Yüksek EQ'lu Bir Çocuk Yetiştirmek**, (Çev.Ümran Kartal), İstanbul: Varlık Yayınları.

- SMİTH, Maureen ve WALDEN, Tedra. (1999). Understanding Feelings and Coping with Emotional Situations: A Comparison of Maltreated and Nonmaltreated Preschoolers. **Social Development**, 8(1):93-116.
- STEİN, Steven J. Ve BOOK, Howard E. (2003). **EQ Duygusal Zeka ve Başarının Sırrı**. (Çev. Müjde Işık), İstanbul: Özgür Yayınları.
- STONE-McCOWN, Karen; FREEDMAN, Joshua M.; JENSEN, Anabel ve RİDEOUT, Marsha C. (1998). **Self Science: The Emotional Intelligence Curriculum**. U.S.A.: Six Seconds.
- STUBBS, Elizabeth Christine. (2005). **Emotional Intelligence Competencies in the Team and Team Leader: a Multi-level Examination of the Impact of Emotional Intelligence on Group Performance**. Cleveland, Ohio: Case Western Reserve University (Unpublished Doctoral Thesis). www.lib.umi.com/dissertations
- SULLIVAN, Amie Kistler. (1999). **The Emotional Intelligence Scale for Children**. U.S.A.: The Faculty of the Curry School of Education., Univesity of Virginia. (Unpublished Doctoral Thesis). www.lib.umi.com/dissertations
- TALU, Nilay. (1999). Çoklu Zeka Kuramı ve Eğitime Yansımalar. **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 15: 164-172.
- TAPIA, Martha. (1999). **The Relationships of the Emotional Intelligence Inventory**. Eric Database; No: ED.448 207. <http://searcheric.org/>
- TEKİN-ACAR, Füsün. (2001). **Duygusal Zeka Yeteneklerinin Göreve Yönelik ve İnsana Yönelik Liderlik Davranışları İle İlişkisi: Banka Şube Müdürleri Üzerine Bir Alan Araştırması**. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi).
- THORLAKSON, Chery L. (2004). **Running Head: Teaching and Learning to Care: An Early Years Intervention Program in Emotioanal İntelligence**. (An Unpublished Master Thesis). Winnipeg, Manitoba: University Of Manitoba. www.lib.umi.com/dissertations
- TRİNİDAD, Dennis R. and JOHNSON, Anderson. (2002). The Association Between Emotional Intelligence and Early Adolescent Tabocco and Alcohol Use. **Personality and Individual Difference**, 32; 95-105.

- UNDERWOOD, Marion K. ve BJORNSTAD, Gretchen J. (2001). Children Emotional Experience of Peer Provocation: The Relationship Between Observed Behavior and Self-reports of Emotions, Expressions and Social Goals. **International Journal of Behavioral Development**, 25 (4):320-330.
- URAL, Ayhan (2001) “ Yöneticilerde Duygusal Zekanın Üç Boyutu”. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3(2):309-319.
- VAN DER ZEE, Karen; THİJS, Melanie ve SCHAKEL, Lolle .(2002). The Relationship of Emotional Intelligence with Academic Intelligence and Big Five. **European Journal of Personality**, 16:103-125.
- VAN KUYK, Jef J. (1999). **Post Modern and Effective: The Pyramid program for Three to Six Years Old**. Annual Meeting of the European Early Childhood Education Research Association, September. Eric Database: ED 433 937. <http://searcheric.org/>
- VELA Jr., Robert H. (2003). **The Role of Emotional Intelligence in The Academic Achievement of First Year College Students**. U.S.A.; Texas A&M Universty-Kings Wille and Texas A&M Universty-Corpus Christi, (An Unpublished Dissertation for the Degree Doctor of Education). www.lib.umi.com/dissertations
- WİDEN, Sherri C. ve RUSSEL, James A. (2003). A Clooser Look at Preschoolers' Freely Produced Labels for Facial Expression. **Developmental Psychology**, 39(1): 114-128.
- WİTERGERST-LANNİNG, Mary Lee. (2003). **A Study of The İnfluence of Faith Practices and Attitudes on The Development of Emotional İntelligence in Children Ages 10-14**. Louisville, Kentucky; Spalding University, The Faculty of The School of Education, (An Unpublished Doctoral Thesis). www.lib.umi.com/dissertations
- YAMADA-SUNEW, Emily. (2004). **Emotional Intelligence in School-aged Children: Relations to Early Maternal Depression and Cognitive Functioning**. U.S.A.: Universty of Washington (An Unpublished Doctoral Thesis). www.lib.umi.com/dissertations
- YEŞİLYAPRAK, Binnur. (2001). Duygusal Zeka ve Eğitim Yönünden Doğurguları. **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**, Yıl: 7, Sayı: 25, 2001, ss. 139-146

- YILMAZ, Müge. (2002). **Duygusal Zeka Düşünme Becerileri Eğitiminin Annelerin Duygusal Zeka Düzeyine Etkisi**. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi).
- ZEİDNER, Moshe; ROBERTS, Richard D. ve MATTHEWS, Gerald. (2002). Can Emotional Intelligence Be Schooled? A Critical Review. **Educational Psychologist**, 37 (4):215-231.
- ZEİDNER, Moshe; MATTHEWS, Gerald; ROBERTS, Richard D. ve MACCANN, Carolyn. (2003). Development of Emotional Intelligence: Towards a Multi-Level Investment Model. **Human Development**, 46:69–96.

EK

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1. Çocuğun devam ettiği okulun adı
.....Sınıf:.....
2. Çocuğun Adı-Soyadı .....
3. Çocuğun doğum tarihi:.....
4. Çocuğun Cinsiyeti: ( ) Kız ( ) Erkek
5. Çocuğun doğum sırası
( ) İlk çocuk ( ) Ortanca Çocuk ( ) Son Çocuk
6. Çocuğun kardeş sayısı
( ) Tek çocuk ( ) 2-3 Kardeş ( ) 4 ve Daha Fazla
7. Annesinin öğrenim durumu
( ) İlköğretim ( ) Lise ( ) Yüksek Öğrenim
8. Babasının öğrenim durumu
( ) İlköğretim ( ) Lise ( ) Yüksek Öğrenim
9. Annesinin yaşı
( ) 21-25 Yaş
( ) 26-30Yaş
( ) 31-35 Yaş
( ) 36-40 Yaş
10. Babasının yaşı
( ) 21-25 Yaş
( ) 26-30Yaş
( ) 31-35 Yaş
( ) 36-40 Yaş
11. Annesinin mesleği .....
12. Babasının mesleği .....